

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1946.

Första kammaren.

Nr 39.

Lördagen den 30 november.

Kammaren sammanträdde kl. 2 eftermiddagen; och dess förhandlingar leddes av herr förste vice talmannen.

Herr statsrådet *Mossberg* avlämnade Kungl. Maj:ts propositioner:

nr 386, med förslag till förordning om avveckling av den allmänna omsättningsskatten, i vad den utgår efter en skattesats av fem procent, m. m.;

nr 387, angående anvisande av ytterligare medel till tertiärlån till viss bostadsbyggnadsverksamhet;

nr 388, angående förstärkning av åttonde huvudtitelns kommittéanslag; samt

nr 389, angående medgivande att i vissa fall utlämna lantarbetarbostadslån och lantarbetarbostadsbidrag utan föreskriven säkerhet.

Justerades protokollet för den 23 innevarande månad.

Anmäldes och godkändes bevillningsutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 513, till Konungen i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändrad lydelse av 3 kap. 22 § förordningen den 18 juni 1937 (nr 436) angående försäljning av rusdrycker.

Anmäldes och godkändes jordbruksutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 514, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående inköp av Stenstugu gård i Endre med flera socknar, Gotlands län; och

nr 515, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utgifter å tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1946/47, såvitt angår jordbruksärenden.

Anmäldes och godkändes statsutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 516, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utgifter å tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1946/47, i vad propositionen avser försvarsdepartementets verksamhetsområde; och

nr 517, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående preliminär överenskomst med Finland om behandlingen av finska skulder till Sverige.

Föredrogos och hänvisades till utrikesutskottet Kungl. Maj:ts propositioner: nr 384, angående godkännande av en mellan Sverige och Norge träffad överenskomst rörande det svensk-norska varuutbytet under år 1947; och

nr 385, angående godkännande av ett mellan Sverige och Norge träffat avtal om vissa fiskerifrågor.

Föredrogs och hänvisades till statsutskottet den av herr *Elowsson, Nils*, väckta motionen, nr 392, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående byggande av en storflygplats m. m.

Föredrogs och bordlades Kungl. Maj:ts denna dag avlämnade propositioner nr 386—389.

*Interpellation
ang. decimering
av björn-
beståndet i
Norrländ.*

Herr **Hage** erhöll på begäran ordet och anförde: Herr talman! Enligt notis i dagspressen har Kungl. Maj:t vid senaste konselj beslutat, att den s. k. björn-utredningen skall upphöra med sitt arbete.

Nämnda utredning tillsattes år 1942 och fick i uppdrag att söka åstadkomma något slags »modus vivendi» mellan tvenne stridande uppfattningar huru lagstiftningen bör se ut inom detta område. (Se riksdagsberättelsen Jo 29, år 1943, s. 152.) Ett av utredningen framlagt förslag resulterade även i en författning i frågan (SFS 519/1943).

I denna fråga ha som sagt sedan långa tider tillbaka tvenne uppfattningar kämpat mot varandra. Och detta sker alltjämt. Den ena gör gällande att det ur naturskyddssynpunkt måste åstadkommas ett skyddande av vilddjursstammen — främst av björnarna. Den andra framhåller däremot, att avlägsnandet i möjligaste mån av den fara, som ett någorlunda talrikt vilddjursbestånd måste innebära för befolkningen, främst lappar och nybyggare, och dess levande egendom, *måste vara ett ännu större allmänt intresse* än det mera teoretiskt betonade kravet på att det alltid bör finnas — exempelvis då det gäller björnarna — ett visst tämligen stort bestånd av dessa i de nordligaste bygderna i vårt land. Det är givet, att en representant för här nämnda bygder *måste* ansluta sig till den senare uppfattningen om skydd för befolkningen och dess egendom.

Nu har under de senaste tiderna det alltmånga framkommit, att den lagstiftning, som till sist kom till stånd i denna fråga, resulterat i en betydande tillväxt av björnstammen — bl. a. föranledd av invandring från Finland men även av det skydd, som ur naturskyddssynpunkter kommit till stånd genom lagstiftningen. Denna tillväxt — som även berörts i ortspressen — är givetvis från befolkningens utgångspunkter icke önskvärd. Det framkommer också av ett antal tidningsurklipp, som interpellanten insamlat, som om det numera mycket ofta i olika delar av Norrland inträffar olyckstillbud och olyckor — förödande av renhjordar och tamdjur m. m. — vilka tyda därpå, att odjursstammen — främst björnstammen — är i utökning på ett sätt, som måste föranleda ett fortsatt övervägande, om icke kraftigare åtgärder måste vidtagas än de decimeringsåtgärder, som äro möjliga på grundvalen av ovan nämnda författning.

Under hänvisning till vad här anförts och på grundvalen av ett flertal tidningsurklipp samt icke minst med hänsyn till den ovan omnämnda notisen rörande avbrytandet av björnutredningens arbete tillåter jag mig att utbedja mig kammarens tillstånd att till statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet framställa följande fråga:

Anser herr statsrådet, att det här omnämnda ökade björnbeståndet i Norrland motiverar längre gående åtgärder än dem, som nu äro möjliga, för att decimera denna vilddjursstam — till skydd för befolkningen och dess egendom?

På gjord proposition medgav kammaren, att ifrågavarande spörsmål finge framställas.

Anmäldes och bordlades

statsutskottets utlåtanden och memorial:

nr 275, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utgifter å tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1946/47, i vad propositionen avser handelsdepartementets verksamhetsområde;

nr 284, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående avskrivning av ett ingenjören Roland Nordström beviljat lån;

nr 285, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående höjning av premierna till vissa värnpliktiga m. m. jämte i ämnet väckta motioner;

nr 286, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anordnande av en särskild utbildningskurs för sinnesslölärare våren 1947;

nr 287, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut i fråga om ändrade grunder för statsbidrag till kuratorsverksamhet i abortförebyggande syfte; och

nr 288, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående allmän löne-reglering för befattningshavare i statens tjänst m. fl. jämte i ämnet väckta motioner;

bevillningsutskottets betänkande nr 58, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag till förordning om ändring i uppbördsförordningen den 31 december 1945 (nr 896);

första lagutskottets utlåtanden:

nr 58, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändring i lagen den 18 september 1943 (nr 691) om villkorlig frigivning; och

nr 59, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i strafflagen m. m.; samt

sammansatta andra lag- och jordbruksutskottets utlåtande nr 1, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om förlängning av tiden för vissa servitut, m. m.

Justerades protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 2.10 eftermiddagen.

In fidem
G. H. Berggren.

Tisdagen den 3 december.

Kammaren sammanträdde kl. 4 eftermiddagen.

Justerades protokollen för den 26 och den 27 nästlidne november.

*Ang. hemma-
marknadens
behov av
elektrisk
materiel
m. m.*

Jämlikt § 20 av kammarens ordningsstadga hade herr *von Heland* till herr statsrådet och chefen för handelsdepartementet framställt en så lydande fråga: »Vilka åtgärder ämnar regeringen vidtaga för att så långt som möjligt tillfredsställa hemmamarknadens behov av elektrisk materiel samt maskiner och redskap för jordbruket?»

Herr statsrådet och chefen för handelsdepartementet **Myrdal**, som tillkännagivit, att han hade för avsikt att vid detta sammanträde besvara nämnda fråga, erhöll ordet och anförde: Herr talman! Herr von Heland har till mig ställt följande fråga: »Vilka åtgärder ämnar regeringen vidtaga för att så långt som möjligt tillfredsställa hemmamarknadens behov av elektrisk materiel samt maskiner och redskap för jordbruket?»

Som frågan är ställd, skulle det närmast ankomma på chefen för folkhus-hållningsdepartementet att besvara den. Beträffande speciellt jordbrukets försörjning med maskiner och redskap må det vara mig tillåtet att påpeka, att statsrådet Gjöres i andra kammaren, som svar på en fråga från herr Bramstorp under debatten om det svensk-ryska handelsavtalet, lämnat en ingående redogörelse, som numera finns tillgänglig i det offentliga protokollet.

Efter att jämväl ha tagit del av en av herr von Heland i anledning av riksdagsbeslutet om det svensk-ryska handelsavtalet väckt men av kammaren till handlingarna lagd motion har jag emellertid förstått, att herr von Heland närmast haft vissa handelspolitiska aspekter på ämnet i åtanke. Herr von Heland har hänvisat till den skärpning av bristsituationen, som enligt hans uppfattning skulle inträda på grund av nyssnämnda handelsavtal, samt speciellt anført att »huvudparten av de varor, som enligt avtalet skola levereras till Sovjetunionen, utgöres just av produkter från den elektriska industrien». Jag vill på grund därav framhålla följande.

Maskiner och redskap för jordbruket ingå icke i den i samband med avtalet planerade exporten till Sovjetunionen.

För elektrisk materiel är Ryssland en gammal och naturlig marknad. Inom enligt handelsavtalet uppgjorda exportplaner ingår sådan materiel till ett värde av för något över 100 miljoner kronor under en sexårsperiod; därtill komma emellertid vissa kvantiteter av elektrisk materiel ingående i andra beställningar. Beträffande de elektriska leveransernas betydelse i nuvarande knapphetsläge vill jag vidare påpeka, att de av avtalet föranledda leveranserna av elektrisk materiel under de närmaste två åren komma att vara förhållandevis mindre betydelsefulla än som skulle framgå av en likmässig fördelning av totalleveranserna på de sex åren.

Jag har vid andra tillfällen redan haft tillfälle att utveckla för kammaren, att de allmänna verkningarna av avtalet på arbetskrafts- och material-

Ang. hemmamarknadens behov av elektrisk materiel m. m. (Forts.)

situationen inom landet för den närmaste tiden icke heller har den storleksordning, som ofta antagits i den allmänna diskussionen och även i herr von Helands framställning.

Frågan om den svenska elektriska industriens kapacitetsproblem har emellertid, som jag ävenledes tidigare haft anledning att anföra inför kammaren, på något längre sikt mycket vidare perspektiv och är föremål för regeringens fortsatta uppmärksamhet.

Positivt vill jag tillägga, att frågan om att skapa förutsättningar för import av elektrisk materiel för hemmamarknadens behov i nuvarande knapphetsläge beaktats vid våra handelsförhandlingar under senare tid, och jag hoppas att inom kort vara i tillfälle att meddela vissa resultat av dessa bemödanden.

Den tanke, som av herr von Heland framfördes i den nyssnämnda motionen om ett tillfälligt borttagande av tullen i fråga om elektrisk materiel, jordbruksmaskiner och jordbruksredskap, återgår, som han själv påpekar, på en av svenska elverksföreningen den 8 oktober gjord framställning till Kungl. Maj:t med förslag om temporärt slopande av tullen å elektrisk materiel. Denna framställning är för närvarande föremål för remissbehandling. Hittills har yttrande endast inkommit från industrikommissionen, som avstyrker framställningen under framhållande av att tullen endast utgör 5—10 procent och att en eliminering av tullen sålunda skulle sakna betydelse för försörjningssituationen. Slutlig ställning till denna fråga kan emellertid icke tagas, förrän hela remissmaterialet föreligger.

Herr von Heland: Herr talman! Jag ber att få tacka herr handelsministern för svaret på min fråga. Jag är givetvis medveten om att frågan egentligen borde ha ställts till folkhushållningsministern, men då han är utomlands, ansåg jag, att jag närmast borde rikta mig till handelsministern, eftersom jag främst tänkte på den tullpolitiska sidan av saken.

Jag måste erkänna, att jag, trots att riksdagsman Bramstorp är min partichef, inte visste om debatten i andra kammaren angående maskinproblemet. Då jag endast framställt en enkel fråga, har jag inte heller fått statsrådet Myrdals svar i förväg, så att jag har kunnat studera det riksdagsprotokoll, som herr statsrådet hänvisar till. Jag kan alltså inte beakta, vad där står, då jag här ytterligare något vill beröra den aktuella frågan.

Jag är övertygad om att herr handelsministern förstår, att vi på vårt håll icke äro belättna med den enligt vår uppfattning alltför aktivistiska handelspolitiken. Arbetskrafts- och materialbristen kommer nämligen främst att gå ut över landsbygden. Vi frukta dessutom, att ryssavtalet kommer att förvärra situationen. Redan nu råder besvärlig brist på arbetskraft vid jordbruket, och flykten från landsbygden kommer tydligen att bli allt värre på grund av att industrien på alla tänkbara vägar försöker dra åt sig arbetskraft. Löneklyftan mellan jordbrukets och industriens arbetskraft synes trots våra protester åter komma att vidgas. Då regeringen bestämmer inkomsten för jordbrukets arbetskraft, kan man säga, att regeringen — såsom det står i det ryska avtalet — redan nu inom graden av sin kompetens tillmötesgår industriens önskemål om medverkan till arbetskraftsanskaffning åt industrien. Det är inte min mening att här dra in arbetskraftsproblemet. Jag vet, att min partiordförande har interpellat därom i andra kammaren, och frågan kommer naturligtvis att få tas upp till närmare belysning i samband med besvarandet av denna interpellation. Arbetskraftsproblemet har emellertid ett mycket intimt samband med materialfrågan, och därför har jag inledningsvis velat ge denna bakgrund till min interpellation.

Ang. hemmamarknadens behov av elektrisk materiel m. m. (Forts.)

Läget i fråga om arbetskraften borde framtvinga att den pågående mekaniseringen vid jordbruket skedde i hastigare takt än hittills, men bristen på materiel och redskap synes bli fruktansvärd. Det är självklart, att regeringen har de bästa möjligheterna att lämna uppgifter om materielläget och utsikterna härvidlag. Handelsministerns svar föreföll mig dock inte vara uttömmande. Måhända har jag ytterligare upplysningar att hämta i andra kammarens protokoll, som jag, som sagt, ännu inte läst. Jag skall tillåta mig att här anföra ett par exempel ur levande livet för att på det sättet kanske få regeringen än mer intresserad av materielfrågorna.

Elverksföreningens skrivelse till regeringen ger en bild av hur bekymmersamt läget ter sig inom det elektriska området, som, herr statsråd, är ytterst betydelsefullt för jordbrukarna. Det är den elektriska kraften som vi måste utnyttja för att få till stånd den ökade mekaniseringen. Elverksföreningen förklarar: »Endast beträffande koppar synes läget blivit ljusare. För annan elektrisk materiel — särskilt högfördlad sådan — har i stället en skärpning i läget inträtt. — — — Det är särskilt bristen på transformatorer, som gjort sig kännbar. Den normala leveranstiden för mindre och medelstora transformatorer av svensk tillverkning uppgår nu till två år och däröver och för mycket stora transformatorer till icke mindre än cirka fyra år, och detta trots att den förnämsta svenska fabrikanten mer än fördubblat sin fabriktionskapacitet. Transformatorer finnas emellertid att köpa såväl i England och Schweiz som i USA med leveranstider om ett år eller kortare.» Liknande förhållanden som för transformatorer råda för en hel del annan elektrisk materiel. Elverksföreningen begär därför tullfrihet för dessa varor.

Herr statsrådet förklarar, att elverksföreningens skrivelse är ute på remiss. Om jag förstod honom rätt, hade ännu blott industrikommissionen yttrat sig om föreningens begäran om tulllätnader. Industrikommissionen hade avstyrkt förslaget under åberopande av att ett temporärt upphävande av tullen på elektrisk materiel inte skulle få någon större betydelse. Priserna utomlands äro emellertid betydligt högre än inom landet. Varje lätnad måste ju då vara fördelaktig för köparen. För oss på landsbygden, som måste nyanskaffa elektrisk materiel för att förbättra våra maskinella anordningar, då vi inte kunna få arbetskraft, skulle ett upphävande av de nuvarande tullsatserna på mellan fem och tio procent av värdet innebära en uppenbar kostnadsminskning.

Elverksföreningen är särskilt angelägen att få tulllätnader förutom för transformatorer även för starkströmskablar, stålaluminiumlinor, aluminiumtråd, propphuvar, högspänningsbrytare, reläer och generatorer.

Jag hemställer till herr handelsministern att snarast möjligt ta detta önskemål under övervägande. Regeringen har ju möjlighet att, även om riksdagen inte är samlad, sänka tullen. I annat fall får jag väl, såsom jag sade redan, då jag tog tillbaka min motion, motionera i frågan de första dagarna i januari. Representativa ledamöter för bevillningsutskottet ha under hand lovat mig att i så fall omedelbart ta upp denna nya motion till behandling. Jag vore dock givetvis tacksam, om regeringen ville ta initiativ till en tullsänkning.

Jag skall icke uppehålla mig vid hur svårt det är att få material till byggnadsföretag på landsbygden. Även den frågan är emellertid synnerligen allvarlig. Jag skall fortsättningsvis endast beröra läget ur jordbrukets driftsynpunkt.

Beträffande järnvaror veta vi ju alla, att brist föreligger i fråga om rör, valstråd och tunnplåt. Handelsministern kunde med sitt anförande inte heller skingra farhågorna för hur det i framtiden kommer att ställa sig härvidlag.

Parallellt med minskningen av jordbrukets arbetartillgång har under årens

Ang. hemmamarknadens behov av elektrisk materiel m. m. (Forts.)

lopp en ökning av maskinbehovet skett. Denna behovsökning har hittills i stort kunnat tillfredsställas — om man bortser från traktorer och skördetröskor, traktorplogar och vissa andra traktorredskap — av den svenska jordbruksmaskinindustrien, även om föregående års sex månaders långa driftsstopp har verkat hindrande på produktionen av vissa redskaps typer och försakat förskjutningar av leveranserna.

Vid krigsutbrottet torde den svenska jordbruksmaskinindustrien enligt uppgifter, som jag har införskaffat från olika håll, ha disponerat dels lager av jordbruksmaskiner och halvfabrikat, dels reservdelslager och dels råmaterial. Därjämte erhöll denna industri genom industrikommissionens försorg en tilldelning från järnbruken av cirka 80 procent av förkrigsförbrukningen. Vid denna tid kunde jordbruksmaskinindustrien dessutom förutom de licenserade kvantiteterna tillhandla sig järn av s. k. oprioriterade partier som utfyllnad till licenskvoten. Dessa resurser äro nu, enligt uppgift, förbrukade, samtidigt som den allmänna järnsituationen är sådan, att industrikommissionen har nödgats skära ned kvoten från 80 till 56 procent av förkrigsproduktionen.

Handelsministern förklarade i sitt svar på min fråga, att jordbruksmaskiner icke ingå i det ryska handelsavtalet. Det är visserligen sant, men om råvarorna för jordbruksmaskintillverkningen inom landet måste användas för produktion av varor, som skola exporteras till Ryssland, blir det ju samma resultat. Det är därför vi äro bekymrade.

De järnsortiment, som jordbruksmaskinindustrien använder, utgöras företrädesvis av klena dimensioner med växlande kolhalt. Det har uppgivits, att hösten 1945 var de svenska järnbrukens produktionskapacitet cirka 450 000 ton, varav cirka 125 000 ton ha utgjorts av för redskapsindustrien användbara dimensioner. Licenskvantiteten till denna industri har då uppgivits omfatta 12 500 ton, vartill kommo vissa kvantiteter för tröskverksindustrien och handredskapstillverkningen. Det är sålunda en jämförelsevis liten del av dessa sortiment, som förbrukats av redskapsindustrien. En förhållandevis stor ökning av denna kvot kommer härigenom att giva ett litet utslag på den övriga industriens tilldelning. Råvaruknappheten medför, att tillverkningen av vissa jordbruksredskap under år 1947 helt kommer att nedläggas.

Lilla Harrie redskapsfabrik, som har en välkänd fabrikation av harvar, kultivatorer, hästhackor m. m., kommer sålunda, enligt uppgift, icke att tillverka: två-, tre- eller flerskäriga skumplogar, Akrobat- och Atletharvar samt Harrie ogräsharvar, Harrie traktortallriksharvar och låghjuliga kultivatorer. Dessa redskap komma helt att försvinna för det svenska jordbruket, samtidigt som arbetskraften minskar.

Wibergs redskapsfabrik stoppar tillverkningen av: Nya Vibra kultivatorer för traktorbruk, sladdharvar WR för traktorbruk, traktorsladdharvar Ideal, små storlekar av Svenskharv för dragare och Wibergs Svenskharv för traktordrift.

På liknande sätt torde Överums bruks produktion bli nedskuren. Herr Sundberg, som är ledamot av denna kammare, torde själv kunna redogöra för hur läget ter sig för Överums bruks vidkommande.

Vissa typer av hästhackor ha utgått ur marknaden och likaså mullskopor.

Leveranstiden för elektriska motorer är för närvarande tre år och för SKF:s kullager två år.

För flertalet av de redskap, som komma att tillverkas för år 1947, ha kvantiteterna mer eller mindre hårt beskurets. Sålunda har Slöörs köp hos Harvester, Norrköping, i vad gäller slättermaskiner, hästräfsor och såningsmaskiner, kvoterats till cirka 50 procent. Leveranserna från Lilla Harrie redskaps-

Ang. hemmamarknadens behov av elektrisk materiel m. m. (Forts.)
verkstad av andra än av mig nyss uppräknade maskiner ha icke kunnat utlovas till större myckenhet än mellan 10 och 40 procent.

Ovissheten om tidpunkten för materialleveranserna från järnbruken gör, att jordbruksmaskinindustrien räknar med leveransförseningar. Dessa kunna komma att medföra sådan förskjutning av tillverkningen, att densamma ej hinner ske i tid för säsongen. Redan nästa säsong måste vi säkerligen räkna med svår brist på arbetskraft inom jordbruket. Det råder ju redan nu ganska svår brist särskilt på ladugårdsfolk, åtminstone i Mellansverige.

Situationen är densamma, när det gäller mjölkningsmaskiner. Manusfabriken i Norrköping har under året arbetat under mycket pressande förhållanden, och ideliga leveransförseningar av en eller annan del ha bromsat upp fabriken tillverkning. För närvarande uppge vederbörande, att de sakna plåt i behövlig utsträckning för tillverkning av utjämningscisterner. Bristen på rör och rördelar är en annan flaskhals i denna produktion. För Slöörs leveranser av Manus' mjölkningsmaskinanläggningar erfordras per månad cirka 12 000 meter trekvartstums galvaniserade rör jämte cirka 16 000 stycken galvaniserade aducerade och smidda rördelar samt 600 elektriska motorer. Firmans rörgrossist har meddelat, att han för närvarande icke kan räkna med större leveranser än ungefär tio procent av rör och 20 procent av rördelar. Då AB Manus för närvarande släpar efter med leveranser av cirka 2 500 stycken tidigare försålda anläggningar, är situationen mycket bekymmersam.

Redan nu inträffar det i Mellansverige, att hela ladugårdsbesättningar måste säljas, på grund av att ägarna inte kunna få tag i någon ladugårdspersonal och inte heller kunna uppbringa erforderliga maskiner, så att de kunna klara sig med mindre personal. När jag var hemma i söndags, fick jag veta, att ägaren av en av de största gårdarna i min socken denna vecka skall sälja hela sin kreatursbesättning.

Utsiktarna att täcka bristerna genom import äro för närvarande mycket små. Importen av traktorer och skördetröskor är starkt begränsad, och ännu svårare är det att anskaffa andra redskap utifrån. Behovet är oerhört stort i samtliga länder. Det är emellertid även en prisfråga. Kanske skulle en tull-sänkning härvidlag få en viss inverkan. Jag är dock inte tillräckligt insatt i dessa frågor för att kunna yttra mig närmare härom. Jag vill emellertid framhålla våra bekymmer för handelsministern, för att vi om möjligt skola få hjälp.

Vi ha i Sverige dess bättre kunnat undvika alltför stora prisökningar på redskap av inhemsk tillverkning. Prishöjningen är i regel endast 30—40 procent, och priserna äro i stort sett oförändrade från år 1942, alltså från tiden för prisstoppets inträdande. I år erhållna offerter från Danmark, Belgien, Frankrike, Schweiz och England visa i förhållande till förkrigsåren väsentligt höjda priser. På vissa amerikanska maskiner äro priserna jämförelsevis höga, under det att priserna å andra maskiner — traktorer, skördetröskor, plogar m. fl. — inklusive tull och försäkringar, som uppgå till cirka 10 procent av bruttopriset, äro jämställda med de svenska. Det är emellertid svårt att bedöma prisutvecklingen i Förenta staterna efter prisstoppets slopande.

Under de första nio månaderna 1946 har export från vårt land av jordbruksmaskiner ägt rum till ett sammanlagt belopp av 10 039 000 kronor. Samtidigt uppgick exporten av generatorer, motorer och omformare till 13 526 000 kronor och exporten av mjölkningsmaskiner till 1 596 000 kronor.

Till jämförelse må nämnas, att 1938 års exportvärde för jordbruksmaskiner och redskap utgjorde 8 685 000 kronor, mjölkningsmaskiner 2 594 000 samt generatorer, motorer och omformare 17 111 000 kronor.

Jag ber, herr talman, om ursäkt för att jag har tagit tiden i anspråk så

Ang. hemmamarknadens behov av elektrisk materiel m. m. (Forts.)

länge i samband med svaret på en enkel fråga. Problemet är dock så viktigt för oss jordbrukare, att vi på något sätt måste få tillfälle att framföra våra beklaganden och få saken diskuterad, så att situationen klarlägges.

Jag hemställer ännu en gång, att regeringen måtte ta under övervägande att vidtaga alla tänkbara åtgärder för att vi, när arbetskraften nu sinar inom jordbruket, skola kunna få erforderliga maskiner och redskap för att ersätta den arbetskraft som försvinner.

Herr statsrådet **Myrdal**: Herr talman! Jag vill inte bryta mot den tradition, som kammarens talman söker upprätthålla när det gäller debatt, som uppstår vid besvarandet av en enkel fråga, nämligen att debatten inte bör bli alltför vidlyftig. Ett besvarande av alla de frågor, som herr von Heland framställde i sitt senaste anförande och ett ståndpunktstagande till de olika åsikter, som han framförde, skulle föra mycket långt. Det skulle i själva verket leda till en diskussion om det rådande kris- och knapphetsläget ur alla möjliga synpunkter, bland annat handelspolitiska synpunkter. Det skall jag inte inlåta mig på. Måhända kan ett annat tillfälle givas för en sådan diskussion.

Jag vill emellertid gärna ha sagt, att det finns en tendens i herr von Helands sista anförande liksom i hans motion och i många tidigare anföranden, som han och andra personer med liknande inställning ha hållit, att så att säga lägga skulden för det nu rådande krisläget på handelspolitiken. Herr von Heland talar här — jag skulle föreställa mig något ironiskt — om vår »aktiva handelspolitik». I detta sammanhang måste jag hävda, att handelspolitiken inte heller på detta område har varit orsaken till en skärpning av det krisläge, som vi befinna oss i, utan tvärtom verkat i utjämnande riktning.

Går man ett steg längre och studerar speciellt vad det ryska avtalet i nuvarande krisläge innebär, tror jag, att det finns än mindre anledning att ge det den roll, som herr von Heland här velat ge det.

Det är klart, att den svenska handelspolitiken i nuvarande läge — och det är jag övertygad om att denna kammare är fullkomligt ense med mig om — inte får dirigeras enbart ur synpunkterna av försörjningen inom landet. Vi ha exportmarknader att upprätthålla, som vi inte ens i nuvarande läge få helt och hållet försumma. Och vi få inte heller glömma, att handelspolitiken måste vara dubbelsidig; i samma mån som vi minska våra leveranser utåt, minskas också våra möjligheter att erhålla leveranser från andra håll. Därför förekommer för närvarande — låt vara efter mycket samvetsgrann prövning ur försörjningssynpunkt — en viss export till och med av lantbruksmaskiner och lantbruksredskap. Men jag kan försäkra herr von Heland om att när i handelsavtal löften ges från regeringens sida om licens för sådan export, så äro självfallet de nationella försörjnings- och exportskälen härför mycket starka.

Det speciella budskap, som herr von Heland riktade till mig, vill jag mottaga, och jag skall lova honom, att han skall bli bönhörd. Han hemställer, såvitt jag förstår, att regeringen skall med sympati se på den framställning, som elverksföreningen gjort om en tillfällig nedsättning av tullarna. Jag måste för min del bekänna, att jag har den inställningen, att det vore en naturligen naturlig och rimlig åtgärd för närvarande att slopa tullarna på sådana importvaror, som äro av mycket stor betydelse för vår folkförsörjning. Jag kan säga detta med desto renare samvete — jag höll på att säga i jämförelse med herr von Heland — eftersom jag är frihandelsvänlig och gärna vill, att även våra låga tullar skola kunna minskas på så många områden som möjligt i överensstämmelse med strävanden, som i hela världen göra sig gällande i syfte att frigöra utrikeshandeln.

Emellertid nödgas jag påpeka, att tillfälliga rubbningar i ett lands tull-

Ang. hemmamarknadens behov av elektrisk materiel m. m. (Forts.)
 system ha konsekvenser i olika hänseenden, som göra, att man mycket noga måste överväga en sådan åtgärd som den herr von Heland här har förordat. Jag vill också säga, att man vid detta vägande måste taga mycket stor hänsyn till proportionerna, alltså hänsyn till huruvida man verkligen vinner någonting väsentligt genom en sådan tillfällig justering av vårt tullsystem.

Herr von Heland: Herr talman! Jag skall vara mycket kortfattad. Jag vill först erinra om att utrikesministern var den, som här i kammaren i samband med ryssavtalsdebatten först lanserade ordet »aktivistisk handelspolitik»; han förklarade vid ett tillfälle, varför den socialdemokratiska regeringen förde en aktivistisk handelspolitik. I mitt anförande talade jag om att vi opponera oss emot en *alltför* aktiv handelspolitik. Jag förstår dock fuller väl, att i ett lands handelspolitik måste ingå såväl export som import. Nu skall jag emellertid inte fortsätta den här vanliga lilla diskussionen, som handelsministern och jag tidigare ha haft i dessa handelsfrågor.

Jag är tacksam för handelsministerns löfte beträffande tullarna, men det är en hemställan till, som jag har. Även om vi, såsom handelsministern sade, inte nu exportera maskiner och redskap för jordbruket annat än efter licens, konstaterar jag dock, att vi för närvarande ha en mycket stor export på detta område. Men låt mig säga, att, även om handelsministern anser, att den exporten är nödvändig för att uppehålla våra gamla handelsförbindelser, så tillkommer ju en annan faktor, nämligen att exporten medför en sänkning av råvarutilldelningen för dem, som tillverka dessa maskiner och redskap, och jag skulle beklaga, om den *alltför* aktivistiska handelspolitiken skulle föra med sig, att man prioriterar dem, som exportera, med därav följande minskning av råvarutilldelningen när det gäller den materiel- och redskapstillverkning, som är nödvändig för vår försörjning och för vårt jordbruk i en situation, då det råder brist på arbetskraft.

Jag vill alltså hemställa till regeringen om att ännu en gång överväga, huruvida man inte kunde öka kvottilldelningen av råvaror för och till och med prioritera den absolut nödvändiga tillverkningen av maskiner och redskap.

Herr statsrådet Myrdal: Herr talman! Jag nödgas tyvärr taga till orda ännu en gång för att göra ett par påpekanden.

Till en början har, såvitt jag vet, prioritering vid tilldelning av råmaterial — med ytterst få undantag, som närmast gälla export till Finland omedelbart efter fredsslutet — förekommit endast för produktion för hemmamarknaden, alltså av folkförsörjningsskäl. Prioritering för exportproduktion har alltså, såvitt jag vet, med få undantag inte förekommit. Jag tror mig kunna tala på folkhushållningsministerns vägnar — han är frånvarande, inte bara här i kammaren utan han befinner sig utomlands — när jag säger, att det i detta hänseende inte finns någon avsikt hos regeringen att ändra sin politik.

Låt mig samtidigt understryka, att det är mycket tvivelaktigt, om man verkligen har rätt att tala om att vi ha en »stor export» för närvarande. Jag vill bekänna, med tanke på en något mera avlägsen tid, att mitt bekymmer snarast är det motsatta, nämligen att vi i förhållande till vår import ha en *alltför* liten export; vår export ligger ungefär på halva den normala nivån, medan vår import mycket snabbt närmar sig en normal nivå och till och med tenderar att överstiga den. Det är riktigt, att en stor del av denna import inte är av speciellt nödvändig karaktär, då många nödvändighetsimportvaror komma till oss i mycket begränsad skala. Dessa allmänna proportioner tror jag emellertid är riktigt att man håller i tankarna.

Ang. hemmamarknadens behov av elektrisk materiel m. m. (Forts.)

Att vår export är så liten som den är, beror i första hand på att vi inte ens möjliggöra den export, som skulle vara tänkbar med de begränsade betalningsförutsättningar, som finnas i skilda länder. Den svenska exporten är liten för närvarande, eftersom vi hålla den nere av inre försörjningsskäl. Jag tror, att det skulle vara nyttigt, om herr von Heland skulle vilja hjälpa oss att tala om detta för svenska folket, så att det inte får den felaktiga föreställningen, som så många ha, att vi här ha en export i gång, som håller på att göra försörjningsläget i landet fullkomligt orimligt. Det bör klargöras, att vi i stället hålla nere exporten till den grad, att det framstår som mycket farligt ur handelspolitisk synpunkt.

Den fara på längre sikt, som jag ser i att denna fördumningsprocess när det gäller allmänheten får fortsätta, är att allmänheten kommer att vänja sig vid att se på den svenska exporten som något onaturligt, varigenom varor dragas från hemmaförsörjningen. Det är ett felaktigt sätt att se på saken. Dess värre utvecklar sig för närvarande vår handelsbalans, och därmed också vår betalningsbalans, på sådant sätt, att vi mycket snart komma att hårdhänt erinras om att vi på något längre sikt icke kunna importera, om vi inte exportera.

Föredrogs Kungl. Maj:ts proposition nr 386, med förslag till förordning om avveckling av den allmänna omsättningsskatten, i vad den utgår efter en skattesats av fem procent, m. m.

Kungl. proposition ang. avveckling av den allmänna omsättningsskatten.

Herr Domö: Herr talman! Den proposition nummer 386, som herr talmannen just ropat upp för remiss, avlämnades i riksdagen i lördags klockan två. Ännu i går på förmiddagen kunde man ej få den här i kammaren. När den delades här i riksdagen, vet jag inte, men det är egendomligt, att en proposition, som avlämnats i kammaren, inte varit tillgänglig för kammarens ledamöter på ett par dagar. Det har inte varit möjligt för riksdagens ledamöter att ta kännedom om vad som säges i motiveringen till denna viktiga proposition. Denna motivering är av den vikt, att den borde mycket noggrant läsas av varje ledamot i kammaren. Personligen har jag genom tillmötesgående från finansdepartementets sida haft propositionen tillgänglig sedan i lördags, varför anmärkningen inte gäller från mig personligen, men jag har velat påpeka förhållandet såsom ganska egendomligt. Detta, att propositionen inte varit tillgänglig förrän över två dagar efter avlämnandet, minskar ju i praktiken motionstiden på ett otillbörligt sätt, då samtidigt alla nu dra sig för att begära förlängd motionstid. Regeringen bör vara angelägen om att propositioner finnas tillgängliga för utdelning i samband med själva avlämnandet.

Beträffande själva sakfrågan ha vi alla varit överens om att omsättningsskatten skall slopas. Den enda fråga, som egentligen varit föremål för diskussion, rör den rätta tidpunkten för åtgärden. I finansieringspropositionen i våras föreslog finansministern den 1 januari 1948. Det var hans linje. Riksdagen stannade för den 1 juli 1947, men ville att avvecklingen skulle ske ännu tidigare, om detta visade sig lämpligt bland annat och framför allt av penningpolitiska skäl.

Nu har finansministern bestämt sig för den 1 januari 1947. Det märkliga är att han såsom avgörande argument härför åberopar, att han »icke är beredd att förorda att linjen med skattesänkningen uppgives». Finansministern har återigen givit prov på sin förmåga till förbluffande omkostymering. Man får ett allt starkare intryck av att finansministerns osäkerhet och kryssningar mellan olika ståndpunkter är en av de ytterst få fasta punkterna i ett i övrigt

Kungl. proposition ang. avveckling av den allmänna omsättningsskatten.
(Forts.)

ytterst labilt läge — om nu detta kan vara till någon tröst. I våras innebar hans skattesänkningsslinje omsättningsskattens avveckling 1948. Nu innebar den ett slopande av skatten 1947. Och denna krokiga linje är så sakrosankt, att den kan framföras som det enda argumentet för den nu föreslagna åtgärden.

Det är verkligen ytterst beklagligt, att finansministern undandrar sig sin uppgift att ge riksdagen klara och bestämda besked om hur penningpolitiken enligt hans mening bör utformas. Vad som skulle vara det avgörande i våras för frågan om skattens avveckling före den 1 juli 1947 var just de penningpolitiska synpunkterna. Vi voro oroliga för att levnadskostnadsindex skulle uppnå det ominösa talet 249 och därmed vålla kraftiga allmänna lönestegringar med prisstegring som följd. Och vi tänkte oss att inflationstrycket skulle kunna lättas, om skatten togs bort. Nu har emellertid det läget inträtt, att man på arbetsmarknaden är beredd att slopa indextaket såsom ett kritiskt moment i lönehänseende, och därmed har det penningpolitiska argumentet för omsättningsskattens borttagande redan nu i hög grad försvagats. Titta vi närmare efter i den föreliggande propositionen, så har man där hopat en hel rad just penningpolitiska argument för ståndpunkten att skatten bör bibehållas tills vidare.

I propositionen framhålles, att frågan om beskattningen och dess utveckling icke kan lämnas å sido vid diskussion om den samhällsekonomiska balansen. På denna diskussion ha vi nu väntat den ena månaden efter den andra, allt medan situationen undan för undan tillspetsats. Under tiden har regeringen föreslagit allehanda smärre åtgärder. Först var det *exportavgifter*, men sedan blev *exportkrediter*. Man lade till en början skulden för inflationstrycket på exporten men var sedan färdig med att vidta åtgärder för att öka denna export, t. o. m. mera än näringslivet självt ansåg sig kunna klara. Jag behöver bara erinra om ryssavtalet. Man har vänt intresset mot investeringarna, som skulle begränsas. Det dröjde emellertid inte länge, förrän man var färdig med att investera 100 miljoner i Luleå järnverk, och de statliga utgifterna för investeringar fortsätta att stiga och stiga. Man har givit sig på importpriserna och höjt kronans värde i tro att detta skulle ha erforderlig inflationshämmande verkan. Sedan detta uteblivit, har riksdagen nu att ta ståndpunkt till en proposition om subventionering av viss import. För en tid sedan beslöts sänkning av kaffeskatten för att lätta trycket mot indextaket. Och nu ha vi fått förslag rörande omsättningsskattens borttagande redan den 1 januari 1947. Samtidigt uttalas i propositionen härom, att denna åtgärd kan medföra vanskligheter just ur penningpolitisk synpunkt. Medan vattenmassorna hopat sig bakom och börjat strila över och vid sidan av dammen mot inflation, har det varit ett hoppande och skuttande från den ena sektionen till den andra för att hejda flödena, utan planmässighet och, såvitt man kan se, utan insikt om vad som bör göras för att få stabilitet i det hela. Det är sannerligen inte angenämt att vara passagerare på en skuta i storm och vanskligheter, när det förefaller som om befälet saknar både kompass och sjökort — även om den tror sig äga en viss insikt i navigeringskonsten.

Nu säger sig finansministern äntligen ha gått i författning om att genom konjunkturinstitutets försorg få fram ett underlag för diskussion om en effektivisering av stabiliseringspolitiken. En redogörelse skall utan dröjsmål framläggas. Då ju enligt finansministerns eget uttalande beskattningen inte kan lämnas å sido vid den väntade diskussionen och då den nu enligt propositionen föreslagna åtgärden rörande omsättningsskatten kan få vanskliga följder just ur penningpolitisk synpunkt, är det så mycket egendomligare, att just *han*

Kungl. proposition ang. avveckling av den allmänna omsättningsskatten.

(Forts.)

bryter loss denna fråga ur det penningpolitiska sammanhanget. Lika svårt är det att förstå, att frågan om importsubventionen måste avgöras, innan vi fått klarare riktlinjer för den ekonomiska politiken. Allteftersom vi binda oss vid den ena eller den andra åtgärden, beskåras våra möjligheter att senare fritt bestämma oss för den kurs, som kan befinnas vara den riktiga. Det kan vara vanskligt att — såsom finansministern gör i det ena fallet efter det andra — skapa en serie av faits accomplis, innan man ännu är på det klara med huru vi planmässigt böra handla. Det är verkligen skäl att fråga sig, vad det penningpolitiska programmet under sådana förhållanden kan komma att innehålla. Är det finansministerns mening exempelvis att, när de stora lönerörelserna äro klara och finansministerns härutinnan mera eller mindre tydligt tillkännagivna syften blivit uppnådda, vända sig mot de grupper i samhället, som icke omfattats av löneaktionerna, med krav på uppoffringar just ur penningpolitisk synpunkt. Man frågar sig också vilken roll, som tilldelats den direkta beskattningen i dessa sammanhang. Är det lämpligt att genom hot om långtgående konfiskatoriska åtgärder rubba allmänhetens tilltro till möjligheterna att få behålla inkomster och sparmedel? Man kan knappast räkna med balans i de ekonomiska sammanhangen, när människorna råka ur balans till följd av statsmakternas handlande och hot.

Enligt min uppfattning är det av största vikt att finansministern snarast lägger fram sitt penningpolitiska program och ger riksdagen tillfälle till diskussion rörande alla de problem, som hänga samman med den av finansministern så ofta omtalade, men tyvärr alltför litet beaktade vikten av samhälls-ekonomisk balans.

Finansministern är ju själv av den uppfattningen, att frågan om beskattningen och dess utveckling icke kan lämnas å sido vid diskussion om den samhällsekonomiska balansen. Han har vidare lovat att inom kort återkomma till frågan om en effektivisering av stabiliseringspolitiken. Då är det verkligen egendomligt och beklagligt, att han satt riksdagen i ett sådant efterhandsläge, att den nu utan tillgång till den utlovade penningpolitiska översikten har att ta ställning till föreliggande stora skattefråga.

Herr **Bergvall**: Herr talman! Jag har ingen anledning att på något sätt antyda missnöje med finansministerns förslag, att omsättningsskatten skall avskaffas den 1 januari. Skälen för mitt ståndpunktstagande i det fallet skall jag inte framlägga i detta sammanhang, utan dem får jag återkomma till längre fram. Jag kan emellertid inte neka till att det är en svår fråga att ta ståndpunkt till och att man har att väga mot varandra stridiga synpunkter. Jag vill liksom den föregående talaren närmast uppehålla mig vid den allmänna bakgrund för förslaget som finansministern har dragit upp i propositionen.

Denna bakgrund är ett försök till en snabbmålning av tendenserna i den nuvarande utvecklingen, med understrykande av den inflationsrisk som uppenbarligen för närvarande måste anses föreligga. Men i stort sett skjuter finansministern upp den verkliga diskussionen i detta sammanhang genom att hänvisa till att konjunkturinstitutet håller på med en närmare undersökning av läget. En preliminär redogörelse för det resultat, som konjunkturinstitutet kommer till, skall utan dröjsmål framläggas, förklarar finansministern, och därefter skall han återkomma till frågan om en effektivisering av stabiliseringspolitiken. Det betyder väl, såvitt jag förstår, att han skjuter på hela denna historia, i varje fall över årsskiftet. Tills vidare skall man, att döma av propositionen, arbeta vidare på den grundval som framgår av följande citat:

Kungl. proposition ang. avveckling av den allmänna omsättningsskatten.
(Forts.)

»Strävan att hålla den samhällsekonomiska balansen eller att i alla händelser förebygga en spänning så stark, att den tar sig utlopp i en ny, inflationsartad prisstegring, måste i huvudsak följa de linjer som tidigare uppdragits.»

Jag kan inte hjälpa, att jag, liksom i stort sett även den föregående talar-
ren, har mycket svårt att återfinna något som verkligen kan kallas för en klar linje i vår ekonomiska politik. Det förefaller mig, som om den riktigaste karakteristiken av det läge, som vi genom regeringens och i första hand finansministerns positionstagande hamnat i, vore att beteckna det som resultat av en hoppande, från fall till fall förd politik. Det är också ett karakteristikum inte bara för den föreliggande propositionen, utan för alla inlägg från finansministerns sida, att han i debatten om dessa frågor alldeles hoppar över lönespörsmålet. Så vitt jag kunnat se vid en hastig genomläsning av den nu föreliggande propositionen — jag har inte som herr Domö haft tillgång till den, förrän den utdelats här i riksdagen — är detta fallet även denna gång. Om vi antaga, att den sammanlagda summan av löner och liknande inkomster i samhället för närvarande uppgår till omkring 10 miljarder kronor — siffran är naturligtvis högst approximativ — skulle en lönestegring, lika stor som den som faktiskt ägt rum under innevarande år, ändå betyda ett köpkraftstillskott av 800 à 1 000 miljoner. Det är ju ett belopp, som inte ens i vår tid, då vi äro vana vid att räkna med stora siffror, kan betraktas som en quantitet négligeable.

Överhuvud taget saknar jag i propositionen ett betonde av den allvarliga situation som föreligger på grund av det förefintliga stora köpkraftsoverskottet. Jag delar visserligen i viss mån finansministerns uppfattning, att man understundom starkt överdrivit den roll som köpkraftsoverskottet kan spela. Det är uppenbart, att ett köpkraftsoverskott är ganska svårbestämt till sina verkningar. Såsom icke fackman skall jag inte ge mig närmare in på den frågan. Men jag vågar göra det påståendet, att ett till synes förefintligt köpkraftsoverskott mycket länge kan ligga latent och inte göra någon skada. I ett visst, givet ögonblick löper man dock risk, att det mobiliseras och tar sig uttryck i form av en efterfrågan som spränger prisdammarna och som blir av en ytterst obehaglig natur. Skulle jag måla ett läge, i vilket det föreligger risk för en sådan utveckling, måste jag konstatera, att en dylik situation naturligtvis speciellt är för handen, när det börjar växa fram en allmän misstro mot regeringens och de ansvariga statsmakternas möjligheter att vidmakthålla penningvärdet och att hålla priserna i styr. Börjar det sprida sig en allvarlig misstro på den punkten, rusar utvecklingen gärna i väg. Det blir i varje fall en växande efterfrågan efter placeringar i realvärden av de mest skiftande typer.

Jag kan inte neka till att den politik, som regeringen har fört, i viss mån gett anledning till en sådan misstro, som jag här beskrivit. Man har gått runt om mycket viktiga problem. Ingen skall tro, att jag överhuvud taget är någon vän av statsingripanden. Har kriget lärt mig något, så har det varit, att långtgående statliga regleringar av det ekonomiska livet av många skäl äro ytterligt farliga och riskabla. De skälen skall jag inte ange i det här sammanhanget, då det skulle dra alltför långt ut på tiden. Jag bara konstaterar, att dylika regleringar äro ytterligt riskabla och besvärliga. Det finns således all anledning att söka undvika sådana ingripande tvångsåtgärder. Men skall man i ett så kritiskt och besvärande läge som det nuvarande kunna undvika dylika tvångsåtgärder, gäller det väl att tillse, att man på frivillighetens väg i möjligaste mån försöker åstadkomma vad som behövs för att stabilisera förhållandena. Jag kan inte anse, att regeringen på den punkten riktigt fattat sin

Kungl. proposition ang. avveckling av den allmänna omsättningsskatten.

(Forts.)

uppgift. Jag tycker, att det i nuvarande besvärliga situation hade varit lyckligare, om man hade bragt samman den mångfald av organisationer och människor, som i olika funktioner och sammanhang äro intresserade på detta område, till ett tvångsfritt resonemang för att därvid söka enas om vissa verkliga linjer för vår ekonomiska politik, vilka linjer man sedan åtminstone borde sträva efter att följa. Så har icke skett. Jag har bara velat begagna detta tillfälle för att ge uttryck åt min personliga ledsnad över att man har låtit utvecklingen driva vidare, låt vara att man kan hänvisa till olika sporadiska ingrepp på skilda områden, en del av klok, andra kanske av mindre klok natur. Man har dock inte sökt att få en samlande hand över det hela, vilket skulle ha möjliggjort — och alltjämt kanske kan möjliggöra — att man på frivillighetens väg når längre och åstadkommer bättre resultat än vad man kan göra genom besvärande tvångsåtgärder.

Herr statsrådet **Myrdal**: Herr talman! Jag beklagar, att vi här i riksdagen ha ett arbetssystem, som innebär, att debatter i samma frågor äga rum samtidigt i båda kamrarna. Det tvingar mig att genom den arbetsfördelning, som på solidaritetens grund består inom en regering, säga några ord med anledning av de intressanta anföranden, som ha hållits här av högerns ledare, herr Domö, och av herr Bergvall för folkpartiet.

När jag lyssnade till dessa båda anföranden, kunde jag inte finna — om man tar bort en del spetsigheter, som äro naturliga i ett partisystem med dess motsättningar — att herrarna resonerade på ett sätt, som i sak är alltför mycket främmande för den allmänna motivering, som finansministern har gett vid framläggandet av den föreliggande propositionen. Finansministern har där tämligen klart angivit de olika faktorer inom budgetbalansen, utrikeshandelsbalansen och den allmänna ekonomiska balansen inom landet, som spela in. Han har också klargjort, vilken slutsats som han till sist har nödgats dra, eftersom han ju är departementschef och som sådan måste lägga fram ett praktiskt förslag och inte kan nöja sig att komma med bara allmänna lamentationer såsom herrar Domö och Bergvall. Finansministern har dragit sin slutsats med mycket stor tvekan.

Jag tror emellertid, att det är oriktigt att som herr Domö säga, att det inte har lämnats någon motivering, varför denna slutsats har dragits. Såsom jag har läst finansministerns framställning, är motiveringen den, att riksdagen en gång har beslutat, att omsättningsskatten skall bort — låt vara först i mitten av år 1947 —, att vidare finansministern och regeringen för sin del anse, att det, hur bekymmersamt läget än blivit i fråga om köpkraftsutvecklingen, inte finns anledning att överväga att lämna den linje med skattesänkningar, som man slagit in på, och att det under sådana förhållanden icke finns tillräckliga skäl att behålla omsättningsskatten ytterligare ett halvår.

Jag vill tillägga, att, såvitt jag förstod herrar Domö och Bergvall rätt, gav ingendera av de båda herrarna någon bestämd mening till kännas, att de opponerade sig emot omsättningsskattens borttagande den 1 januari nästa år. För herr Bergvalls del skulle ju den saken också ha erbjudit vissa svårigheter, eftersom hans parti och dess stora tidningar gärna inför allmänheten göra gällande, att de ha varit den drivande kraften, som mot finansministerns och regeringens motstånd har försatt regeringen i ett läge, där den var tvungen att lämna fram en proposition om omsättningsskattens borttagande den 1 januari nästa år. Oavsett att denna historieskrivning, så som vi se saken, är felaktig, så skulle det i alla händelser vara mycket svårt för herr Bergvall och hans partivänner att här gå i opposition mot propositionen. Herr Domö skulle möj-

Kungl. proposition ang. avveckling av den allmänna omsättningskatten.
(Forts.)

ligen ha bättre skäl att göra det, men om jag lyssnade rätt till honom, hade han icke en sådan inställning, åtminstone inte efter den korta läsning av propositionen som han hade varit nödsakad att inskränka sig till.

De båda kammarkollegernas anföranden inneburo i själva verket, om jag förstod dem rätt, icke en kritik av det förslag, som regeringen här har framlagt, utan i stället en allmän kritik av regeringens ekonomiska politik, närmare bestämt en kritik mot att regeringen inte arbetat med ett fast program för denna politik. En reflexion, som det är mycket svårt att undvika att göra, oavsett vilken inställning man har till det här föreliggande förslaget, är ju att herrarna inte ha något program själva heller, att överhuvud taget ingen av er har lagt fram några linjer för hur denna politik skall föras. Jag vill här understryka en sak, som jag för övrigt vid ett par tidigare tillfällen har haft anledning att understryka, nämligen att i ett demokratiskt, parlamentariskt styrt samhälle ligger plikten att ha ett program för landets ekonomi förvisso icke endast på regeringen och regeringspartiet. Skall det vara någon mening med en opposition, så skall denna för folket och i första hand för folkrepresentationen lägga fram ett alternativt, fast program. Herr Domö säger, att han känner sig som en av passagerarna på en skuta, där besättningen saknar både karta och kompass. Jag tycker det är en anspråklös beskrivning av högerns roll i det svenska parlamentariska systemet. Jag är alldeles övertygad om att det inte stämmer med de riktlinjer för ett oppositionspartis arbete inom riksdagen, som vi alla ansluta oss till.

Det socialdemokratiska partiet beskylls då och då för att vara ett planhushållningsparti, där icke minst finansministern — och i någon mån även jag — framstår som den onda genius, som försöker att så att säga klavbinda den ekonomiska utvecklingen inom landet genom på förhand uppgjorda program, som ideligen kastas sönder av livets växlande utveckling, eller också säges det, att utvecklingen tvingas att hålla sig i vissa fåror på ett sätt som är mycket skadligt. — Det är i detta sammanhang svårt att undgå den reflexionen, att vad herrarna begära i själva verket är ökad planhushållning. — Det är mycket angenämt för mig såsom en socialist, som i botten har mycket starka liberala tendenser — något som jag vet att min vän herr Bergvall känner till genom många samtal — att här påpeka för er, företrädare för borgerliga partier, att så ser inte livet ut, utan i en utveckling som den nuvarande måste de, som bära ansvaret, träffa nya avgöranden och handla efter hur situationen utvecklar sig.

Låt mig understryka, att regeringen ju ingalunda har varit passiv i sitt ståndpunktstagande till köpkraftsutvecklingen och den penningpolitiska situationen. Herr Domö tillät sig att med ironiskt tonfall beröra en hel serie åtgärder, som vi ha vidtagit. Han nämnde att vi ha apprecierat valutan, men han talade inte om — och det var bekvämast — huruvida han var emot den saken eller ansåg den oriktig, utan den bara nämndes i uppräkningsen. Han berörde vårt förslag om möjlighet för regeringen att på ömtåliga punkter kontrollera prisutvecklingen gentemot utlandet genom subvention, men han talade inte om huruvida han egentligen var emot det. Han berörde också kaffeskatten.

Han kunde, om han hade velat vara fullständig, också ha talat om den skärpning av investeringskontrollen, som vi delvis ha genomfört och som vi inrikta oss på, när vi arbeta med den nya investeringsbudgeten för nästa år. Han kunde också ha talat om den skärpning av priskontrollen, som skedde på försommaren och som vi kanske måste räkna med behöver fortsätta. — Nej, herr Domö nöjde sig med att peka på att här har regeringen gjort det, och

Kungl. proposition ang. avveckling av den allmänna omsättningskatten.
(Forts.)

här har den gjort det, och här har den gjort det, och han sade inte att vad som hade gjorts hade varit fel. Han nöjde sig med att karakterisera vår politik som ett hoppande från tuva till tuva utan kompass och karta — alltså utan tillräcklig planhushållning.

Jag tror, att om herrar Domö och Bergvall mena att vi här måste komma fram till ett mera samlat program, så kunna vi i regeringen på sätt och vis mer än väl instämma med dem om den saken. Vi vilja emellertid ha de åtgärder, som ha vidtagits för bemästrande av den nuvarande situationen, betraktade, icke som en brist på planhushållning, utan som åtgärder, till vilka ni måste ta ställning och säga, huruvida ni anse att de äro förnuftiga eller icke och huruvida ni anse att de gå in i en enhetlig politik för bibehållande av penningvärdet inom landet och av balans inom den ekonomiska utvecklingen.

Jag kan inte heller neka mig att också understryka, att även om man är mycket orolig för den utveckling som nu sker — och jag vill försäkra herrar Domö och Bergvall, att personligen är jag mycket orolig — så får man ändå inte måla djävulen på väggen. Man får inte överdriva det farliga i situationen. Vad som har skett är dock, att prisnivån har hållits fast — i själva verket ligga grosshandelspriserna, om jag inte tar fel, något lägre nu än de gjorde för ett halvår sedan. Jag tror inte att man tjänar en god sak — som förebyggandet av inflation är enligt allas mening — genom att överdriva situationens allvar. Då kan det gå så, att medborgarna bli så vana vid att det tutas om inflation, att de, när faran en gång är där, inte ha ögonen öppna för att den existerar. Jag hänvisar till den gamla berättelsen om Rödluvan, som säkerligen ingår i både herr Domös och i herr Bergvalls politiska bildning.

Jag kommer tillbaka till det krav, som jag ställde och som jag tillåter mig ställa på regeringens vägnar, att ni inte bara skola klaga på regeringens program, utan tala om vad ni vilja. Om jag från denna synpunkt granskar de anföranden, som ha hållits här, så finner jag i herr Domös anförande egentligen bara ett och i herr Bergvalls anförande två moment, som skulle kunna ge en antydning om vad ni äro ute efter. I båda anförandena finns det nämligen en antydning om att ni mena, att det viktigaste, som här skulle ske och som regeringen eventuellt skulle försumma, är att hålla ett fast grepp om lönesättningen. Jag menar, att i fall ni mena att det är där det brister, gör då den saken klar! Låt oss då inte få alla dessa teoretiska resonemang om felande program, utan låt då högern och folkpartiet stå upp och säga, att det stora fel regeringen gör är att inte vidtaga åtgärder — tvångsregleringar eller annat — för att lönenivån inte skall stiga! Det skulle skapa större klarhet. Nu kommer det fram mera antydningssvis, att det är i det hänseendet som bristen skulle ligga.

I herr Bergvalls anförande, men, om jag hörde rätt, inte i herr Domös — jag har emellertid icke anledning tro att folkpartiet och högern skulle ställa sig olika i detta hänseende, men endast i herr Bergvalls kom det tydligt till uttryck — fanns ännu ett motiv, nämligen att det finns anledning att sammankalla en rundabordskonferens, där de olika parterna skulle kunna sammanträda och diskutera och komma till en lösning. Finansministern — och jag tror också statsministern vid ett tidigare tillfälle under denna riksdag — ha förklarat, något som ju är självklart ur regeringens synpunkt, att ett sådant medel att nå ett resultat naturligtvis är fullkomligt rimligt och inte alls går emot regeringens politik, för den händelse man kan hoppas på att det skulle leda till ett praktiskt, positivt resultat. När finansministern, som närmast bär ansvaret här, icke har tagit initiativet till sammankallandet av en

Kungl. proposition ang. avveckling av den allmänna omsättningsskatten.
(Forts.)

sådan konferens, har skälet naturligtvis varit att han har menat, att man i nuvarande läge inte skulle kunna ha uppnått någonting som varit av ett positivt värde med hänsyn till det, som ju är det gemensamma önskemålet för oss alla, nämligen att förhindra en inflation.

Herr **Bergvall** erhöll nu ordet för kort genmäle och anförde: Herr talman! Jag vill för det första med anledning av en passus i herr Myrdals yttrande konstatera, att jag redan i de första orden av mitt anförande uttryckligen sade ifrån att jag icke hade anledning att opponera mig mot regeringens förslag att avskaffa omsättningsskatten den 1 januari. Herr Myrdals kommentar på denna punkt var således oriktig.

För det andra vill jag säga, att jag inte ett ögonblick har målat djävulen på väggen! Jag har uttryckt mig relativt försiktigt. Men jag måste bestämt opponera mig mot handelsministerns påstående, att ingen prisstegring har ägt rum. Det är riktigt, att levnadskostnadsindex är praktiskt taget oförändrat, men handelsministern är lika väl som jag underkunnig om att en betydande s. k. dold prisstegring har ägt rum. Det gör, att jag mycket litet tror på den ytterligare skärpning av priskontrollen i nuvarande läge och med nuvarande förutsättningar, som handelsministern antydde.

Jag vill vidare påpeka, att jag inte på något sätt angav att löneproblemet var det viktigaste problemet; jag betecknade endast som anmärkningsvärt, att detta problem, vars betydande storleksordning inte av någon torde kunna bestridas, såvitt jag kunde finna, helt och hållet har utelämnats av finansministern i hans allmänna översikt över läget, och detta är någonting helt annat än det som herr Myrdal sade att jag hade sagt.

Jag vill också erinra om att det i mitt anförande inte fanns någonting som berättigar påståendet att jag är en ivrare för ökad planhushållning. Jag gav tvärtom mycket kraftigt uttryck åt att det jag har lärt mig under kriget är ökad misstro mot planhushållning, och jag rekommenderade därför utvägar, som på frivillighetens väg skulle föra så långt som det överhuvud taget är möjligt. Om det inte går att komma fram på den vägen, ja, då få vi diskutera även det andra problemet, men först bör man rimligen försöka på frivillighetens väg. Denna min inställning kan ju ändå inte rubriceras som någon förkärlek för planhushållning.

När handelsministern anger sin position i fråga om rundabordskonferenser på det sättet, att man skall anordna en rundabordskonferens, om man är säker på att den skall leda till resultat, tycker jag ändå att man överanstränger de möjligheter, som stå till buds i det politiska livet, där man väl understundom får göra försök i nyttig riktning, även om man inte är säker på att nå resultat.

Till sist skall jag — jag hinner inte mera på dessa minuter — komplimentera handelsministern på en punkt, nämligen för hans anspråkslöshet, när han kommer in på regeringens skyldighet att komma med program i detta avseende. Han är — och jag förstår honom väl — tacksam, om oppositionen ger honom och regeringen det program han behöver, men jag måste ju säga, att med mina demokratiska föreställningar stämmer det bäst, att den regering, som, under påpekande att den är stödd på flertalet i riksdagens bägge kamrar, står i den ledande positionen här i landet, också försöker leda, även om det måhända i en viss situation skulle föra till vissa litet obehagliga konsekvenser för den. Regeringen har hela utredningsapparaten och allt material till sitt förfogande, och det ger regeringen en förstahandsställning, men också ett förstahandsansvar, som den aldrig kommer ifrån med att hänvisa till oppositionens skyldighet att, när den kritiskt granskar regeringens förslag, också

Kungl. proposition ang. avveckling av den allmänna omsättningsskatten.

(Forts.)

komma med positiva förslag. Låt regeringen först komma med förslag! Eljest är den alltför anspråkslös.

Herr Domö: Herr talman! I regel är det mycket intressant att diskutera med handelsministern, men just nu skulle jag sätta större värde på att få föra resonemang med den i regeringen, som har det direkta ansvaret för de åtgärder eller bristande åtgärder, som vi här klandra.

Detta hindrar emellertid inte att jag vill fortsätta att kommentera handelsministerns yttrande. Han försökte undkomma den fråga och den kritik, som här från oppositionens sida riktats mot regeringen för att den inte har lagt fram något sammanhängande politiskt program, genom att säga: »Vad vilja ni göra? Ni kunna ju lika väl komma med ett förslag!» Jag har därvidlag samma uppfattning som herr Bergvall, att det är regeringens sak att svara för detta, men vi inom högern ha inte underlåtit, herr handelsminister, att tala om hur vi se på de här problemen. Vi ha lagt fram förslag upprepade gånger i fråga om åtgärder, vilka äro lika med dem som vi i stort sett alla — och även finansministern — voro ense om år 1942 och senast 1944, då vi drogo upp de penningpolitiska riktlinjerna. Men den linje, som vi då anslöto oss till, är bruten, och det är majoritetspartiet, och främst finansministern, som vikit ifrån de grundlinjer, vilka framlades av regeringen och godkändes av riksdagen. Därför är det nu regeringens sak att försöka precisera sin nuvarande uppfattning i denna fråga.

Försök inte, herr Myrdal, att beskylla oss för att vilja ha en planhushållning, när vi säga att det behövs ett målmedvetet penningpolitiskt program! Vi vilja inte ha en planhushållning i socialistisk mening, men vi vilja ha en plan för vår penningpolitik, och det är två skilda saker. Vad vi vilja är att få till stånd en politik, där så många grupper som möjligt äro överens om de åtgärder, som vi måste vidtaga för att undvika en sänkning av vår levnadsstandard genom den alltmera hotande inflationen. Herr Myrdal medgav ju själv att läget är kritiskt, och detta bör inte döljas för det svenska folket.

Botemedlen kunna ju vara av olika slag. För min del skulle jag vilja rekommendera samma förfaringssätt som man tillämpat vid tidigare tillfällen, när man efter ingående samråd mellan olika grupper, som voro representativa för de stora organisationerna och yrkesgrupperna m. fl., samlade sig till gemensamt rådslag om vad som var nödvändigt och vad man ville ägna samfälliga ansträngningar åt. Det skulle säkert ha varit möjligt för herr Wigforss t. o. m. så sent som i höstas — men helst ännu tidigare — att genom en rundabordskonferens få till stånd en samfällig aktion i denna riktning. Jag tror att det skulle ha varit ganska stora utsikter att få en »uppgörelse vid bordet» under den P. A. Hanssonska regeringens tid; men det är måhända svårare för den Erlanderska regeringen att lyckas åstadkomma erforderlig medborgerlig samling. I vart fall vore det väl värt med ett försök att via en konferens — i och för sig ett uttryck för ett demokratiskt statskick — åstadkomma en samverkan till stöd för penningvärdet. Regeringen synes allt för mycket benägen att sätta sin lit till ökade kontrollåtgärder och dirigeringar.

En målmedveten penningpolitik är vad vi just nu så särskilt väl behöva. — Förut har det varit så en rätt lång tid, att det parti, som nu har majoriteten, har haft mycket stora krav på samhället. Men nu är det på det sättet, att det är samhället som har krav på regeringen, att denna öppet och klart skall säga, hurudant läget är och vad det kräver av det svenska folket. Det är svårare att tala om vad läget kräver än vad man vill ge, men sådana situationer uppkomma ibland här i världen, och jag skulle tro att regeringen är

Kungl. proposition ang. avveckling av den allmänna omsättningsskatten.
(Forts.)

just i ett sådant dilemma nu, att den behöver ompröva sitt uppträdande i detta hänseende.

Jag kan inte undgå att beröra det bristande sambandet mellan finansministerns motivering till den här propositionen och exempelvis statsministerns uppträdande i söndags i ett tal. De båda herrarna tala om penningpolitiska spörsmål och vikten av en penningpolitisk linje, men de ta upp helt olika faktorer. Det tyder väl på att de antingen inte ha resonerat med varandra om saken eller också ha resonerat så väl, att uttalandena skulle komplettera varandra; jag förutsätter att det sista är det riktiga. Båda undvika sorgfälligt beröra den viktiga frågan om löneutvecklingens betydelse i det penningpolitiska resonemanget. I sitt tal tog statsministern upp räntefrågorna, och dem talar inte alls finansministern om, vill jag minnas, men när det sedan gäller vad man skall göra, hänvisa de blott på kontrollåtgärder, men i fråga om verkligt positiva åtgärder ha de inte mycket att komma med. Finansministern drar inte den slutsats, som han bort göra av sin motivering i fråga om omsättningsskatten, att man bör söka föra den frågan till lösning i samband med framläggande av ett penningpolitiskt program och att före avgörandet bör ske en översyn av hela det penningpolitiska området. Det är detta min kritik riktar sig emot, herr handelsminister, att man rycker ut den i och för sig mycket stora frågan från sitt sammanhang och inte nu lägger fram de stora riktlinjerna för hela penningpolitiken. Det kan inte vara riktigt att göra på det sättet som regeringen nu gör: komma med det ena palliativet efter det andra, ena gången 25 miljoner till subvention av vissa importvaror och andra gånger åtgärder som verka i motsatt riktning.

Herr statsministern kom häromdagen i sitt tal med en, tillåt mig säga det, mycket matt förmaning till det svenska folket. Han uttryckte en stilla förhoppning, att det svenska folket skulle sätta undan av sina inkomster och spara en lika stor summa, som det skulle förtjäna på omsättningsskattens borttagande. Jag skulle tro, att skall man fortsätta på den vägen, att uttrycka fromma förhoppningar och inte komma med mera bestämda vädjanden, då går det inte att komma fram till vad vi nu så innerligen väl behöva, nämligen en målmedveten anspänning av alla krafter för att reda upp de problem som nu äro aktuella.

Låt mig ta upp en sak här ett ögonblick, herr Myrdal! Nu har det, säges det, preliminärt träffats ett avtal om högre löner inom industrien, ett avtal i vilket indextaket är borta. Alltså är ju hela motiveringen, som man förut har haft för vissa åtgärder, exempelvis subventionen för vissa importvaror och omsättningsskattens borttagande, i viss mån borta, eller, kanske rättare sagt, motivet, att priserna för undvikande av allmän lönehöjning i produktionen måste hållas under en viss nivå, är borta. Men vad inträffar nu, om arbetspriserna höjas? Jo, att även varupriserna stiga. Så mycket tror jag mig bestämt kunna säga, att inte är det möjligt att med den konstruktion som vår priskontroll har, och överhuvud taget inte med någon priskontroll, att hålla tillbaka vissa prisstegringar. Och om den det skulle göra, så skulle det troligen snedvrída produktionen till den grad, att vi få för litet av de varor, som vi bäst behöva och som priskontrollen vill hålla nere priserna på, och för mycket av de varor, varav vi inte äro i behov. Men själva inflationsförloppet fortsätter.

Om nu lönerna höjas för en betydande grupp, verkar det naturligtvis så, att arbetskraft drages dit från annat håll. Det är ju det naturliga förloppet, och det är inte mycket att säga om det. Men hur skall jordbruket kunna klara sig, när dess arbetare gå till industrien? Det blir naturligtvis så, att jordbrukarna

Kungl. proposition ang. avveckling av den allmänna omsättningsskatten.

(Forts.)

först göra ett försök att hålla dem kvar genom att höja lönerna så mycket som möjligt. Så komma befogade krav från jordbrukarna på högre produktpriser, krav som knappast kunna avvisas, och sedan komma i sin tur självfallet krav från industriarbetarna att få högre löner. På det sättet verkar skruven undan för undan.

Jag tror inte att de parter, som sägas ha träffat uppgörelse eller hålla på att förhandla om en förändrad avtalsuppgörelse inom industrien, skulle vilja ha det på det sättet, att lönerna skulle vara statligt bestämda för dem. Jag tror inte att det skulle vara lyckligt, om man skulle dirigera lönerna, men det skulle vara en fördel för dessa parter vid förhandlingarna, om de hade den ledning för sitt handlande, som ett bestämt penningpolitiskt program utgör. Det är den bristande kännedomen om efter vilken linje regeringen vill arbeta som orsakar den stora oro, som nu är för handen.

Det börjar bli svart börs när det gäller litet av varje. Folk sparar inte i samma grad som förut — insättningarna i sparbankerna sjunka, och nya livförsäkringar tagas inte i samma utsträckning som förut. Överhuvud taget märker man i landet återhållsamhet då det gäller att spara på pengar. Det kan vara olika anledningar till detta. En anledning kan vara att man fruktar att pengarna skola förlora i värde. En annan är, att regeringens allmänna politik överhuvud taget inger fruktan och gör, att man resonerar som så: »Det spelar inte någon roll vad vi göra; vi få i alla fall inte behålla pengarna.» Därför blir det, utan att det ligger någon ond avsikt bakom, en mera lättvindig syn på tingen och en ökad benägenhet att ge ut pengar. Jag skulle tro att i dessa tider, när folk ha erfarit vilka utsikterna äro på förmögenhetsbeskattningens område, gripas de av en viss likgiltighet och kanske en fruktan för utvecklingen, som gör att de resonera alldeles för lättvindigt när det gäller att ge ut pengar. Det är tråkigt att så är, men det kan finnas en mycket mänsklig förklaring till att man ger sig hän åt ett annat betraktelsesätt än förr.

Jag har, herr talman, inte kunnat undgå att ge uttryck för dessa allvarliga farhågor på grund av att regeringens penningpolitiska kurs är alldeles för litet bestämd. Regeringen vet tydligen inte vad den vill. Det är en farlig situation, när inte de, som sitta i ledningen för landet, bestämt ge till känna, efter vilken kurs de vilja styra.

Herr statsrådet **Myrdal**: Herr talman! Jag skall inte ge mig in på någon vidlyftigare argumentering, men jag skulle vilja understryka en sak.

Situationen i denna debatt är ganska egendomlig. Regeringen lägger fram en proposition med förslag om omsättningsskattens borttagande från och med den 1 januari i stället för den 1 juli 1947. Det finns i denna proposition en motivering, skriven av finansministern, där han gör en allmän översikt över köpkraftsläget och kommer till det resultatet, att han bara med den yttersta tvekan kan föreslå ett sådant framskjutande av tidpunkten för omsättningsskattens borttagande.

I denna debatt står sedan herr Bergvall upp och, om jag förstod honom rätt, förklarar vid andra tillfället ännu uttryckligare än vid första, att han för sin del stödjer förslaget om att omsättningsskatten skall tagas bort den 1 januari. Han kommer inte heller med någon kritik av motiveringen för detta förslag, utan hela hans resonemang gäller en helt annan sak, nämligen att regeringen inte skulle ha en fast penningpolitik.

Herr Domö går inte in på sin inställning till själva sakfrågan, om omsättningsskatten skall tas bort den 1 januari, 1 juli eller eventuellt någon gång i

Kungl. proposition ang. avveckling av den allmänna omsättningsskatten.
(Forts.)

framtiden. Jag fattade honom på det sättet, att han i och för sig är beredd att ta bort omsättningsskatten i mitten av nästa år — en mera bestämd deklARATION på den punkten skulle enligt min mening vara önskelig, och jag skulle vilja säga naturlig ur klarhetens synpunkt. Eller också skulle herr Domös position vara, att han av de skäl, som finansministern framlagt och som herr Domö menar sig ha bättre utgestaltat genom sitt inlägg, kommit till den slutsatsen, att omsättningsskatten inte borde slopas. Det förefaller mig att ett besked på den punkten är det som skulle intressera i en debatt som denna.

Eljest blir det en diskussion om vår allmänna penningpolitik, och där nödgas jag vidhålla, att regeringen lagt upp en politik i syfte att hindra prisstegring och inflation, att vi oavbrutet, oftast med riksdagens medverkan eller medverkan av riksdagens förtroendemän — såsom fallet var vid apprecieringen — vidtagit den ena åtgärden efter den andra för att bevara penningvärdet och att dessa åtgärder ur vår synpunkt ligga sammanfogade i det program, som är inflationens förebyggande. Vad vill herr Domö, närmare bestämt? Vill herr Domö ha kraftigare åtgärder på något område och i så fall vilket område?

När jag klagade över att oppositionen mest bara kritiserar bristen på program utan att själv ens ha kunnat göra sig besvär med att antyda ett program, svarade herr Bergvall med ett anförande, som jag är fullkomligt på det klara med innehöll en hel del visdom. Jag går med på att det är regeringens plikt att i första hand lägga fram ett program. Men när under en lång period kritiken har varit inriktad på att vi inte skulle ha ett program, trots att vi ha det, kan det vara naturligt att också vi fråga mera direkt: vad vilja herrarna? På vilket område vilja ni ha kraftigare åtgärder vidtagna? På denna fråga, som jag finner är den viktigaste, har jag under denna diskussion inte fått annat svar än att jag av vad både herr Domö och herr Bergvall sagt tyckt mig märka att de vilja ha åtgärder vidtagna för att hindra att lönerna stiga eller stiga för mycket.

Herr von Heland: Herr talman! Det är beklagligt att det är så sent på dagen, att man nästan skäms för att begära ordet, men debatten har ju blivit så förbryllande och intressant, att jag inte kunnat låta bli att ta ordet.

Först och främst vill jag tacka regeringen för att denna proposition om omsättningsskattens borttagande har kommit på riksdagens bord. Nu vill man från alla möjliga partier ta åt sig äran för att ha varit först när det gällt att få bort omsättningsskatten. Även om inte vi bondeförbundare tävla, vill jag erinra om att vårt parti under ett par års tid begärt detta och att vi kritiserades av andra partier för det. Men är slutet gott, är allt gott, och denna proposition tyckas alla gilla. Men jag håller med handelsministern om att debatten i anledning av denna proposition är förbryllande, eftersom den i stället för att gälla omsättningsskattens slopande kommit att röra sig om lönepolitik och planhushållning.

Jag har alltid beundrat handelsministern för hans briljanta sätt att ledigt och lätt kunna gå olika vägar och acceptera olika utvägar. Det var med stort intresse jag under denna debatt om omsättningsskatten hörde, hur han förklarade sig vara mycket belåten med att de två andra borgerliga partierna vilja gå in för planhushållning, därför att det var någonting som handelsministern gillade. Men i den debatt, handelsministern nyss förde med mig i materialfrågan, var det en helt annan handelsminister jag diskuterade med. Då var han den liberale frihandelsvännen, som inte gillade någon planhushållning på

Kungl. proposition ang. avveckling av den allmänna omsättningsskatten.

(Forts.)

handelns område. För mig ha alltid dessa handelsministerns olika skepnader varit svårförstådda, men det är kanske därför, att vi ha delvis olika uppfattning när det gäller handelspolitiken.

Nu förefaller det mig emellertid vara så, att när man från regeringshåll eller socialdemokratiskt håll talar om planhushållning, är det mest det enskilda näringslivet som man vill planhushålla. Det är det man vill komma åt, men däremot tycks man åtminstone för dagen mindre intressera sig för att statsmakterna få en viss plan i sitt handlande. Men nog är det väl rätt rörigt, vad som för dagen sker här i landet. Även handelsministern erkände ju att han var orolig för utvecklingen.

Jag vill sälla mig till kritikerna i ett avseende, och det är därför jag begärt ordet nu. Handelsministern förnekade att kritiken var riktig beträffande det penningpolitiska programmet. Jag har haft det stora nöjet att sitta i en kommission och få diskutera det penningpolitiska programmet med handelsministern. Det var i planeringskommissionen; och dess förslag lade grunden till det penningpolitiska program, som alltjämt gäller. Men jag vågar påstå, att det penningpolitiska programmet inte följs. Man kan fråga sig: vems är felet att så inte sker? Det måste vara regeringens fel, ty det är väl regeringen som först och främst bör se till, att programmet följs. Den största svagheten därvidlag är att regeringen inte vill vidta åtgärder som kunna stödja det penningpolitiska programmet, om åtgärderna kunna irritera den valmanskår, som det socialdemokratiska partiet stöder sig på. Det är därpå det beror, att vi inte för dagen följa något ordentligt penningpolitiskt program. Vi ha alltså ett program, men det följs inte.

Här har talats om en rundabordskonferens beträffande lönefrågorna. Jag vill uttala, att mig synes det inte vara lämpligt att ha en sådan konferens enbart om lönerna, ty de äro bara en, låt vara mycket viktig, detalj. För ett år sedan igångsatte finansministern budgetutredningen, som jag tror var mycket välgörande genom att den klarlade läget och de olika möjligheterna i fråga om statsfinansernas utveckling. Med denna erfarenhet skulle jag vilja hemställa, om inte regeringen skulle kunna ordna en rundabordskonferens med ett vidare program än att bara diskutera lönerna, ty finans- och näringsfrågorna och penningpolitiken höra ihop och måste lösas i ett sammanhang. Om man där kan enas om en viss väg och få en planhushållning i dessa hänseenden, vore det också önskvärt att regeringen följde den vägen, även om det skulle möta opposition inom den egna valmanskåren.

Herr andre vice talmannen: Herr talman! Jag skall inte hålla något långt tal. Jag instämmer i vad herr Bergvall anförde om att regeringen skall leda, men man får väl ändå beakta handelsministerns krav på att oppositionen också skall ha ett klart utformat program, när den kritiserar regeringens brist i det avseendet.

Man kan konstatera att de tre talare för den borgerliga oppositionen, som här ha uppträtt, faktiskt inbördes ha uppvisat ganska stora motsättningar. Herr Bergvall ville att man skulle komma till rätta med problemen genom frivilliga uppgörelser. Herr Domö ville att regeringen skulle ha ett bestämt och klart handlingsprogram, »en verklig linje», som han uttryckte sig, och herr von Heland hade andra anvisningar. När nu denna opposition, som enas bara i att kritisera finansministern och regeringen, själv inte kan enas om vad som är den fasta linjen, tycker jag att herrarna inte borde tala så förfärligt högt om regeringens underlåtenhet att komma med en sådan linje.

Det är väl lönerna som ligga på botten av hela kritiken. Man vill att re-

Kungl. proposition ang. avveckling av den allmänna omsättningskatten.
(Forts.)

geringen, i främsta rummet finansministern, skall framträda och säga att arbetarnas löner måste hållas nere, ty eljest kommer det hela i gungning. Man skulle väl ändå i den situationen kunna vänta, att de andra partierna skulle ha samma mod att framträda med öppet visir och säga åt de grupper, som de anse sig företräda eller kunna behärska, att de också skola iakttaga återhållsamhet.

Herrar Domö, Bergvall och von Heland ha möjlighet att säga ifrån i morgon, när vi behandla statstjänarnas löner. Jag har emellertid inte i utskottets utlåtande kunnat upptäcka någon verklig reservation vare sig från högerns eller folkpartiets sida beträffande själva lönerna. Både högerns och folkpartiets representanter tillstyrka de lönehöjningar, som föreslås från regeringens sida, och jag tror inte heller herrar Domö och Bergvall i morgon komma att ta avstånd från utskottsrepresentanterna.

Herr Bergvall tryckte med beträttigande på de psykologiska faktorerna i fråga om den inflatoriska faran. Han sade att läget är bekymmersamt; en vac-ker dag sprängs dammen, och han frågade: »När sprängs den?» »Jo», svarade han själv, »det är när det börjar växa fram en allmän misstänksamhet beträffande regeringens hållfasthet och klarhet i fråga om de åtgärder som skola vidtagas emot inflationen.» Ja, vem är det som manar fram denna misstänksamhet? Äro inte högern och folkpartiet i färd med att just framkalla en sådan stämning? Det är just det de äro.

Herr Bergvall tyckte att man på frivillighetens väg skulle komma ganska långt. Han ville ha en konferens. Det har bankoutskottet för sin del tillstyrkt, men jag vill säga att inte är det säkert att man får den fasta och klara linjen för kampen mot inflationen, som herr Domö särskilt efterlyste, därför att man sammankallar parterna på arbetsmarknaden till en rundabordskonferens.

Herr von Heland ville ha en utvidgning av programmet. Han ville att rundabordskonferensen skulle diskutera aliting mellan himmel och jord och inte bara det, som har med lönerna att göra. Det tror jag är att sträcka benen utanför skinnfällan. En sådan konferens skulle leda ut i det tomma intet.

När man nu efterlyser detta målmedvetna penningpolitiska program, får man ändå tänka på att det föreligger samma problem i hela världen. Överallt, i varenda stat, brottas man med problemet att hålla penningväsendet i stadga och styrsel, och överallt har man gjort den erfarenheten, att penningpolitiken liksom annan politik är det möjligas konst. Men jag instämmer i att de psykologiska faktorerna spela en betydande roll. Ett system kan vara utomordentligt hållfast och bärkraftigt även mot starka påfrestningar, och jag tycker att vårt system har visat en betydande hållfasthet under, låt mig säga, de senaste åren. Men det är så, som herr Bergvall sade, att när luckorna öppnas, då börjar vattnet att rinna. Jag kan inte se annat än att både herr Bergvall och herr Domö göra vad de kunna för att få de där luckorna att öppnas, d. v. s. att väcka misstänksamheten bland människor.

Herr Domö trodde att det redan var på väg. Han talade om att sparsamheten minskas, att man inte tar försäkringar som förut och mera i den stilen. Hans skildring på den punkten var rätt karikerad. Jag tror inte man kan säga att sparsamheten visat någon tendens att nedgå. Vi ha för närvarande en proposition från regeringen som går ut på att öka bankernas möjligheter att ta emot besparingar, och denna proposition grundar sig på en framställning från bankerna själva, som behöva ha möjlighet att ta emot en större inlåning. Det tyder snarare på motsatsen till vad herr Domö sade. Men om någonting skall kunna hos allmänheten framkalla den där misstänksamheten och de där tendenserna till minskad sparsamhet och allt sådant, så är det just

Kungl. proposition ang. avveckling av den allmänna omsättningsskatten.

(Forts.)

den envetna agitation emot regeringen och emot regeringens vilja att hålla penningväsendet fast och stabilt, som bedrivs från båda de stora borgerliga partierna i såväl riksdag som press.

Ordet lämnades härefter för kort genmäle till herr **von Heland**, som yttrade: Herr talman! Herr andre vice talmannen efterlyste vårt partis ställningstagande till lönefrågorna, särskilt den lönefråga som skall behandlas under morgondagen. Jag hänvisar herr Åkerberg till den bondeförbundsreservation, som är fogad till utskottsutlåtandet.

Beträffande penningpolitiken nämnde jag att vi ha ett penningpolitiskt program och att detta är grundat på det förslag, som kom från den s. k. Myrdalskommissionen. I denna satt även LO-chefen, och bl. a. föreskrevs med dennes stora gillande, att man skulle försöka få ett pris- och lönestopp men tillåta en förbättring för de sämst ställda inkomstagarna.

Men vad är det nu som skett? I stället är det tvärtom så, att klyftan håller på att vidgas i lönehänseende mellan de sämst och bäst ställda inom arbetargrupperna. Det är detta, som jag för min del opponerar mig emot. När regeringen nu inte följer det penningpolitiska program, som alltså är fastställt, för det med sig, att man får dessa väldiga förflyttningar på arbetsmarknaden, som pågå och som inte kunna vara nyttiga för näringslivet. Då vill jag fråga herr Åkerberg: vem skall man kritisera för detta? Jo, kritiken måste riktas mot den, som har ledningen i samhället, och det har regeringen. Därför måste vi kritisera regeringen, för att inte den ser till, att det penningpolitiska program, som är fastställt, också följs.

Herr **Uhlén**: Herr talman! Jag har vid ett par tidigare tillfällen meddelat en del fakta om inkomst- och löneutvecklingen i detta land. Jag skall nu inte tillnärmelsevis upprepa vad jag tidigare sagt därom. Jag skall endast göra några korta anmärkningar.

Jag har nämligen i dag varit sysselsatt med att skriva en artikel rörande löneutvecklingen sedan 1913, alltså för den tid, som socialstyrelsens statistik omspänner. Slutet på den artikeln lyder: »Vi ha sålunda möjlighet att jämföra två på varandra följande sextonårsperioder, båda omfattande såväl en krigs- som en krisperiod. Under perioden 1914—1929 stegrades den reala årslönen, trots reduceringen av arbetstiden genom arbetstidslagens tillkomst, med 37 procent.» — Jag tillägger i detta sammanhang att denna stegring av reallönen med 37 procent översteg den samtida stegringen av nationalinkomsten per arbetsför individ med omkring 5 enheter av procentsiffran. Löntagarna inom industri, handel, hantverk och transportväsen fingo alltså avsevärt mer än som motsvarade den reala stegringen av nationalinkomsten under motsvarande period, fördelad på varje arbetsför individ.

Jag fortsätter citatet: »Under perioden 1930—1945 stegrades den reala årslönen med 9 procent. En jämförelse av den sistnämnda siffran med stegringen av den reala nationalinkomsten under motsvarande period måste ske på grundval av approximativa beräkningar rörande åren efter 1939. Sakkunskapen anser emellertid att man äger rätt att räkna med en stegring av den reala nationalinkomsten per arbetsför individ med minst 2 procent årligen.» — Jag inskjuter att både högerns och folkpartiets motioner rörande skattesänkningen äro baserade på den beräkningen. Den är alltså godtagen.

Artikeln fortsätter: »Om vi betrakta denna siffra som den maximala, måste alltså till 1930-talets 26 procent» — det är den siffra som finns i finansministerns finansplan och som har accepterats även av högern och folkpartiet i deras

Kungl. proposition ang. avveckling av den allmänna omsättningskatten.
(Forts.)

motioner — »läggas en stegring under perioden 1940—1945 med 12 procent. Alltså blir resultatet att en stegring av reallönerna under perioden 1930—1945 med 9 procent svarar mot en stegring av den reala nationalinkomsten per arbetsför individ under samma period med 38 procent.»

Jag skulle tro att dessa siffror säga något rörande löneutvecklingen överhuvud taget. De säga att under den senaste sextonårsperioden ha arbetstagarna fått ungefär en fjärdedel av stegringen av nationalinkomsten per arbetsför individ. Att märka är då att beräkningen av nationalinkomstens stegring har godkänts av alla i saken intresserade parter.

Man får alltså inte förtänka löntagarna, om de nu försöka åstadkomma en något rättvisare fördelning av nationalinkomsten och återställa balansen mellan arbetsinkomsten och andra inkomster. Vid en rundabordskonferens komma fackföreningsrepresentanterna att taga hänsyn till dessa fakta, som inte kunna vederläggas, såvida man inte vill vederlägga socialstyrelsens hela lönestatistik, och det kan man rimligen inte göra, eftersom primäruppgifterna äro baserade på de löneuppgifter, som arbetsgivarna själva lämna. Man kommer alltså inte att vid en rundabordskonferens låta övertyga sig om att det är lönerna, som utgöra den påtagliga inflationsfaran. Man kommer att draga den naturliga slutsatsen, att den verkliga inflationsfaran består i att en massa inkomsttagare och just sådana, som ha tillskansat sig ojämförligt största delen av nationalinkomstens stegring, söka utnyttja knapphetsläget till att tillskansa sig ännu större vinster, ännu större andel av nationalinkomsten, på löntagarnas bekostnad. Fackföreningsmännen komma att taga hänsyn till sådana fakta i stället för mer eller mindre demagogiska deklamationer, och därför kan en rundabordskonferens säkerligen inte ge det resultat, som framför allt herrar Domö och Bergvall vänta, nämligen ett nytt lönestopp. Ett nytt lönestopp kan man tala om, när balansen i någon mån är återställd. Tills vidare är nog det nödvändigaste statsmakterna ha att göra att skärpa den kontroll, som särskilt herr Domö inte vill veta av. Enligt min mening är den absolut nödvändigaste åtgärden i syfte att hindra inflationsfaran just att skärpa priskontrollen, att utvidga den till praktiskt taget alla områden och att tillse, att priskontrollnämnden får så mycket arbetskraft till sitt förfogande, att den kan hindra alla prisstegringar, som inte äro motiverade. Med skarpt priskontroll menar jag dock inte bara att vi skola söka hindra prisstegringar, utan också vidtaga åtgärder för prisreduceringar. Det är inte bara priset på radioapparater, som skulle kunna sänkas med 25 procent. Priset på många andra produkter kan sänkas med lika stor procent utan att vederbörande tillverkare eller försäljare råka i konkurstillstånd. Det finns produkter, som vi dagligen förbruka, på vilka priset skulle kunna sänkas till hälften av det nuvarande eller ännu mer utan att vederbörande behöva riskera att falla fattigvården till last.

Efter härmed slutad överläggning hänvisades ifrågavarande kungl. proposition, såvitt angick punkten 2, till jordbruksutskottet och i övrigt till bevillningsutskottet.

Till vederbörande utskott skulle jämväl överlämnas de i anledning av propositionen inom kammaren nu avgivna yttrandena.

Föredrogos och hänvisades till statsutskottet Kungl. Maj:ts propositioner:

nr 387, angående anvisande av ytterligare medel till tertiärlån till viss bostadsbyggnadsverksamhet;

nr 388, angående förstärkning av åttonde huvudtitelns kommittéanslag; samt

nr 389, angående medgivande att i vissa fall utlämna lantarbetarbostads-lån och lantarbetarbostadsbidrag utan föreskriven säkerhet.

Föredrogos och bordlades ånyo statsutskottets utlåtanden och memorial nr 275 och 284—288, bevillningsutskottets betänkande nr 58, första lagutskottets utlåtanden nr 58 och 59 ävensom sammansatta andra lag- och jordbruksutskottets utlåtande nr 1.

Herr *von Heland* väckte en motion, nr 393, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående godkännande av avtal mellan kronan och Stockholms stad rörande upplåtelse av Bromma flygplats till kronan och av Ladugårdsgärde till staden m. m.

Motionen bordlades.

Justerades protokolisutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 6.05 eftermiddagen.

In fidem
G. H. Berggren.

Onsdagen den 4 december.

Kammaren sammanträdde kl. 11 förmiddagen.

Herr *Petersson* anmälde, att han åter infunnit sig vid riksdagen.

Upplästes en till kammaren inkommen ansökning som jämte därvid fogat läkarintyg var så lydande:

Till riksdagens första kammare.

Hänvisande till bilagda läkarintyg får jag härmed vördsamt anhålla om ledighet från riksdagsarbetet till årets slut.

Stockholm den 3 december 1946.

Nils Gabrielsson.

Riksdagsman *Nils Gabrielsson*, från Umeå landsförsamling, är på grund av sjukdom (influenza nostra) oförmögen att delta i riksdagsarbetet intill årets slut.

Stockholm den 3 december 1946.

Anders Kristensson,
professor, legit. läkare.

Den begärda ledigheten beviljades.

Anmäldes och godkändes första lagutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 518, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändring i lagen den 14 september 1944 (nr 705) om aktiebolag m. m.; och

nr 519, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändring i lagen den 8 juni 1923 (nr 147) om straff för olovlig varuinförsel, m. m.

Anmäldes och godkändes bankoutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 520, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående familjepension efter framlidne statsministern Per Albin Hansson;

nr 521, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ändrade pensionsbestämmelser för lärarpersonal vid de statsunderstödda trädgårdsskolorna; samt

nr 522, i anledning av framställning från fullmäktige i riksgäldskontoret angående förlängning av bemyndigande för fullmäktige att till riksbanken överlämna skattkamarväxlar.

Föredrogs och hänvisades till statsutskottet den av herr *von Heland* väckta motionen, nr 393, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående godkännande av avtal mellan kronan och Stockholms stad rörande upplåtelse av Bromma flygplats till kronan och av Ladugårdsgårde till staden m. m.

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtanden:

nr 275, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utgifter å tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1946/47, i vad propositionen avser handelsdepartementets verksamhetsområde;

nr 284, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående avskrivning av ett ingenjören Roland Nordström beviljat lån;

nr 285, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående höjning av premierna till vissa värnpliktiga m. m. jämte i ämnet väckta motioner; samt

nr 286, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anordnande av en särskild utbildningskurs för sinnesslörlärare våren 1947.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Vid förnyad föredragning av statsutskottets memorial nr 287, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut i fråga om ändrade grunder för statsbidrag till kuratorsverksamhet i abortförebyggande syfte, godkändes den i detta memorial föreslagna voteringspropositionen.

Lönereglering för befattningshavare i statens tjänst m. fl. Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtande nr 288, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående allmän lönereglering för befattningshavare i statens tjänst m. fl. jämte i ämnet väckta motioner.

I en till riksdagen avlåten proposition, nr 333, hade Kungl. Maj:t, under återopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över finansärenden för den 4 oktober 1946, föreslagit riksdagen godkänna i nämnda statsrådsprotokoll

Lönereglering för befattningshavare i statens tjänst m. fl. (Forts.)
framlagda grunder för en allmän lönereglering för befattningshavare i statens tjänst m. fl.

I samband med Kungl. Maj:ts förevarande förslag hade riksdagen till behandling förehåft

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Gränebo* m. fl. (I: 372) och den andra inom andra kammaren av herr *Pehrsson-Bramstorp* m. fl. (II: 567), i vilka hemställts, att riksdagen måtte dels besluta, att dyrortsgrupperingen av lönerna för statens befattningshavare skulle avvecklas på så sätt, att med tidsintervaller på två år, räknat från ikraftträdandet av den i propositionen föreslagna löneregleringen, lägsta ortsgrupp flyttades upp i närmast högre, samt att de inom ortsgrupp 5 utgående lönerna, intill dess avvecklingen genomförts, icke skulle undergå någon annan höjning än som kunde komma att betingas av bestämmelserna om rörligt tillägg, dels beakta vad i motionen i övrigt anförts;

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Löthner* m. fl. (I: 373) och den andra inom andra kammaren av herr *Fagerholm* m. fl. (II: 565), i vilka hemställts, att riksdagen måtte framhålla önskvärdheten av att översyn av det statliga lönesystemet företoges med kortare tidsmellanrum än hittills varit brukligt för att möjliggöra en smidigare anpassning av statstjänstemännens löner till rådande förhållanden;

dels ock en inom andra kammaren av herr *Nilson* i Spånstad m. fl. väckt motion (II: 566), vari hemställts, att riksdagen måtte besluta, att rörligt tillägg å de till statens befattningshavare utgående lönerna skulle beräknas på ett belopp av högst 900 kr. för månad.

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet under återopande av vad däri anförts hemställt,

I. att riksdagen måtte

a) med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och med avslag å motionerna I: 372 och II: 567 besluta, att vid en allmän lönereglering för befattningshavare i statens tjänst m. fl. systemet med ortsdifferentierade löner skulle bibehållas i den utsträckning, som förordats i statsrådsprotokollet över finansärenden för den 4 oktober 1946,

b) med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och med avslag å motionen II: 566 besluta, att vid nämnda lönereglering tjänstemännen skulle tillförsäkras rörligt tillägg å den del av månadsavlöningen, som ej överstege 1 200 kronor,

c) med bifall till Kungl. Maj:ts förslag godkänna de i statsrådsprotokollet över finansärenden för den 4 oktober 1946 i övrigt framlagda grunderna för löneregleringen;

II. att motionerna I: 373 och II: 565 måtte anses besvarade med vad utskottet anförde.

I motiveringen hade utskottet yttrat bland annat:

»Det i de förutberörda motionerna I: 373 och II: 565 framförda yrkandet om översyn av det statliga lönesystemet med kortare tidsmellanrum har motiverats även med önskemålet om lönernas anpassning efter ändring i penningvärdet och höjning av den allmänna levnadsstandarden. Uppenbara svårigheter föreligger att i dessa hänseenden fatta för framtiden bindande beslut. Utskottet vill hänvisa till lönekommitténs uttalande, att därest det med hänsyn särskilt till den allmänna ekonomiska utvecklingen befinnes skäligt, att rörligt tillägg får utgå med högre procenttal än det som skulle följa av den föreslagna automatiskt verkande garantiregeln, detta för begränsade tidsperioder måste bestämmas genom särskilda beslut. Dessa beslut böra enligt

Lönereglering för befattningshavare i statens tjänst m. fl. (Forts.)
kommittén ha föregåtts av förhandlingar med representanter för tjänstemännen, och det har förutsatts, att initiativ till sådana förhandlingar i allmänhet tagas av huvudorganisationerna gemensamt. Något uttalande härutöver i anslutning till motionerna anser utskottet icke vara för närvarande möjligt.

I samband med ställningstagandet till frågan om den nya lönenivån har utskottet övervägt vissa spörsmål om de prestationer, för vilka lönerna skola anses utgöra vederlag. Det har därvid närmast varit fråga om socialpedagogiska åtgärder, som komma att åvila exempelvis lärarpersonal i samband med barnbespisning. Utskottet förutsätter, att dylika arbetsuppgifter icke skola förenas med särskild gottgörelse eller särskilt lönetillägg.»

Reservationer hade avgivits

1) av herrar *Gränebo, Gustav Emil Andersson, Svensson* i Grönvik och *Rubbestad*, vilka ansett, att utskottet bort i huvudsaklig anslutning till motionerna I: 372 och II: 567 samt med tillstyrkande av motionen II: 566 avgiva ett yttrande av den lydelse, reservationen visade, ävensom hemställa,

I. att riksdagen måtte

a) i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt med bifall till motionerna I: 372 och II: 567 besluta, att vid en allmän lönereglering för befattningshavare i statens tjänst m. fl. systemet med ortsdifferentierade löner skulle under en övergångstid successivt avvecklas i huvudsaklig överensstämmelse med vad utskottet förordat,

b) i anledning av Kungl. Maj:ts förslag och med bifall till motionen II: 566 besluta, att vid nämnda lönereglering tjänstemännen skulle tillförsäkras rörligt tillägg å den del av månadsavlöningen, som ej överstege 900 kronor.

c) med bifall — — — för löneregleringen;

II. att motionerna — — — utskottet anfört;

2) av herrar *Andrén, Malmborg* i Skövde, *Holmström* och *Sefve*, vilka ansett, att det stycke av utskottets yttrande, som började med orden »I samband» och slutade med orden »särskilt lönetillägg», bort utgå.

Herr förste vice talmannen: Herr talman! Det nu föredragna utskottsförslaget, som innebär ett godkännande av Kungl. Maj:ts proposition, utgör ju resultatet av en överenskommelse mellan statsmakterna å ena sidan och tjänstemannaorganisationerna å den andra. Det löneregleringsförslag, som de för denna utredning tillkallade sakkunniga, 1945 års lönekommitté, utfört, framlades ju sedan även vederbörande tjänstemannaorganisationer godkänt förslaget. Detta kan därför sägas vara grundat på en överenskommelse.

Förslaget medför en avsevärd löneförbättring för de tjänstemannagrupper det här gäller. I stort sett kan väl denna förbättring sägas utgöra kompensation för den förändring i levnadskostnaderna, som har ägt rum under de senare åren. Enbart löneförbättringen för de grupper, som beröras härav, kommer ju också att fordra betydande belopp, och kostnaderna komma att uppgå till omkring 200 miljoner kronor. Därtill komma naturligtvis ytterligare betydande belopp att beviljas för att förbättra villkoren för andra grupper, som indirekt komma att beröras av beslutet. Man kan därför fråga sig: vad medföra dessa betydande höjningar för verkningar på de ekonomiska förhållandena i vårt land? Man får väl förutsätta, att såväl finansministern som statsutskottet ha räknat med att den goda ekonomiska konjunktur, som nu är rådande, alltfört kommer att bli bestående, åtminstone under en ganska avsevärd tid framåt, i synnerhet som detta löneförslag i stort sett är byggt på fasta löner; det rörliga tillägget skall med nuvarande index endast uppgå till 6 procent av lönen. Man torde alltså ha räknat med att denna konjunktur skall komma att bestå.

Lönereglering för befattningshavare i statens tjänst m. fl. (Forts.)

Men vi måste likväl räkna med att förhållandena kunna ändra sig, liksom skedde efter det förra världskrigets slut. Även då gjorde man, sedan kriget hade avslutats, betydande regleringar av lönerna i anknypning till de då rådande ekonomiska förhållandena. Läget ändrade sig emellertid ganska fort, och det kan därför ifrågasättas, om lönerna då verkligen blevo utformade och anpassade efter de rådande ekonomiska förhållandena. Man skulle kunna ha skäl att ställa samma fråga även beträffande det nu föreliggande förslaget med hänsyn till ovissheten om framtiden.

Emot detta förslag kunna nog även i andra avseenden riktas åtskilliga erinringar, ja, man skulle kunna säga anmärkningar. Det är ju i likhet med det nuvarande lönesystemet grundat på bl. a. en dyrortsgradering av lönerna. Att lösa denna fråga om en dyrortsgruppering är ju ett ganska svårt problem. Olika meningar ha därvidlag gjort sig gällande, och alltjämt förefinnas olika uppfattningar om det berättigade i detta dyrortssystem. Med växande styrka kräva betydande folkgrupper avveckling av systemet. Genom den undersökning, som gjorts, har det visat sig, att systemet var nog åtskilligt överdimensionerat. Efter den senaste undersökningen måste man ju minska spännvidden avsevärt, och det nu föreliggande löneförslaget är ju också grundat på väsentligt mindre spännvidd än tidigare.

Nu är emellertid systemet uppbyggt på det material, som man hade att utgå ifrån rörande levnadskostnaderna för en normalfamilj, där familjeförsörjaren stod i ganska låg lönegrad. Men om man jämför kostnaderna för en sådan familj inom de s. k. dyrorterna med kostnaden för en jämförlig familj på någon av de billigare orterna, finns det säkerligen många obekanta faktorer, som man därvid inte kan beakta, men som väsentligt inverka på levnadskostnaderna. Det är mycket därvidlag, som inte kan direkt mätas eller vägas i penningar men som det dock bör tagas hänsyn till, när man skall göra upp ett dyrortssystem, och det finns inte något dyrortssystem, där man kan frigöra sig från denna svaghet i systemet — det är jag övertygad om. Man reser ju starka krav, särskilt från folkgrupper inom de billigare dyrortsområdena, på att dyrortssystemet skall avskaffas.

Naturligtvis går det nu inte att avskaffa detta i ett slag, men det bör ske så småningom och successivt. Kungl. Maj:t har ju även avsett att anpassa lönerna efter de förändringar, som ägt rum. Det synes mig dock, som om tillräcklig hänsyn inte tagits till dessa faktorer, som inverka på levnadskostnaderna men som icke direkt kunna mätas i penningar. Jag behöver här inte anföra några exempel, men man får inte förbise, då man skall söka uttröna, varför folk i så stor utsträckning söker sig till dyrorterna och lämnar de s. k. billigare orterna, att detta förhållande är en av de faktorer som bidraga till att skärpa motsättningen mellan de s. k. billigare orterna och de dyrare. Det ligger ju annars nära till hands att fråga sig: om det är så mycket billigare att leva på dessa s. k. billigare orter, varför flyttar då folk till Stockholm och andra städer och tätorter? Det är nog så, att man har kännning av de svårigheter, som äro förknippade med att bo på dessa s. k. billigare orter. Man vet att de, som bo där, få göra stora uppoffringar måhända bara för att skaffa de varor, som behövas på dessa orter, där det är långt till centrum och till handelsboden o. s. v. och att det är förenat med kostnader att också få hem vad som behövs. Dessa svårigheter och kostnader kunna inte så noga vägas och uppskattas. De personer, som bo i sådana avlägsna orter, gå också miste om en hel del av de förmåner, som dock stå till buds på tätorter och s. k. dyrare orter.

Nu har man i det föreliggande förslaget fastställt en spännvidd av 16 procent mellan högsta och lägsta ortsgrupp. Man har visserligen minskat ortsgruppernas antal från 9 till 5, och spännvidden har sålunda minskats. Men

Lönereglering för befattningshavare i statens tjänst m. fl. (Forts.)

icke förty förefinnes ännu en löneskillnad mellan en avlöning på högsta ort och på lägsta inom samma löneklass, som i krontal räknat uppgår till högre belopp än enligt det gamla systemet, även om skillnaden procentuellt sett minskats något.

Vad blir nu följden, om det här föreslagna systemet tillämpas? Jo, säkerligen att inflyttningsströmmen till tätorterna kommer att fortsätta i samma takt som hittills. Städerna komma fortfarande att suga till sig arbetskraften, medan landsbygden i motsvarande grad avfolkas, och städerna få alltfört svåra problem att brottas med i fråga om att anskaffa bostäder åt de nyinflyttade, utbygga skolväsendet, sjukvården och socialvården m. m. Allt detta kommer att kräva stora kostnader, utan möjlighet till motsvarande besparingar inom landsbygdskommunerna. Och det kan väl ur nationalekonomisk synpunkt inte vara önskvärt, att statsmakterna genom sina åtgärder befrämja denna inflyttning till städer och tätorter och alltså på så sätt bidra till landsbygdens avfolkning. Denna olikhet i lönerna är ju en av de orsaker, som verka i sådan riktning. Jag tycker därför, att man bör tillmäta större betydelse just åt denna avvägning av lönerna. Men detta är ett pussel, och man kan fråga sig, om det verkligen blir full rättvisa med denna gradering. Landsbygdsbefolkningen överhuvud taget anser i varje fall att så icke är förhållandet.

Det är detta, som är anledningen till att till utskottets utlåtande finnes fogad en reservation, avgiven av representanter för det parti, jag tillhör, vilka mena, att man bör söka avveckla denna dyrortsgradering av lönerna. Den har ju inte heller bestått längre än sedan år 1919, och man kan därför fråga sig, varför inte graderingen infördes tidigare. Har det först efter den tiden inträffat så förändrade förhållanden beträffande levnadskostnaderna, att dyrortsgraderingen just då behövde införas? Då denna dyrortsgradering infördes, blev, kan man säga, det så, att systemet självt kom att verka i sådan riktning, att det förstörde den beräknade skillnaden i kostnader.

Vi anse därför att statsmakterna böra verka för en avveckling av detta dyrortssystem. Det är naturligtvis inte så lätt att avveckla det, och en avveckling medför svårigheter. Vi ha inte heller kunnat komma med något direkt tillfredsställande förslag i denna riktning — det är ju inte gärna möjligt att göra det motionsvägen eller på den korta tid, som står till buds för utskottsbehandlingen av en fråga. Vi ha i alla fall i vårt förslag givit anvisning på ett sätt för avvecklingen av detta dyrortssystem, och jag skulle för min del tro, att man inte skall komma att bli tillfredsställd, förrän detta system avvecklas. Jag kan också nämna, att statsutskottet från Skaraborgs läns tjänstemannaförbund har erhållit en skrivelse, vari detta förbund gör framställning om en avveckling av dyrortssystemet fortast möjligt.

Jag vågar inte nu säga, i vilken takt avvecklingen lämpligast bör ske. Emellertid ha vi reservanter här velat ge uttryck åt vår uppfattning i denna sak genom att hemställa, att riksdagen skulle besluta sådana åtgärder att en avveckling skulle kunna äga rum. Jag skulle kunna gå in på en detaljkritik av det nuvarande systemet och skärskåda både dess direkta och indirekta verkningar. Jag anser emellertid inte att detta är platsen för en mera uttömmande utläggning därom. Den frågan är ju redan mycket diskuterad, och för övrigt är den ju så pass aktuell, att den säkerligen inte kommer att begravas i tysthet i och med att riksdagen nu fattar beslut. Den kommer säkerligen, icke som galten Särimmer att dö och uppstå igen, utan den kommer sannolikt att alltid vara levande. Jag tror inte att den blir avförd med det beslut, som nu kommer att fattas, utan att den kommer åter.

Medan jag har ordet, vill jag beröra ytterligare ett par punkter i det föreliggande utskottsutlåtandet, bland annat frågan om maximibeloppet för de lö-

Lönereglering för befattningshavare i statens tjänst m. fl. (Forts.)

närförändringar, varpå det s. k. rörliga tillägget skall utgå. Detta belopp är för närvarande 900 kronor per månad. I en motion har föreslagits att detta belopp skulle bibehållas oförändrat, och i den nyssnämnda reservationen yrkas ju även bifall till denna motion. Likaså har man där berört en annan punkt, nämligen den som gäller statstjänstemännens sjukvårdsförmåner, och man har uttalat att dessa vid nya förhandlingar med tjänstemännen borde ha beaktats i högre grad än som skett i propositionen.

Jag ber nu, herr talman, i anledning av vad jag här anfört att få yrka bifall till den vid utlåtandet av mig m. fl. fogade reservationen.

Herr **Bäckström**: Herr talman! Då jag deltagit i behandlingen av detta ärende på utskottets tredje avdelning, skall jag försöka redogöra något för vårt ställningstagande till detsamma.

Den förevarande propositionen grundar sig ju på ett förslag av 1945 års lönekommitté, som hade i uppdrag att utreda frågan om statstjänstemännens löner. Enligt direktiven skulle kommittén ej endast utgöra ett utredningsorgan, utan även fungera såsom förhandlingsdelegation.

När vi togo upp denna fråga i avdelningen, föranledde den en rätt ingående diskussion. Närvarande i utskottet var därvid också en ledamot av 1945 års lönekommitté, vilken uppgav att det resultat, vartill lönekommittén och tjänstemannaorganisationerna vid sina förhandlingar kommit, dock icke skulle vara för statsmakterna bindande. Vi ansågo nämligen under våra förhandlingar i avdelningen, att när en överenskommelse hade träffats mellan lönekommitterade och tjänstemannadelegationen borde den i möjligaste mån respekteras. Det uppgavs också vid behandlingen på avdelningen, att mycket delade meningar rått vid förhandlingarna, men att förhandlingsresultatet dock godtagits av organisationerna och att alla kommitténs ledamöter varit eniga om att gå fram på gemensam linje. Bland dess ledamöter fanns också en representant för det parti, som herr förste vice talmannen här har gjort sig till talesman för. Detta ingav ju oss sådan respekt för förslaget, att vi ansågo att riksdagen i görligaste mån borde följa denna överenskommelse. Detta var det avgörande för oss på avdelningen, och vår ståndpunkt har också gillats av statsutskottet vid dess behandling av frågan.

Beträffande dyrortsgraderingen, som herr förste vice talmannen också här har talat om, ligger det ju till på det sättet, att riksdagen i fjol i fråga om dyrortsgraderingen intog den ståndpunkten, att lönespännvidden skulle minskas och att det endast skulle bli fem lönegrupper. Även lönekommittén och förhandlingsdelegationen ha tagit hänsyn till riksdagens beslut, och det skulle väl ändå se rätt underligt ut, om riksdagen nu i år skulle intaga en annan ståndpunkt till dyrortsgrupperingen än den gjorde i fjol. Detta har också varit avgörande för utskottets majoritet, då den tagit ställning till denna fråga.

Herr förste vice talmannen nämnde också något om prisutvecklingen och hur denna har gestaltat sig under dessa krisår. Han sade sig anse, att man borde ha tagit hänsyn till frågan om en eventuell omprövning därav vid behandlingen av det föreliggande förslaget.

Jag skall be att få citera vad utskottet skrivit härom å s. 27, första stycket, i utlåtandet: »Utskottet kan helt ansluta sig till syftet med detta förslag. Den relativa prisutvecklingen på orter inom olika grupper på dyrortsskalan bör sålunda enligt utskottets mening uppmärksammas och en ny omprövning av lönegrupperingen vidtagas, när förhållandena därtill föranleda. De tidsintervaller, som böra tillämpas för dylika omprövningar, anser utskottet böra få bero annat av den ekonomiska utvecklingen. Om tidpunkten för nästa omprövning anser sig utskottet icke kunna göra något uttalande.»

Lönereglering för befattningshavare i statens tjänst m. fl. (Forts.)

Utskottet säger alltså här, att det inte nu har velat fatta ståndpunkt beträffande tidpunkten för en sådan omprövning, utan att det vill låta tidsläget bli avgörande i detta avseende.

Till utskottets behandling har också förelegat en motion från herr Nilson i Spånstad m. fl. om att det rörliga tillägget å de till statens befattningshavare utgående lönerna fortfarande skall beräknas på ett belopp av högst 900 kronor per månad. I det avseendet ha lönekommittén och tjänstemannadelegationen ansett det riktigaste vara, att i förhållande till kronans värde det högsta månatliga lönebelopp, å vilket rörligt tillägg må beräknas, höjes ifrån 900 kronor till 1 200 kronor, och man ansåg det också vara riktigt att vid ställningstagandet till denna fråga inte bortse från det allmännas intresse av att reallönenivån även för högre tjänster i viss mån garanterades.

Jag anser det vara alltför riskabelt att riva upp lönekommitténs förslag, som propositionen grundar sig på, och jag hemställer, herr talman, med åberopande av vad jag här anfört, om bifall till utskottets förslag.

Herr **Lindblom**: Herr talman! Då jag haft tillfälle att taga del i den förberedande behandlingen av detta ärende inom kommittén, har jag ansett det lämpligt att även deltaga i denna debatt, ehuru jag icke tillhör det utskott som handlagt propositionen.

Vad då först beträffar den principiella sidan av detta ärende, alltså att denna utredningskommitté även har haft karaktären av förhandlingsdelegation, så är ju detta någonting nytt inom vårt utredningsväsen, och man kan naturligtvis ha delade meningar om lämpligheten därav. Jag var personligen mycket intresserad av att höra, huru riksdagen skulle komma att reagera inför denna nya ordning. Nu finner jag emellertid av både utskottets och reservanternas uttalanden, att man i stort sett har godtagit denna ordning, ehuru man har förklarat, att man givetvis icke anser sig bunden av det resultat, till vilket kommittén kommit.

Eftersom det numera har blivit så, att man inom alla avtalsrörelser på den öppna marknaden tillämpar förhandlingsförfarandet, kan man ju säga, att det också är på sin plats, att den stora grupp, som statstjänarna utgöra, också skall få tillfälle att göra sin mening gällande redan på ett tidigare stadium, alltså redan vid utredningen. Statsmakterna behöva naturligtvis inte känna sig absolut bundna av det resultat man kommer till, men jag måste säga, att större avvikelser från den ståndpunkt, som uppnåtts under förhandlingarna, icke skulle vara lämpliga, ty då komme man ju att riva undan grunden för förhandlingarnas resultat. Några större avvikelser ha ju icke heller gjorts i propositionen och ej heller i det utlåtande som nu ligger på riksdagens bord.

Beträffande frågan om maximeringen av det rörliga tillägget förefaller det mig, som om reservanternas på den punkten på s. 33 hade tagit upp en sifferkombination, som mera är till för att göra en viss effekt än för att vara sakligt motiverad. Man har nämligen gjort jämförelser mellan siffrorna 4 800 — d. v. s. en månadslön på 400 kronor — och 14 400, och på det sättet har man fått fram en ganska väsentlig skillnad. Men det är inte riktigt att jämföra på det sättet, utan har man godtagit 900 kronor som lämpligt maximum för det rörliga tillägget, bör man ju icke göra jämförelsen med 400 kronor, utan då måste man göra jämförelsen med 900 kronor. Jämförelse skall alltså göras mellan 900 kronor och 1 200 kronor, och då blir ju enligt en enkel uträkning skillnaden 18 kronor i månaden. Skillnaden i månadslön är 300 kronor, och med en beräkning av 6 procent, som det rörliga tillägget förutsättes vara vid utgångsläget, bör man ju räkna med 18 kronor.

Man kan naturligtvis diskutera, var gränsen skall gå, men nog synes det

Lönereglering för befattningshavare i statens tjänst m. fl. (Forts.)

mig, att man väl ändå bör räkna med att den allmänna löneförskjutning, som har ägt rum under den senast förflutna tiden, också bör komma dem till del, som ha en något högre lön, även i fråga om rörliga tillägget. Den förskjutning som skett, sedan man fastställde 900 kronor som maximum, är ju ändå så stor, att 900 kronor då motsvara 1 130 kronor nu. Under sådana förhållanden synes det mig, att det faktiska underlaget för att fastställa maximisiffran till 1 200 kronor vore ganska starkt. Det fanns ju olika yrkanden. Det förelåg ju också ett yrkande om 1 500 kronor, och det fanns till och med röster för att maximum helt skulle slopas, men när man nu kommit till siffran 1 200 på grund av det material, som förelegat, och den uträkning, som gjorts, måste nog den siffran anses vara ganska starkt sakligt motiverad. I varje fall är den icke för hög. Om man skulle diskutera den, kanske man tvärtom skulle komma till att den vore något för låg. Man får ju komma ihåg, att det här icke är fråga endast om en levnadskostnadsökning, utan i den mån det blir en allmän höjning av lönebeloppen och levnadsstandarden, bör ju denna standardhöjning i någon mån också komma dessa löntagare till del.

Sedan ha vi den stora tvistefrågan om dyrortsgrupperingen. Här har man nu från bondeförbundshåll yrkat på en successiv avveckling. För min del vill jag fråga: är det inte en successiv avveckling, som nu håller på att ske och som har skett under hela tiden? Först och främst har man ju justerat förhållandet mellan lönerna i olika dyrorter då och då. Nu har man också gått längre ned än vad tidigare varit fallet i fråga om spännvidden, och så har man sammanpressat antalet dyrorter från 9 till 5. Allt detta är ju ett led i den successiva avveckling, som man här yrkar på. Jag är däremot inte alls övertygad om att det är vare sig riktigt eller nödvändigt, att riksdagen nu tar ståndpunkt till frågan om vissa årsintervaller, under vilka denna avveckling skall äga rum.

Det material, som ligger till grund för denna beräkning, visar faktiskt, att det rör sig om en prisskillnad på ca 20 procent. Man har också angivit 22 procent, men det är ju, som den föregående ärade talaren sade, något, som man icke kan ange exakt. Då man emellertid rör sig med en prisskillnad på omkring 20 eventuellt 22 procent, tror jag att man måste säga, att när kommittén nu har stannat vid 16 procent, har den just tillmötesgått de önskemål, som man framfört, när man velat ha en ökad utjämning i detta avseende.

Man får inte heller glömma, att den omständigheten, att ortsgruppernas antal minskat från nio till fem, innebär en stor fördel för de lägsta grupperna, eftersom kommittén i sin löneuträkning utgått från den högsta ortsgruppen. Detta betyder att tjänstemännen i A-ort erhållit ett »extra lönetillägg» på ungefär 9 procent.

Nu är det alldeles riktigt, att det under de senaste åren skett en förskjutning på detta område i fråga om levnadskostnaderna — jag tänker då på mat och kläder — men kvar står alltfört en väsentlig post som man inte kan blunda för, och det är bostadskostnaden. Det är ju ändå uppenbart, att om man i landsorten kan hyra, låt mig säga, en bostad på två rum och kök för 900—1 000 kronor, medan man måste betala 2 000—2 400 kronor därför i en storstad, så är det ju dock en så pass väsentlig skillnad, att även om man har samma utgifter i fråga om mat och kläder, måste den kompenseras, om man skall gå fram någorlunda rättvist. Min uppfattning är, att denna förskjutning visserligen kommer att fortsätta i utjämnande riktning, men att man nog måste räkna med en ganska avsevärd tid, innan denna förskjutning har helt avslutats, så att en utjämning mellan de olika orterna har inträtt.

Mot detta kan man ju säga: »Ja, men det kostar numera lika mycket att bygga på landsbygden som i städerna». Detta är dock en sanning med modifi-

Lönereglering för befattningshavare i statens tjänst m. fl. (Forts.)
 kation, ty tomtpriserna spela här en ganska avsevärd roll, och dessutom förhåller det sig ju så, att vi ha ett bostadsbestånd, som är byggt under en gånge tid, och så länge vi ha detta bostadsbestånd, som dock är mycket avsevärt, kvar i jämförelsematerialet, kan man inte bara tala om att en nybyggnad kostar så och så mycket på den eller den orten.

Sedan talades det här om att dyrortsgrupperingen skulle medverka till flykten från landsbygden. Ja, det kan hända att det ligger något i det, men jag undrar, om man inte överskattar den saken. Det är väl inte meningen, att man skall placera statstjänarna på landsbygden. Det är väl ändå huvudsakligen fråga om lärare, lärarinnor och landsfiskaler. Något större antal statstjänare kan ju lämpligen inte tänkas komma att förflyttas till landsbygden. Men däremot kan man fråga sig: är det så alldeles säkert, om man slopar dyrortsgraderingen, att en industri, som är förlagd till en billig ort, kommer att stanna där? Industrien har förlagts dit, därför att lönerna där äro lägre och kanske även i någon mån vissa andra omkostnader. Det har antagits såsom mycket sannolikt, att om det blir likhet mellan alla orter, kommer en sådan industri att flytta till en mera centralt belägen ort, emedan den då får lättnader i frakthänseende och dylikt. Frågan är väl då, om inte just utjämningen kommer att medverka till ökad flyttning från landsbygden.

Det är dessa synpunkter, som ha varit vägledande för kommitténs ståndpunktstagande, och jag tror att de avvågningar som skett med ledning av det föreliggande materialet äro så väl grundade, att man nog inte har någon anledning att tro att de skola föranleda någon större orättvisa. Jag ber därför, herr talman, att i denna fråga få yrka bifall till utskottets hemställan.

Vad sedan gäller motiveringen, finns det en passus på s. 28, som är inkastad på ett sätt, som enligt mitt förmenande icke riktigt hör ihop med sammanhanget. I en reservation av herr Andréén, herr Malmborg m. fl. har det också yrkats att detta stycke skall utgå. För min del vill jag säga, att frågan om ersättning för sådana extra åligganden är föremål för omprövning av kommittén och kommer att behandlas i dess andra betänkande, och jag kan inte riktigt förstå, varför man då behöver sätta in ett uttalande om den saken i detta sammanhang. Det hör, synes det mig, inte riktigt ihop med det resonemang, som man i övrigt för i denna fråga. Om man skall göra detta uttalande — det skall jag inte nu säga någonting om, det kan naturligtvis övervägas — men *om* man skall göra något uttalande i den riktning som detta stycke avser, synes det mig vara riktigtast, att detta uttalande göres i sammanhang med behandlingen av den proposition, som kommer att bygga på andra delen av lönekommitténs betänkande.

Jag ber således, herr talman, att i fråga om denna del av motiveringen få yrka bifall till den vid utlåtandet fogade, som nr 2 betecknade, reservationen.

Herr **Åman**: Herr talman! Jag har också haft tillfälle att deltaga i det förberedande arbetet på detta område men icke i samma egenskap som den föregående ärade talaren. Jag kan i allt väsentligt instämma med honom, men jag vill begagna tillfället att ge uttryck för en uppfattning, som är förhärskande inom statstjänstemännens olika organisationer, nämligen att man har önskat en utveckling, som inneburit något mer av det förhandlingsförfarande som förekommer på den öppna arbetsmarknaden. Jag vill också säga, att alla dessa organisationer säkerligen enhälligt ha den uppfattningen, att finansministern i detta avseende visat en utomordentlig förståelse för de krav, som de moderna förhållandena i detta avseende ställa. När man suttit tillsammans med den statliga lönekommittén och diskuterat dessa spörsmål, har ju läget från statstjänstemännens sida kommit att framstå såsom sådant, att man har haft förhandlingsmöjligheter av helt annan art än tidigare, och naturligtvis är man därför

Lönereglering för befattningshavare i statens tjänst m. fl. (Forts.)

starkt intresserad av att den enighet, som vid sådana överläggningar kunnat vinnas mellan det allmännas representanter och organisationerna, icke spolieras genom förändringar, som riksdagen helt naturligt har möjlighet att vidtaga men som icke böra ske i någon större utsträckning, om man vill bevara förtroendet för detta förhandlingsförfarande.

Beträffande det sakliga innehållet i propositionen, som ju baseras på de uppnådda överenskommelserna, skall jag endast göra ett uttalande i anslutning till vad herr Lindblom nyss sade, då han talade om den motion, som väckts om en sänkning av det högsta månatliga belopp, på vilket dyrtidstillägg skall utgå. Även med det förslag, som nu föreligger, behandla statsmakterna i detta fall sina tjänstemän sämre än den privata arbetsmarknaden. De överenskommelser, som träffats t. ex. med Svenska arbetsgivareföreningen, innebära att indextillägg utgå på högre månatliga belopp än det som här föreslås. Jag skall icke taga detta till intäkt för att säga, att detta belopp icke är riktigt avvägt, men jag vill ta det till intäkt för att säga, att det förslag, som framförts motionsledes, icke förefaller att vara synnerligen välbetänkt med hänsyn till den utveckling som ägt rum på den öppna arbetsmarknaden.

Ett av skälen, herr talman, till att jag begärt ordet med anknytning till vad som förut har sagts om förhandlingsförfarandet är den passus, som herr André, herr Malmborg m. fl. ha reserverat sig emot. Utskottet säger på s. 28: »I samband med ställningstagandet till frågan om den nya lönenivån har utskottet övervägt vissa spörsmål om de prestationer, för vilka lönerna skola anses utgöra vederlag. Det har därvid närmast varit fråga om socialpedagogiska åtgärder, som komma att åvila exempelvis lärarpersonal i samband med barnbespisning.»

Jag tycker att det skulle vara ganska olyckligt, om man efter att ha introducerat en förhandlingsmetod, som man är synnerligen tillfredsställd med från de statsanställdas sida, på denna väg skulle införa en vidgad prestations-skyldighet, om vilken man naturligtvis kan ha delade meningar, utan att frågan varit föremål för utbyte av ett enda ord mellan representanterna för tjänstemannaorganisationerna och statens representanter. Jag vill inte ingå på det sakliga innehållet därvidlag, ty det anser jag bör prövas i ett annat sammanhang, men det skulle onekligen verka något av ett desavouerande av finansministerns strävanden att här åstadkomma ett förhandlingsförfarande, om man i detta sammanhang, utan att bereda organisationerna tillfälle att ens framföra några synpunkter, helt enkelt fixerar, att den lön vi nu höja för er kommer att innesluta vidgade arbetsprestationer. Det går ju inte till så på den öppna arbetsmarknaden, och det borde inte gå till på det sättet här heller, i varje fall inte under en period, då ju strävandena allmänt synas vara inriktade på att försöka åstadkomma ett bättre samråd mellan ledningar och anställda såväl inom privatföretagen som inom statliga verk och företag.

Med hänvisning till detta och med instämmande i vad den föregående talaren anført om frågans fortsatta handläggning vid de förhandlingar, som ännu icke äro avslutade, ber jag, herr talman, att få yrka bifall till reservationen nr 2, som avgivits av herrar André, Malmborg, Holmström och Sefve.

Herr André: Herr talman! Det är inte min mening att gå in på allt det lärda lönekineseri, som blommar så rikt i vårt statsliv och som understundom slår ut även i denna kammare liksom i medkammarens debatter. Det är inte heller min avsikt att tala om den avvägning av lönerna, som föreslås i det nu föreliggande betänkandet, eller om de ekonomiska konsekvenserna av det förslag, som kammaren nu skall ta ställning till. Jag är övertygad om att många andra i denna fråga bättre insatta ledamöter av kammaren komma att ta upp den saken till

Lönereglering för befattningshavare i statens tjänst m. fl. (Forts.)
behandling. Vad jag vill tala om är i själva verket en ganska begränsad fråga, en i vissa avseenden även ganska liten fråga.

Tillsammans med några andra av riksdagens ledamöter har jag avgivit en reservation, som närmast angår vad utskottet skriver i första stycket på sidan 28. Där tar utskottet upp en fråga, som icke på något sätt har blivit berörd i propositionen. Det gäller vissa extra skyldigheter för en viss tjänstemannakategori. Detta är den enda punkt, där man överhuvud taget berör några skyldigheter, som skola tillkomma innehavare av vissa tjänster. Det är så mycket mer anmärkningsvärt, att man gör detta på en enda punkt, när det i alla fall finns ett sådant otal tjänster, som beröras av det nu föreliggande förslaget. Jag kan inte finna annat än att utskottet här har gjort sig skyldigt till en ganska egen- domlig improvisation.

Jag skall först be att få erinra om vad utskottet skriver på denna punkt. »I samband med ställningstagandet till frågan om den nya lönenivån har utskottet övervägt vissa spörsmål om de prestationer, för vilka lönerna skola anses utgöra vederlag. Det har därvid närmast varit fråga om socialpedagogiska åtgärder, som komma att åvila exempelvis lärarpersonal i samband med barnbespisning.» Jag får säga, att ordet »social» ofta användes på ett ganska oklart sätt i vårt svenska språkbruk, och detsamma gäller ju om ordet »pedagogisk». Klarheten blir knappast större, om man slår tillsammans dessa två i sig själva oklara ord till ett enda ord, »socialpedagogisk». Man förstår i alla fall, att det gäller någonting, som har med skolbarnbespisning att göra, men vad detta någonting är, får man icke något egentligt besked om. Det enda, som säges, är, att de upp- gifter, som enligt utskottets skrivsätt komma att åvila lärarpersonal i detta sammanhang, icke skola förenas med särskild gottgörelse eller särskilda löne- tillägg.

Det förefaller mig, som om utskottet här fallit offer för en ganska löslig tanke och att det är en tung och klumpig hand, som här har fört pennan. I själva verket har riksdagen redan i våras varit inne på frågan om barnbespis- ningen. Det var i den stora proposition, som då förelåg angående skolmåltiderna. I det sammanhanget uppstod också en strid om de skyldigheter, som kunde åläggas våra lärare vid folkskolorna. Den striden fick sin mycket klara lösning, en lösning som kanske inte på alla punkter är tillfredsställande men som i alla fall är en lösning. I det sammanhanget hade skolöverstyrelsen fått tillfälle att yttra sig, och den hade principiellt och bestämt avböjt tanken, att lärarna skulle få taga befattning med tillredning och servering av måltider. Det enda man kunde tillåta var, att de skulle få ta befattning med dessa ting vid mycket små skolor med ett ringa lärjungetal. Departementschefen anslöt sig i klara verba till skolöverstyrelsens förslag. Departementschefen var statsrådet Erlander, som yttrade: »I likhet med skolöverstyrelsen anser jag, att tjänstgörande lärare och lärarinnor icke böra få åtaga sig att ombesörja skolbarnbespisningen, men att i undantagsfall så kan få ske vid mycket små skolor med ringa barnantal, dock endast efter tillstånd av vederbörande folkskolinspektör.» I riksdagen gjorde bondeförbundet motionsvägen en framstöt för att vidga denna möjlighet för lärare att delta i arbetet på tillredningen och serveringen av dessa skolmål- tider, men riksdagen avböjde detta, sedan statsutskottet skrivit mycket bestämt på denna punkt.

Jag är inte säker på att det var en lycklig lösning att införa de begränsade undantagsfall, som regeringen och riksdagen den gången tänkte sig, där det skulle vara tillåtet för lärare att delta i tillredningen och serveringen av mål- tider. Vi få komma ihåg, att vid dessa små skolor med ringa lärjungeantal är i själva verket tjänstgöringen ytterst betungande, därför att de som regel också ha någon av de lägre skolförmer. Därtill kommer, att det redan nu är mycket

Lönereglering för befattningshavare i statens tjänst m. fl. (Forts.)

svårt att få dessa lärartjänster besatta. Vi ha ju en svårartad brist på lärare och lärarinnor, och denna brist är naturligtvis mest kännbar i dessa mindre kommuner.

Emellertid är jag inte säker på att utskottet i sin improviserade skrivning har avsett denna sak. Orden »socialpedagogiska åtgärder» kunna ju avse någonting annat; de kunna avse den vakttjänst, som bör förekomma i sammanhang med skolmåltiderna. Därvidlag har ju en olika praxis redan börjat tillämpas. I vissa skolor får sålunda den lärare, som utövar vakttjänsten, en fri måltid, i andra skolor får han en pekuniär ersättning. Men även dessa anordningar skulle med det skrivsätt, som statsutskottet nu framlägger, vara uteslutna därför att här säges det bestämt ifrån, att dessa socialpedagogiska åtgärder, som skola kunna åvila lärarpersonal, inte få vara förenade med någon form av gottgörelse eller något särskilt lönetillägg.

Jag anser för min del, att det är olämpligt, att man bryter ut en enda kategori av tjänsteinnehavare och för denna kategoris vidkommande föreskriver särskilda villkor. Utan incitament från propositionen, utan incitament från någon motion, så vitt jag har kunnat finna, har statsutskottet fallit offer för en plötslig idé. Jag tror inte heller, att det är en lycklig idé.

Jag vill därför i likhet med den föregående ärade talaren yrka bifall till den reservation, som jag har avlatit, vilken innebär, att de partier i statsutskottets utlåtande, som jag här har tillåtit mig kommentera, skulle utgå.

Häri instämde fröken *Andersson*.

Herr Holmbäck: Herr talman! I likhet med herr Andrén skall jag inskränka mig till en specialfråga — den har förut inte varit uppe i debatten — nämligen frågan om lönerna för de högre statstjänstemännen och särskilt för dem, som stå i chefsställning. I detta hänseende säger finansministern i sin proposition, att han ansluter sig till kommitténs förslag och att kommittén har påpekat, att det under remissbehandlingen har opponerats mot att löneförbättringen har gjorts procentuellt större för de lägre tjänstemännen än för de högre, men att detta förslag dock innebär en betydande löneökning även för de högre tjänstemännen. Finansministerns yttrande är så väl skrivet, att jag har tvekat att säga någonting i frågan, men själva tendensen anser jag vara av den karaktär, att det bör här yttras några ord därom.

Se vi på utvecklingen under de sista trettio åren, är det klart, att särskilt chefstjänstemännen i Sverige ha fått en lägre löneställning än förut. År 1914 hade ett justitieråd i Sverige en lön av 13 000 kronor. Med ett indextal av 241 motsvarar detta nu en summa av 31 330 kronor. Den lön, som nu fastslås för justitieråden, är 25 500 kronor, till vilken summa skall komma ett dyrtidstillägg på 720 kronor, d. v. s. en summa av 26 220 kronor. Det är ungefär 5 000 kronor mindre än den summa, som jag nyss anförde. Naturligtvis får man inte glömma, att dessa siffror, 26 220 och 31 330, kanske inte äro helt kommensurabla. Först och främst är det ju fråga, om indexberäkningen, sådan den är gjord, är rättvisande. Sedan tillkommer, att den nya lönen är en nettolön, vilket betyder, att summan 26 220 kronor bör höjas till, låt mig säga något över 27 000 kronor. Å andra sidan är det, om man jämför förhållandena 1914 och 1946, att observera, att skatterna för en ämbetsman i denna löneställning nu äro procentuellt vida högre. Han hade 1914 möjligheter till vissa biförtjänster. Nu har han praktiskt taget inte några sådana möjligheter alls. Någon som helst del i den allmänna standardhöjningen i samhället under dessa trettio år, har det överhuvud taget inte varit fråga om för honom. Det har alltså otvivelaktigt för hans vidkommande i realiteten ägt rum en betydande sänkning.

Lönereglering för befattningshavare i statens tjänst m. fl. (Forts.)

Gå vi litet lägre ned på skalan, till ett hovrättsråd, kunna vi observera, att han i högsta lönegraden 1914 hade 8 700 kronor i lön, vilket med ett indextal av 241 motsvarar en summa av 20 967 kronor. Nu får han 18 264. Det är alltså även där en sänkning, om också inte så betydande.

Vi ha också sett under de sista åren, att en hel del statstjänstemän i de högsta kategorierna ha lämnat statstjänsten. Två av justitieråden ha lämnat sina befattningar. En av dem är en av Sveriges främsta auktoriteter på obligationsrättens område. Han har gått till ett försäkringsföretag. Den andre, om vilken väl många trodde, att han skulle bli chef för vår främsta hovrätt, har gått till ett bankföretag. En av landshövdingarna har också gått till en bank, en generaldirektör likaså. Gå vi litet lägre ned på skalan, finna vi, att kammarrätten har berövats några av sina ledamöter, och jag tror mig kunna säga, att de ha hört till de skickligaste ledamöterna i kammarrätten. Och kammarrättens uppgift är ju nu utomordentligt betydelsefull, med de viktiga avgöranden rörande skatter, som den har att fatta.

Nåja, det här är bara ett fåtal personer och man kan kanske säga, att det inte blir någon större flykt från statsförvaltningen av sådana, som tillhöra dessa kategorier, därför att de i regel äro för gamla för att byta levnadsbana.

Men även en annan tendens gör sig gällande, och jag tror, att den med tiden kommer att visa sig mycket stark. Jag tror, att många av de skickligaste unga studenter, som läsa juridik vid våra universitet, komma att inte gå in i statsförvaltningen, utan ägna sig åt andra saker. De ha ju framför allt advokatbanan, som ger inkomster av en helt annan storleksordning, under förutsättning att det är fråga om en skicklig man. De ha vidare bankerna. Det finns ju många bankombudsmän, och detta är en levnadsbana, där åtskilliga få rum. Industrien behöver också jurister och avlönar dem på ett helt annat sätt än staten. Alltså få vi kanske inte längre de bästa av de unga studenterna in på statstjänstemannabanan. Denna lockar överhuvud taget icke alls på samma sätt som den gjorde förut. Den unge duktige studenten bryr sig kanske inte så mycket om att han i statens tjänst får ett säkert levebröd, och han bryr sig inte heller så mycket om att han där får en titel, några ordnar och vad det kan vara — de ha ju fallit i kurs i utomordentlig grad. Vad han vill ha är en inkomst, som står i proportion till hans arbetsprestation, hans förmåga, hans initiativkraft. Det vill han ha. Däremot tycker han inte om det system, som man under 1800-talet karakteriserade genom att säga, att man gav en person kos rang och gets traktamente.

Jag har anfört detta, herr talman, därför att jag tror, att det är av särskild vikt att beakta dessa synpunkter i en tid, då statsförvaltningen blir alltmera viktig, då myndigheterna få allt större befogenheter och allt mera omfattande frågor att avgöra. Då gäller det också, att man i spetsen har det bästa folket, eliten, och inte får på lång sikt nöja sig med dem, som kanske mera stå i andra ledet. Någon större ekonomisk fråga är det naturligtvis inte tal om här. Att ge dessa tjänstemän bättre avpassade löner kan inte kosta svenska staten mycket i förhållande till de andra stora statsutgifter, vi ha.

I detta anförande instämde herr *Herlitz*.

Herr Johanson, Karl August: Herr talman! Jag hade inte för avsikt att delta i denna debatt, men ett avsnitt i herr förste vice talmannens anförande uppkallade mig till ett litet genmäle.

Herr Grånebo anförde, att dyrortsgraderingen skulle medföra ökad inflyttning till tätorterna, om man skulle tillämpa den i fortsättningen. Man kan kanske delvis instämma i herr förste vice talmannens uppfattning härutinnan,

Lönereglering för befattningshavare i statens tjänst m. fl. (Forts.)

men jag har en annan åsikt om huvudorsakerna till denna inflyttning. Jag skall anföra ett enda litet exempel.

Så sent som i går afton, när jag var hemma i Vännäs, kommo två arbetare, som inte voro statstjänare, och ville köpa tomter av Vännäs köping för att där bygga s. k. barnrikhus. Jag frågade dem, varför de inte gjorde det i sin hemkommun, som gränsar intill köpingen. »Nej», svarade de, »vår kommun förmedlar inte vare sig tertiärlån eller s. k. barnrikelån» — det senare i varje fall inte annat än då vederbörande har minst fyra barn, under det att författningen säger, att det skall vara tre. Denna grannkommun är inte fattig, och den har ingen hög utdebitering. Kommunalskatten är 8,50 per skattekrona, och det kan man inte säga är över hövan mycket.

Här ha vi en av orsakerna till att utflyttningen från landskommunerna till tätorterna fått en omfattning, som kanske många gånger inte är så lycklig. Jag vill också nämna, att i denna kommun ha de borgerliga partierna majoritet och få alltså bestämma om dessa saker.

Det finns otaliga exempel från det levande livet, som ge belägg för denna min uppfattning. Jag har tidigare tillhört denna landskommun, men det område, där jag bodde, har brutits ut därifrån. Jag skulle kunna ge kammaren många, många exempel på sådana förhållanden, som gjort, att människorna flyttat från landskommunerna in till tätorterna. Det är enligt mitt sätt att se saken många gånger kommunernas oginhet att ge människorna de rättigheter de skola ha och kunna få, som inverkar på flyttningen.

Jag är som gammal statstjänare fullt på det klara med att dyrortsgrupperingen och dyrortsgraderingen aldrig kunna bli helt och fullt rättvisa. Den saken är tämligen klar. Det har alltid uppstått och kommer att uppstå gränsfall, som man inte på något sätt kan eliminera, men om man ser på saken i dess helhet, får man väl ändå medge, att det är avsevärt billigare — jag säger avsevärt billigare — att bo i Vännäs än i Stockholms stad och att det är avsevärt billigare att bo ute på rena landsbygden än vad det är att bo i vår köping.

Jag ser saken på detta sätt, herr talman, och det är därför jag har velat framföra detta genmäle till herr förste vice talmannen, som gör gällande, att dyrortsgrupperingen skulle medföra sådana vådor i form av inflyttning till tätorterna. Jag har velat påpeka, att landskommunerna böra se till att ge sina invånare de rättigheter, som de kunna fordra enligt författningarna. Jag tror, att för dagen bör riksdagen acceptera det förslag, som statsutskottet här framlagt. Vad angår den här mycket omtalade andra reservationen, kan jag för min del helt enkelt inte förstå, att den kommit till.

Herr talman! Med dessa små erinringar ber jag att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Wagunsson: Herr talman! Först ber jag att få begagna tillfället att uttala min stora tillfredsställelse över det sätt, på vilket denna fråga förberedelsevis har handlagts. Det var ett lyckligt grepp av finansministern, då han lät lönekommittén inte bara bli ett utredningsinstrument utan också en förhandlingsdelegation. Förhandlingsresultatet är givetvis ur tjänstemännens synpunkt inte helt tillfredsställande, men det är, tror jag, inte bara acceptabelt, utan det är i det nuvarande läget det bästa, som kunde uppnås. Också om riksdagen helt naturligt inte är bunden av det förhandlingsresultat, som föreligger, så måste det dock, som utskottet säger på sidan 26, framhållas, »att ett resultat som uppnåtts vid partsförhandlingar i och för sig är av väsentligt värde», så att det »i möjligaste mån bör tillvaratagas vid statsmakternas slutliga ställningstagande i löne regleringsfrågan». Jag ber att helt få ansluta mig till vad utskottet här har sagt.

Lönereglering för befattningshavare i statens tjänst m. fl. (Forts.)

Ur denna synpunkt synes det mig anmärkningsvärt, att ett riksdagsparti av-givit en reservation genom sina utskottsrepresentanter, vilken i ett par avseenden skiljer sig från det resultat lönekommittén kommit till och som också på detta sätt innebär en desavuering av vad deras egen representant i löne-kommittén varit med om att acceptera. Jag tror, att det är ganska betänkligt i vårt politiska liv, om man inför *ett* forum intar en ståndpunkt och inför *ett annat* en annan. Jag vet inte, om jag felbedömer min ärade vän herr förste vice talmannen, då jag här säger, att det var mindre för kammaren han här talade än för bondeförbundets valmän ute på landsbygden. Då jag lyssnade till hans anförande, hade jag en känsla av att han mycket försiktigt valde sina uttryck, när han skulle föra i bevis, att några skäl för dyrortsgraderade löner inte förelågo. Jag lade särskilt märke till att han sorgfälligt undvek att tala om hyrans inverkan på levnadskostnaderna, en sak som jag annars tror, att han själv skulle kunna ha en viss personlig erfarenhet av. Jag skall emellertid inte mera fördjupa mig i denna sak. Jag tar för givet, att riksdagen inte kommer att ansluta sig till det yrkande, som herr Gränebo framställde.

Det är en annan detalj i utskottets utlåtande, som jag i stället vill fästa särskild uppmärksamhet vid. Utskottet har på sidan 28, såsom påpekats i den av herr Andrén m. fl. avgivna reservationen, gjort ett uttalande angående lärarnas förhållanden. Det har där pekats på vissa socialpedagogiska åtgärder, som kunna komma att åvila lärarpersonalen i samband med barnbespisningen, och utskottet har förklarat, att dylika arbetsuppgifter icke skola medföra särskild göttgörelse eller särskilda lönetillägg.

Först skall jag inte alls yttra mig om frågans sakliga innebörd, utan bara om den rent formella. Nog är det ganska anmärkningsvärt, att när en kunglig kommitté har förberett denna fråga och i denna kommitté ingen fört fram denna sak på det här sättet, då lägga fram den nu. Kommitténs representant herr Lindblom har ju nyss, då han yrkade bifall till reservationen, betygat, att frågan inte varit föremål för något övervägande i kommittén. Herr Åman har som en av representanterna för tjänstemännen vid de förhandlingar, som förts, samtidigt betygat, att denna fråga icke varit föremål för några överväganden vid dessa förhandlingar. Det måste naturligtvis för den grupp det här gäller te sig egendomligt, om den skall ställas i särklass och om den skall diktera vissa uttalanden, som för statsmakterna äro bindande, utan att dessa uttalanden varit föremål för något sakkunnigt övervägande och utan att denna grupps representanter vid det förberedande lönearbetet haft möjlighet att uttala sig om denna fråga. Det är inte så man brukar gå till väga vid löneförhandlingar. När herr Johanson i Vännäs nyss förklarade, att han inte förstod, hur man kunde rikta någon invändning mot detta utskottsuttalande, vill jag returnera med att säga, att jag inte förstår, hur en gammal fackföreningsman som han utan vidare kan acceptera en sådan förhandlingsordning.

Detta om frågans formella sida. Jag skall också säga några ord om dess sakliga innebörd. Även ur denna synpunkt förefaller mig uttalandet vara mycket allvarligt. Riksdagen beslöt i våras genomföra skolbarnsbespisning, och denna reform håller nu som bäst på att genomföras i våra kommuner. Reformen är förknippad med många besvärligheter i olika avseenden, men den har omfattats med ett livligt intresse, och så vitt jag, från den utsiktspunkt jag har i skolöverstyrelsen, kunnat bedöma, håller det hela på att genomföras ganska friktionsfritt. Det blir inte några starkare meningsskiljaktigheter i kommunerna. Lärarna äro livligt intresserade av att få reformen ut i livet, och de göra sina insatser för att underlätta lösandet av de organisatoriska problemen. Om då riksdagen utan vidare dekreterar, att en viss uppgift skall åvila lärarpersonalen — folkskollärare och läroverkslärare — och att kommunerna

Lönereglering för befattningshavare i statens tjänst m. fl. (Forts.)

inte skola ha rätt att lämna någon särskild gottgörelse för det merarbete, som därmed åsamkas lärarna, så måste detta — jag ber er, mina damer och herrar, att lägga märke till det — ovillkorligen bli ett irritationsmoment. Jag är också övertygad om att det kommer att skada själva saken. Jag gör mig inte skyldig till någon överdrift, om jag säger, att då det gällt pedagogisk reformverksamhet, också socialpedagogisk, i detta land, har lärarkåren gått i spetsen. Den har drivit fram nya skolformer, den har drivit fram åtskilliga betydelsefulla reformer i undervisningsväsendet och åtskilliga betydelsefulla sociala reformer, då det gällt skolans arbete. Inför man nu en regel, som innebär, att vissa lärare komma att känna det som en börda, en pålaga, som man lägger på dem, om skolbarnsbespisningen genomföres, så riskerar man, att det finns lärare, som, om de också inte komma att försöka hålla tillbaka den, i varje fall inte med samma entusiasm och samma intresse gå in för att få reformen genomförd. Vi komma därmed att skada skolbarnsbespisningen, vi åstadkomma ett sämre läge, då det gäller att genomföra den, och vi vinna i sak egentligen ingenting.

Detta är, mina herrar, ett typiskt nålsting, som man gör utan att nå något egentligt resultat av det. Jag vädjar varmt till kammaren att godkänna den reservation, som herrar Andrén och Malmberg i Skövde m. fl. fogat till utskottsutlåtandet.

I herr Wagnssons yttrande instämde herr *Olsson, Oscar*, och herr *Lindén*.

Herr Mannerskantz: Herr talman! Den proposition vi i dag behandla är ju ett resultat av förhandlingar, och det binder i viss mån alla dem, som så att säga äro inkopplade i ställningstagandet till förslaget. Om så inte varit fallet, skulle åtminstone jag för min del i denna fråga ha intagit en något annan ståndpunkt än jag gjort inom statsutskottets tredje avdelning. Men nu har man måst ta ungefär samma ställning som lönekommittén. Kommittén har samsats om att godta förslaget, och den har skrivit i sitt betänkande, att den gjort detta just för att få fram ett slutgiltigt resultat. Annars är det en hel del saker, som man skulle velat ha annorlunda.

Först och främst tycker jag, att den spännvidd, som man nu har föreslagit beträffande dyrortsgraderingen, är onödigt stor. Om man för den dyrortsskillnad, som kan finnas, skulle ge samma procentuella kompensation som tidigare, skulle man inte komma högre än till 11 à 12 procent, och jag har för min del funnit, att det hade varit riktigare, om man hade kommit fram till en löneplan, som hade varit konstruerad med hänsyn till en sådan spännvidd. Men en reservation får ju inte skrivas som en demonstration. Den måste skrivas så, att man kan räkna med att den skall kunna gå igenom, och man måste sätta sig in i hur läget då skulle bli.

Jag anser, att det är det enda ansvarskännande sättet att gå till väga. Hur hade det blivit, om en reservation på denna punkt bifallits av riksdagen? Då hade hela förhandlingsresultatet rivits upp. Antingen hade man måst ta upp nya förhandlingar — som blivit mycket långvariga och kanske också mycket svårare än de tidigare — eller också hade statsmakterna här helt enkelt bara fått dekretera: »Så och så skola vi ha det.» Även detta hade haft ganska besvärliga följder, när man nu en gång har kommit in på förhandlingsvägen. Då hade det inom hela statstjänarvärlden blivit en allmän oro, som jag inte tror hade varit lycklig för landet.

Med hänsyn till detta, herr talman, har jag för min del inte velat skriftligen tillkännage någon annan mening, utan har anslutit mig till förslaget i dess helhet.

Lönereglering för befattningshavare i statens tjänst m. fl. (Forts.)

Emellertid har dyrortsgraderingsfrågan här kommit upp igen och särskilt av herr förste vice talmannen berörts på ett sätt som jag nog i viss mån skulle vara böjd för att karakterisera så, som den föregående ärade talaren gjorde. Utskottet har ju på denna punkt gjort en skrivning, som jag tycker är ganska tillfredsställande, och det är angeläget att vad som där skrivits verkligen tillämpas i praktiken. Jag syftar på vad som står överst på s. 27: »Den relativa prisutvecklingen på orter inom olika grupper på dyrortsskalan bör sålunda enligt utskottets mening uppmärksammas och en ny omprövning av lönegrupperingen vidtagas, när förhållandena därtill föranleda.» Just det anser jag vara riktigt. Det bör väl finnas ett för de flesta människor något så när godtagbart underlag för ett bedömande av läget i dyrortsfrågan. Att redan nu säga, att man på åtta år skall krympa samman alla grupperna till en, alldeles oavsett hur utvecklingen kommer att gestalta sig, anser jag därför rent principiellt oriktigt. Jag erkänner visserligen, att dyrortskommittén kanske inte kommit fram till resultat som äro helt ostridiga, men skillnader i dyrortshänseende finnas säkerligen alltjämt, och då tycker jag, att man bör ha ledning av prisutvecklingen. Man kan inte heller vara riktigt säker på att utvecklingen kommer att gå i samma riktning som den har gjort under de senaste åren. En stor del av den utjämning mellan dyrorterna, som obestriddligen har skett, har måhända varit betingad av krigs- och krisförhållandena, och vi veta ju inte nu med säkerhet, hur utvecklingen blir, ifall vi få mera normala tider. Då är det möjligt, att utvecklingen inte fortsätter på samma sätt som hittills, och jag tycker, att man bör först ha besked om detta, innan man definitivt bestämmer sig för att fullständigt slopa dyrortsgraderingen.

Jag vill framföra inte bara denna synpunkt. Jag har också en känsla av att ett alltför onyanserat avskaffande av dyrortsgraderingen, om denna inte motsvaras av verkligheten, skulle medföra flera avsevärda nackdelar för landsbygden och dess befolkning. Man får inte glömma bort, att följden skulle bli, att lönerna i den fria marknaden relativt snart skulle rätta in sig efter storstadsnivån. Jag har sett uttalanden från landsorganisationshåll, där man säger, att detta sannolikt skulle komma att bli fallet. Vad skulle då resultatet bli i fråga om landsbygdens avfolkning? Min tro är, att många företag på landsbygden — om de måste räkna med samma lönekostnader och andra kostnader som i de stora städerna — skulle finna det med sin fördel direkt förenligt att dra sig in till städerna i stället för att bli kvar på landsbygden. Städerna ha kanske bättre kommunikationer och erbjuda måhända andra fördelar ur driftssynpunkt, som inte finnas i samma grad på landsbygden. Skola då företagen dras med samma kostnader på landsbygden som i städerna, komma de att sugas till städerna, vilket är motsatsen till vad man vill uppnå. Att nya företag komma att startas på landsbygden i samma utsträckning som nu, förefaller mig då ännu mindre sannolikt.

Därför tror jag, att det kan medföra stora nackdelar, om man går fram för häftigt på denna väg. Det uppstår också en hel del andra följdverkningar, som man kanske inte tänkt igenom så noga inom bondeförbundet. Jag tror till exempel, att naturaförmånerna för jordbrukare, hemmadöttrar och hemmasöner automatiskt skulle upptaxeras till samma värden som gälla i storstäderna, och jordbrukarna skulle alltså på grund därav få betydligt ökade skatter.

Vidare skulle jordbrukets lönekostnader utan tvivel höjas avsevärt. Under de senaste åren har visserligen gällt, att jordbrukets inkomster och utgifter skola stå i en viss proportion till varandra, men jag är tveksam, huruvida det kommer att i praktiken bli möjligt att få upp priset på jordbrukets produkter i tillräcklig omfattning. Då skulle man löpa den risken, att det svenska jord-

Lönereglering för befattningshavare i statens tjänst m. fl. (Forts.)

brukets räntabilitet försämrades. Jag tror, att det är mera verklighetsbetonat att resonera på detta sätt än att säga, att produktpriserna skola följa med uppåt — man kan tänka sig möjligheten att så sker, men det är knappast sannolikt. Jag skulle här inom parentes vilja säga, att jag undrar, om inte flykten från landsbygden många gånger befrämjas just av det myckna talet från bondeförbundshåll om hur dåligt det är på landet. Det talas för mycket om detta, delvis med orätt. Det finns ju också många fördelar och företreden av olika art för dem som bo landsbygden. Jag tycker, att detta ibland borde framhållas något mera, så att det inte blir en allmän psykos, att det är så dåligt på landsbygden. En sådan psykos är nog delvis skuld till att så många fly landsbygden.

Jag vill också säga något om kostnaderna för statsverket, om man skulle ha blott en enda dyrortsgrupp. I reservationen har man föreslagit, att höjning skulle ske upp till de nuvarande lönerna i den högsta ortsgruppen, inklusive det fasta tillägg, som beslöts i våras. I samband härmed kommer jag in på en annan punkt, som jag för min del tycker är mindre tillfredsställande. Det gäller lönerna för löntagare i mellangraderna och högre grader. Dessa befattningshavare ha genom förslaget ännu inte fått sin reallön från tidigare år återställd. Om reservanterna hade velat ta steget fullt ut och fört upp hela lönenivån till den föreslagna femte ortsgruppens nivå, hade utgifterna för statsverket blivit ofantligt stora. Framför allt tror jag, att herr Rubbestad i andra kammaren — som skrivit reservationen — med sin sparsamma läggning nog aldrig hade vågat sig på den saken. Då hade man alltså här att välja mellan att avstå från att återställa reallönenivån för de högst och medelhögt placerade tjänstemännen eller att åsamka statsverket mycket stora kostnader. Det hade ju i senare fallet rört sig om belopp på uppåt hundra miljoner kronor, förmodar jag. Båda ståndpunkterna äro nog besvärliga att försvara, när man ställes inför verkligheten. Även detta gör, att jag för min del inte har kunnat ansluta mig till reservationen beträffande dyrortsgraderingen sådan den utformats.

Jag skulle vilja här bringa i erinran några ord, som finansministern har uttalat i direktiven till lönekommittén. Enligt vad som står i kommitténs betänkande nr I, s. 11, säger han följande: »Uppenbart är emellertid, att även löntagarna i mellangraderna och högre grader i längden böra kunna resa allt starkare anspråk på en återgång till tidigare reallöner. En förbättring av reallönerna även för dessa löntagare är också nödvändig av rekryteringshänsyn och ur andra lönepolitiska synpunkter, vilka staten som arbetsgivare måste anlägga, även om det ligger i sakens natur, att tendensen i ett utvecklingsläge som det nuvarande bör gå i riktning mot en relativ minskning av spännvidden i löneskalan.» Detta önskemål har inte blivit tillgodosett i det nu föreliggande förslaget, och det anser jag för min del vara en brist. Inte minst nu, när staten är så glupsk och vill slå under sig allt möjligt och det alltså är viktigt, att de, som skola handlägga ärendena för statens räkning, verkligen äro kvalificerade, tycker jag, att denna nivellering mellan de högre och lägre befattningshavarna är farlig för staten. Det slutar bara med att de bästa gå till andra områden och staten får nöja sig med att även i de högre befattningarna få personer, som inte äro de bästa möjliga och i varje fall inte så bra som önskvärt vore. Därför hoppas jag, att dessa finansministerns ord i utredningsdirektiven inom en icke alltför avlägsen framtid komma att bli beaktade.

Vad slutligen beträffar reservationen nr 2, kan jag om den säga, att utskottsutlåtandet måhända är något för kategoriskt formulerat på denna punkt. Meningem är inte, att allt extra arbete skall utföras utan ersättning, utan vi ha inom avdelningen närmast tänkt på att en stunds övervakning av en skolmåltid kanske tidigare hade sin motsvarighet i en övervakning på skolgården, och då

Lönereglering för befattningshavare i statens tjänst m. fl. (Forts.)
 bör det inte bli extra ersättning för en sådan sak. Jag skall inte närmare utveckla detta, utan vill bara påpeka, att det hade varit klokt, om man funnit en formulering, som inte hade kunnat karakteriseras som ett nålsting.

I övrigt, herr talman, skall jag nu inte ta upp flera saker här, ehuru det råder tvekan på ytterligare några punkter, bland annat huruvida det är klokt att räkna med nettolön eller inte. Det finns olika synpunkter på detta, men tiden lider, och jag skall nu sluta med att yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Karlsson, Gustaf: Herr talman! Jag har begärt ordet uteslutande med anledning av reservationen nr 2 och herrar Åmans och Andréns och nu herr Wagnssons anföranden.

Herr Åman anmärkte på att man här inte bytt ett ord med tjänstemännen om detta spörsmål, utan att riksdagen nu endast skulle diktera utökade arbetsprestationer. När nu tjänstemannaorganisationerna ha erhållit förhandlingsrätt, kan det väl för den finkänslige tyckas, som om riksdagen här skulle gå för långt. Men i avdelningen påtalades, att man förspört olägenheter på en del håll i landet på grund av att vissa lärare inte ansett sig böra medverka till genomförandet av någon socialpedagogisk åtgärd. Denna lönereglering kostar för statens del omkring tvåhundra miljoner kronor och innebär för de enskilda tjänstemännen inom denna kategori ganska betydande löneökningar. Den lärare, som befinner sig i den nya löneklassen 21, får en förbättring av sin lön med 1 962 kronor på 1-ort och 1 571 kronor 40 öre på 5-ort. En lärare i löneklass 24, den högsta för honom, får på 1-ort 2 182 kronor 20 öre och på 5-ort 1 740 kronor 60 öre i löneökning genom det föreliggande förslaget. För de lärare, som bo i kommunens hus, kan den proposition, som avser reglering av tjänstebostäderna, medföra en viss kostnadsökning, varför de nämnda summorna kunna minska något, men för dem som bo i egna hus blir löneökningen ännu större. Med hänsyn till dessa löneökningar ansåg man inom avdelningen, att riksdagen i samband med genomförandet av denna lönereglering skulle kunna göra ett uttalande, som gjorde slut på de irritationsmoment, som onekligen förekommit och ännu förekomma ute i skoldistrikten litet varstans i vårt land.

Detta, herr talman, var det enkla, på erfarenheten stödda resonemang, som avdelningens ledamöter förde. Vi trodde verkligen inte, att lärarna voro så ömskinnade som herr Wagnsson nu har antytt. Utskottets uttalande skulle bli »ett nålsting», som skulle irritera, sade han. Det tror jag knappast. Lärarna ha tidigare inte visat — ursäktat, herr talman, att jag säger det — att de äro så ömskinnade, och jag tror inte, att de komma att visa sig vara det nu heller. Skulle man genom underhandlingar komma fram till ett annat resultat, finns det möjligheter att få ändringar, men då nu uttalandet har befunnits fullt motiverat och den överväldigande delen av statsutskottet har godkänt det, vore det enligt min mening olyckligt om det skulle strykas här i kammaren.

Herr Andréns tyckte, att det var en tung och klumpig hand, som hade formulerat det omdiskuterade stycket på s. 28. Jag vill säga herr Andréns, att det är samma hand som har formulerat utskottsutlåtandet i övrigt. Men kan det komma fram ett förslag, som ger stycket en mera skönlitterär utformning, ha utskottets ledamöter säkerligen ingenting emot det. Själv har jag ingen anledning att framställa ett sådant förslag. Jag tycker inte, att herr Andréns uttalanden på denna punkt böra vara avgörande för kammarens ståndpunktstagande. Herr Andréns varnar visserligen för uttrycket »socialpedagogiska åtgärder» och anser, att det innebär en alltför obestämd formulering av vad man skulle kunna ålägga lärarna. Om jag inte är alldeles fel underrättad, har ordet »socialpedagogisk» vunnit burskap i det departement, för vilket herr Andréns en tid var chef,

Lönereglering för befattningshavare i statens tjänst m. fl. (Forts.)

och det borde därför med litet god vilja vara möjligt att få klarhet i vad det innebär.

Vidare skulle jag vilja säga, herr talman, att det här inte är fråga om någon ny princip. När en reglering gjordes för provinsialläkarna — jag tror det var år 1939 — skrevs det någonting i samma stil. Lönerna höjdes för provinsialläkarna, och man uttalade, att för ytterligare ökade tjänsteåligganden skulle inga andra förmåner utgå än som upptagits i lönereglementet: dagtraktamente, reseersättning etc. Principiellt är det således ingenting nytt.

Det kan för övrigt tänkas, att man när detta avsnitt behandlades inom avdelningen hade i tankarna — jag medger dock, att saken inte diskuterades där — vad som förekommit alldeles nyligen i fråga om överlärarna. I år skedde en reglering av överlärarnas löneförhållanden, som innebar en allmän förbättring av deras ställning — i vissa fall, herr talman, var det upp till 100 procents löneökning. Men det hindrar inte, att överlärarnas organisationer nu vilja ta extra betalt för att överlärarna skola ha tillsyn över fortsättningsskolan, utföra sekreterargöromål etc., en framställning som nu ligger hos myndigheterna för begrundan. Vi hade kanske detta lite var i vårt undermedvetna, när vi läto denna »klumpiga hand» formulera det omstridda stycket.

Herr talman! Jag skulle uppriktigt sagt inte ha något emot att detta stycke fick en mera skönlitterär utformning, men det skulle enligt min mening vara till skada i sakens nuvarande läge, om kammaren helt skulle stryka det. Jag yrkar således bifall till utskottets hemställan.

Herr **Andrén** erhöll nu ordet för kort gemäle och anförde: Herr talman! Jag måste bekänna, att jag för min del icke brukar begära några skönlitterära formuleringar av statsutskottet. Som vi alla veta, brukar inte statsutskottet heller excellera i sådana formuleringar. Men vad jag har begärt och vad jag tycker att kammaren bör kunna begära är en exakt formulering av en klar tanke. När statsutskottet gör en improviserad framstöt på en isolerad punkt, är redan detta ägnat att förväna. Men ännu mera förvänande är att denna tanke — om man skall kalla det för tanke, ty det är egentligen någonting mycket oklart; det är en mycket dimmig föreställning — icke är av den art, att den kan sättas i verket och föras ut i verklighetens värld. Ty detta anser jag icke vara möjligt. När statsutskottet säger, att lärarna icke skola få något som helst vederlag, när de alltså skola begagna frukosttiden för att övervaka eleverna och själva icke ens få lov att äta frukost, har onekligen statsutskottet gått alldeles för långt, och det är mot detta som jag har vänt mig. Skulle man dessutom våga förutsätta att statsutskottet har tänkt sig, att lärarpersonalen vid dessa skolor skulle deltaga i beredningen och serveringen av frukosten, då inkräktar detta arbete på den tid som våra lärare borde använda för sin undervisning.

Det är på dessa grunder, herr talman, som jag har yrkat avslag på den del av motiveringen, som reservanterna ha vänt sig mot.

Herr **Anderson, Gustaf Iwar**: Herr talman! Jag har begärt ordet för att säga några ord om huvudreservationen. Jag ber då först att få konstatera, att samtliga politiska partier i riksdagen voro representerade i lönelegationen. Nu har det väl vid dessa förhandlingar liksom vid så många andra dylika gått till så, att man fått jämka på sina ståndpunkter från olika håll. Riksdagen har självfallet rätt att rucka på denna överenskommelse, men jag frågar mig: är det klokt? Jag tror det inte. All erfarenhet säger mig, att det skall föreligga alldeles tvingande skäl, innan man desavuerar sina förhandlingsdelegerade.

Inom statsutskottet, närmast inom dess tredje avdelning, ha vi nu, som herr Mannerskantz antydde, försökt skriva ihop oss, och de eventuella skönhets-

Lönereglering för befattningshavare i statens tjänst m. fl. (Forts.)
fläckar, som herr Andrén talade om, skulle ju möjligen kunna bero på det som legat bakom kompromisserna i fråga om skrivningen. Det är endast bondeförbundets ledamöter som reserverat sig, och jag ber att få säga, att bakom denna reservation ligga nog rent partipolitiska aspekter. Det är väl knappast någon ens bland reservanterna själva skulle jag tro, som skulle bli glad, om denna reservation skulle vinna riksdagens bifall. Jag är inte alldeles övertygad om att ens herr förste vice talmannen skulle bli så värst glad, om den galt- eller gris-slakt, som han nämnde om i sitt första anförande, skulle äga rum nu, trots att vi befinna oss i julmånaden.

Herr Holmbäck nämnde, att det pågår en viss flykt från statstjänst ut i det privata näringslivet, och jag skulle tro att om man följde bondeförbundets resonemang, skulle denna flykt ökas och komma att omfatta betydligt större grupper än dem herr Holmbäck särskilt nämnde.

Jag skall inte nu fördjupa mig i något resonemang om dyrorterna. Jag har själv under min tjänstgöring varit på såväl A-, B- och C- som E-orter, och vill man vara ärlig så måste man nog medge, att det finns en viss skillnad i levnadskostnaderna. Därmed vill jag inte gå i god för att de grunder, på vilka detta system vilar, ge i allo rättvisande resultat. Men finns det inte all anledning att invänta resultatet av den insamling av uppgifter om priserna som skedde under fjolåret? En sådan väntan rimmar ju fullständigt med riksdagens beslut då.

Det har från bondeförbundshåll dels i reservationen och dels muntligen i debatten påvisats, att arbetskraften suges till städerna och tätorterna. Jag måste i detta fall i likhet med herr Mannerskantz erinra bondeförbundets representanter om att det har så länge och så högljutt i både tal och skrift talats om de höga lönerna i städerna, att det är inte så värst förvånande, om landsbygdens döttrar och söner börja på att tro på sina fäders förkunnelse. Skulle det inte vara möjligt, att ni någon gång framhölle, att det går an att leva rätt så drägligt även på landsbygden? Att många av dessa ungdomar från landsbygden, när de hamna i storstädernas djunglar, bli grymt besvikna, det nämns aldrig någonsing om. Som sagt, det skulle vara mycket önskvärt, om man ägnade en viss uppmärksamhet även åt denna lilla detalj.

Jag ber att få i likhet med flera talare ifrån utskottet fästa kammarens ledamöters uppmärksamhet på att utskottet förordar att översyn av det statliga lönesystemet företages med kortare tidsintervaller än hittills varit fallet. Jag tror att detta vore synnerligen klokt. Då har man också möjligheter att jämka samman, om utvecklingen skulle gå i samma riktning som den gjort under de senaste åren. Om det finns fog för att göra lönerna något så när lika på landsbygden och i tätorterna, så kan man göra det.

Med dessa ord ber jag, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag i dess helhet.

Herr Johansson, Johan Bernhard: Herr talman! Sedan jag begärde ordet ha de tre närmast föregående talarna ytterligare utvecklat de synpunkter som jag har att anlägga på frågan, så att det kunde synas överflödigt att jag yttrar mig. Jag begärde närmast ordet i anledning av reservationen nr 2, men jag skall passa på att säga några ord även om den stora bondeförbundsreservationen.

Man måste uttala sin stora förvåning över att bondeförbundets representanter så envist fasthålla vid en ståndpunkt, som under det förberedande arbetet med denna proposition och detta utskottsutlåtande har bevisats vara oriktig. Lönekommittén, förhandlingsdelegerade och föredragningar i utskottet ha övertygat om att det finns en skillnad på dyrortsförhållandena här i landet. Att

Lönereglering för befattningshavare i statens tjänst m. fl. (Forts.)

då envist fasthålla vid en annan ståndpunkt, är ägnat att förvåna: jag kan icke underlåta att säga detta.

Om man skulle bifalla bondeförbundsreservationen så skulle detta icke minst för landsbygden medföra konsekvenser i olika avseenden, som skulle bli ganska besvärande. Och vill man få slut på all agitation om dyrortsgrupperingen, så borde man bifalla bondeförbundets yrkande! Men det vågar man ju inte göra, därför att man icke kan ta det ansvar som därmed är förenat.

Herr Mannerskantz redogjorde för en hel del av dessa konsekvenser. Vilken lönegrupp skall man välja om det skall vara lika löner över hela landet? Det måste givetvis bli en lönegrupp, som innebär en rätt avsevärd höjning för de anställda på landsbygden. Men vilken inverkan kommer detta att få på den privata arbetsmarknaden och på det privata löneläget? Och vilken inverkan kommer det att få på jordbrukets egna arbetsförhållanden och på skogsbrukets? Och tror man, att de som bo i dyrorterna aldrig skola resa några krav, sedan alla en gång blivit jämställda? Det kommer naturligtvis alltjämt att kunna konstateras, att det finns dyrorter, och då ha vi bara att vänta nya krav från dem som bo i dyrorterna. Dessa krav komma att tillfredsställas, och så blir den sista villan värre än den första. Sådana experiment bör man inte våga sig på.

Herr Mannerskantz och andra ha här talat om att det är en allmän önskan att man måtte kunna utbreda särskilt småindustrien men även andra industrier på landsbygden, och det har tillsatts kommittéer för att verka i denna riktning genom att söka kontakt med organisationer på detta område. Hallands lands-ting beslöt i höstas tillsätta en sådan kommitté. Men hur skall det ställa sig, om dyrortsgrupperingen avskaffas? Vad är det som gör att det nu går att få industrien att slå sig ned på landet? Det är de billigare tomtprisen och ännu mera besparingen på den största utgiftsposten: billigare arbetskraft. Dessutom får industrien bättre tillgång på arbetskraft på nära håll. För jordbruket och jordbrukets folk innebär ett industriföretag också en stor fördel, emedan så många då kunna få arbete i denna industri på nära håll och bo i sina hem. Men hur blir det, om landsbygden enligt bondeförbundets förslag i dyrortshänseende skall jämställas med städerna? Industrien kommer att söka sig till städer och andra större kommunikationcentra. Den behöver inte bekymra sig för tomtfrågan, ty städerna tillhandahålla fria tomter, och inte heller arbetarnas bostadsfråga, ty den ta städerna hand om. Vill man motarbeta industriens utflyttning på landsbygden, då skall man komma med ett sådant förslag som bondeförbundet gjort.

Det finns många andra argument som skulle kunna anföras i detta sammanhang. Herr Mannerskantz var inne på en sak. Taxeringsnämnderna taxera för närvarande hemmasöner och hemmadöttrar, även om de icke ha någon lön, för ett beräknat värde av fri kost och bostad. Skulle man nu höja lönenivån på landsbygden, så skulle ju detta leda till att dessa hemmasöner och hemmadöttrar bleve högre taxerade och finge betala högre skatter. Jag undrar om det är ägnat att sprida någon glädje på landsbygden, om man inför sådana anordningar. Jag skulle tro att det skulle skapa förhållanden, som vederbörande inte tänkt sig och säkert inte önska.

Sedan måste jag också uttala min stora förvåning över att bondeförbundets representanter icke kunna instämma i det av alla andra partier gjorda uttalandet, att dyrortsfrågan skall följas med uppmärksamhet och att en omprövning och undersökning med vissa intervaller skall ske för att snabbare kunna konstatera, om dyrortsförhållandena ändra sig, och rätta gruppindelningen därefter. Statsutskottet har uttalat detta, och vi äro alla ense om att vi skola gå den väg som bär fram emot en utjämning så långt som det är möjligt. Men

Lönereglering för befattningshavare i statens tjänst m. fl. (Forts.)

den totala utjämningen är för närvarande icke möjlig. Lönekommittén och propositionen ha ju gått ett steg genom att minska antalet dyrortsgrupper. Jag tror att det är den riktiga vägen, som statsutskottet här anvisar, att man följer denna fråga på det sättet, att man med vissa mellanrum gör undersökningar om dyrortsförhållandena och, där förskjutningar ha visat sig, gör nya justeringar. En sådan mycket betydelsefull justering har ju också gjorts i det föreliggande förslaget, då spännvidden har sänkts till 16 procent.

Sedan måste jag säga några ord om reservationen nr 2. Här ha flera talare varit uppe och målat ut saken som om man skulle ha gjort någonting av ren illvilja eller försökt komma åt lärarpersonalen eller pålägga den ökade bördor. Grunden till uttalandet är emellertid endast, att utskottet ansett, att när barnbespisningen nu genomföres, böra lärarna kunna ägna den en viss insyn. De kunna åtminstone öppna dörrarna och titta in i matsalen för att se till att det hela verkligen går som det skall, så att inte barnen under tiden äro helt avkopplade från deras övervakning. Det är ingen stor prestation som här begäres, men det har utmålats som om det vore någonting sådant. Vad som begäres ligger ju i linje med lärarpersonalens övervakning av leken på skolgården. Det är inte alls meningen, att lärarna skola berövas sina måltidsraster eller dylikt, som man talat om.

Det har också gjorts en anmärkning mot formuleringen av detta uttalande. Det kunde naturligtvis ha formulerats på annat sätt, men det har inte talats om något annat än skolmåltiderna. När herr André'n anmärker på formuleringen, vill jag bara fästa uppmärksamheten på att herr André'n var närvarande vid utskottsbehandlingen och står antecknad på utskottsutlåtandet, och han kunde ju då med sin formuleringsskicklighet ha gjort en sådan justering i formuleringen, att den kunnat tillfredsställa honom, i stället för att gå den bekvämare vägen och begära att få stryka hela detta stycke.

Nu vill jag säga, att hade uttalandet icke stått där, så skulle jag inte ha gjort något yrkande om att det skulle komma dit. Då hade väl frågan fått tas upp i ett annat sammanhang. Men nu står uttalandet i utskottets utlåtande, och en mycket stor majoritet står bakom detsamma. Det har icke något annat syfte än vad jag nyss sade: en billig begäran till lärarpersonalen, och denna begäran är ännu billigare, om man ser på den stora löneökning som nu skall beslutas. När en folkskollärare kommer upp i ca 10 000 kronors inkomst, bör det väl inte vara någon oöverkomlig prestation att titta in i matsalen och se om barnen sitta på sina platser. När nu detta stycke kommit in i utskottets yttrande, så vill jag varna kammaren för att stryka det, ty då kommer detta att utnyttjas. Man kommer att säga, att riksdagen strukit detta uttalande, alltså skall man göra framställning om att få ersättning även för dylika åligganden.

En föregående talare, herr Karlsson i Munkedal, gav några exempel på liknande ersättningsfrågor, och jag tror, att man bör vara försiktig med att släppa lös möjligheterna till extra ersättningar för allt smått, utan räkna in lärarnas huvuduppgifter i den egenliga lönen. Och till dessa huvuduppgifter tycker jag att den lilla insyn det här är fråga om beträffande skolmåltiderna bör räknas. Den borde inte bli så betungande.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Ordet lämnades ånyo för kort genmäle till herr André'n, som nu yttrade: Utskottets ärade ordförande gjorde den anmärkningen mot mig, att det skulle ha varit min skyldighet att försöka få en bättre form på den passus i utskottets utlåtande som jag vänt mig mot. Först och främst ansåg jag det alldeles orimligt, att statsutskottet i ett betänkande som berörde flera hundra olika tjänstemän gjorde ett uttalande om en enda kategori, och till på köpet på en

Lönereglering för befattningshavare i statens tjänst m. fl. (Forts.)

punkt, som kanske icke berör så många av denna kategori. Det var därför min uppfattning, att hela denna passus borde strykas, och jag ansåg det icke vara min skyldighet att stå utskottsmajoriteten till tjänst med en bättre formulering av de mycket dunkla meningar, som den hade om den sak det gäller.

Hade frågan blivit behandlad i andra avdelningen, som är van att behandla sådana frågor, hade helt visst aldrig en sådan passus kunnat inflyta i utskottets utlåtande. Jag kan fortfarande inte underlåta att förvåna mig över att statsutskottet på en enda punkt, utan incitament från regeringen eller från någon utredning, endast på grund av ett tillfälligt humör gör ett uttalande, som är så dåligt grundat och så illa formulerat.

Jag vidhåller mitt yrkande.

Herr Bergh, Ragnar: Herr talman! Jag befinner mig i den ovanliga situationen att polemisera mot min högt värderade vän herr J. B. Johansson. Det var mycket värdefullt att höra vad han sade liksom också vad herr Karlsson i Munkedal anförde, emedan man fick en föreställning om vad de egentligen åsyftat, när de röstat för detta påhäng till utskottets motivering, vilket såsom redan påpekats icke hänför sig till vare sig någon proposition eller någon motion.

Jag skall emellertid börja med det sista argument, som herr J. B. Johansson anförde. Han sade, att det skulle vara mycket farligt, om riksdagen skulle stryka denna punkt i motiveringen i enlighet med det reservationsvis av herr Andréns framställda yrkandet. Jag tror inte alls, att det vore farligt. Att stryka detta uttalande innebure nämligen endast, att man respekterade en ståndpunkt, som riksdagen intog redan i våras. Jag undrar, om herrarna i tredje avdelningen, som förberett detta ärende, erinrat sig att riksdagen lämnat utan erinran, vad Kungl. Maj:t på denna punkt skrev i propositionen om skolmältiderna. Jag begränsar mig till att tala om vakthållningen, eftersom det tycks vara den saken som herrarna tänkt på mest.

Departementschefen skrev så här: »I detta sammanhang vill jag framhålla, att det torde få ankomma på Kungl. Maj:t att taga under övervägande, huruvida generella bestämmelser erfordras rörande utnyttjande av lärarnas fyllnadstjänstgöringsskyldighet för ifrågavarande ändamål» — det var vakthållningen — »samt, därest så skulle befinnas erforderligt, utfärda föreskrifter i ämnet. Stundom kan måhända befinnas erforderligt att medgiva nedsättning i undervisningsskyldigheten. Kungl. Maj:t torde även i detta fall få äga meddela de bestämmelser, som må befinnas erforderliga. I likhet med skolöverstyrelsen är jag icke nu beredd att ingå på frågan, huruvida kontant ersättning må utgå till vakthavande lärare i vissa fall. Den vakthavande bör dock äga rätt att avgiftsfritt deltaga i skolmältiden.»

Detta uttalande har av såväl statsutskottet som riksdagen lämnats utan erinran, och då måste man rimligtvis draga den slutsatsen, att de rent praktiska angelägenheter, som det här är fråga om, av riksdagen överlämnats till Kungl. Maj:t. Att den kritiserade punkten i utskottets motivering i enlighet med herr Andréns yrkande nu strykes, innebär sålunda icke, att man bereder en plattform för särskilda löneanspråk, utan endast att man går tillbaka till vad riksdagen redan i våras beslöt.

Jag skall inte upprepa de invändningar som en del förespråkare för reservationen redan gjort, utan jag skall se frågan, alldeles som herr J. B. Johansson och herr Karlsson i Munkedal, rent praktiskt.

Av herr Karlssons anförande såsom apologet för statsutskottet fick man ett starkt intryck av att man inom utskottet räknat med att det skulle visa sig vara förenat med vissa svårigheter att förmå lärarna att åta sig denna vakt,

Lönereglering för befattningshavare i statens tjänst m. fl. (Forts.)
och därför har man velat passa på att undanröja dessa svårigheter. Herr J. B. Johansson spann på samma tråd och menade, att det var »en mycket liten prestation» som krävdes av lärarna och att det var lämpligt att nu klara den saken.

Jag tror, att herrarna inte riktigt tänkt igenom, vilka praktiska svårigheter det här är fråga om. Det förhåller sig helt visst på det sättet, att om det gäller en liten skola med 20—40 lärjungar och måltiderna ta 20—25 minuter, är det i regel ingen orimlighet att begära, att läraren skall titta till dem under måltiderna för att det hela skall gå i lås. Annorlunda kan det emellertid ställa sig, om man har att göra med en skola med 800 eller 1 000 lärjungar och med barnbispisningslokaler bara för 300 eller 400 elever. Då blir det nödvändigt att låta barnen äta i skift, och då betyder det att hela frukostrasten går åt för läraren. Det är alltså fråga om en ganska ansträngande vakthållning. Det finns många olika fall och många olika förhållanden, som man får lov att taga hänsyn till.

Jag anser det alltså litet farligt att på det sätt, som statsutskottet nu tänker sig, stadga någon generell skyldighet. Jag skulle vilja göra gällande, att det också i åtskilliga fall skulle vara rätt dålig arbetskonomi att ta ut en sådan skyldighet. Jag tror, att det i vissa fall ur arbetskonomisk synpunkt skulle vara ganska oklokt att göra så, emedan den extra påfrestning det skulle innebära är av den beskaffenheten, att den i många fall inverkar menligt på deras egentliga arbete. Stadgar man på detta sätt en generell skyldighet, försvåras alltså möjligheterna att laga efter läglighet. När skolöverstyrelsen yttrade sig om barnbispisningen, ville den bida och se till, hur man skulle ordna detta. Den säger liksom departementschefen, att detta kan ordnas lokalt, säkert är detta en klokare inställning än utskottets.

Jag menar alltså, att man mycket väl kan anlägga de praktiska synpunkter som herr Karlsson i Munkedal och herr J. B. Johansson tillämpade, men att deras slutsats försvårar möjligheterna att ordna saken praktiskt och med så litet friktion som möjligt inom distrikten.

Jag skall motivera denna uppfattning även med ett annat exempel. Statsutskottet föreslår, att det icke skall utgå någon särskild gottgörelse för dessa arbetsuppgifter. Vad menas då med gottgörelse? Det måste menas någonting annat än vad utskottet talar om sedan, när utskottet talar om särskilda konstanta tillägg. Nu tänka sig både skolöverstyrelsen och departementschefen, att om t. ex. en lärare har en tjänstgöringsskyldighet av 30 timmar, under det skolschemat endast upptar 28, kan man taga ut de två återstående timmarna i form av vakthållning. Det blir då en särskild gottgörelse, att han får tillgodoräkna sig dessa. Genom den formulering, som utskottet kommit till, hindras man till äventyrs från att på detta sätt taga ut fyllnadstimmar eller att medge nedsättning i tjänstgöringen.

Detta är ett nytt exempel på hur utskottets uttalande försvårar möjligheterna att ordna denna sak.

Jag tror inte, att man kan vara fullt så optimistisk som herr Wagnsson i fråga om möjligheterna att organisera skolbarnsbispisningen. Jag vill uttala på grund av min erfarenhet, att det är ganska svårt. Desto angelägnare är det, att man far varsamt fram och ser till, att man får personalen intresserad, i den mån den inte redan är det, att man tar saken mjukt och lagar efter läglighet i varje situation. Med hänsyn därtill skall man inte komma med föreskrifter, som — även om jag inte vill fullt ut använda herr Wagnssons uttryck, att de utgöra »nålsting» — dock äro ägnade att öka de praktiska svårigheterna. Och utskottets omdiskuterade passus ökar de praktiska svårigheterna att ordna saken, i jämförelse med om vi finge pröva oss

Lönereglering för befattningshavare i statens tjänst m. fl. (Forts.)

fram och bida tiden. Jag tror för min del, att det hela skulle kunna gå mera friktionsfritt, om man får prova sig fram.

Kanske bör jag tillägga att jag uppträder inte här till förmån för något specifikt lärarintresse. Jag uppträder uteslutande med det intresset för ögonen att denna angelägenhet, när beslut en gång fattats, skall ordnas så friktionsfritt som möjligt. Jag delar helt och hållet den mening, som både skolöverstyrelsen och fjolårets departementschef givit uttryck åt, att man bör se till att saken ordnas efter de lokala förhållandena. Det är främst av den anledningen, som jag ansluter mig till den av herr André'n m. fl. avgivna reservation, som finns fogad vid utskottsutlåtandet.

Herr Hage: Herr talman! Jag ber först att få säga några ord i anledning av bondeförbundets reservation rörande slopandet av **dyrortsgraderingen**.

Den istadighet, som från det hållet visas när det gäller den punkten, påminner mig om en debatt, som jag var närvarande vid en gång någonstans uppe i Norrland. Det hade av en talare med statistiska siffror bevisats, att det var ett faktum, att det förhöll sig på ett visst sätt. Men då reste sig den person, som försvarade en motsatt ståndpunkt, i alla fall upp och sade: »Jag förnekar faktum!» Det var ju ett ganska egendomligt yttrande, men den personens hållning påminner mig verkligen om bondeförbundets ståndpunkt i denna sak. Det är ju ett faktum, att det existerar kommuner, som ha högre levnadskostnader än andra, främst när det gäller hyrorna. Det kommer man inte ifrån. Då svarar bondeförbundet: »Ja, men i de billiga kommunerna, där lönerna äro låga, kostar det i alla fall lika mycket att bygga en modern bostad.» Ja, det är mycket möjligt, och det kan ju tänkas att en gång i tiden, när omfattningen av en sådan modern byggnation har nått en viss punkt, hyrorna i dessa samhällen bli lika höga som i de andra samhällena, och då kanske tiden är inne att slopa dyrortsgraderingen, om inga andra skäl tala för ett bibehållande av densamma. Men nu är det alltså ett faktum, att hyrorna genomsnittligt äro högre på vissa orter än på andra: statistiken — och den är väl ändå inte fullständigt otillförlitlig — visar, att det kostar mera att bo i vissa samhällen än i andra. Jag kan nämna som ett exempel att en riksdagsman, som håller sig med bostad såväl i sin hemort som i Stockholm, i hemorten betalar 138 kronor 50 öre i månaden för en bostad om tre rum och kök, och ett av dessa rum är en stor och mycket förnämlig sal, som man inte så lätt kan få tag på här i Stockholm. Samma riksdagsman bor här i utkanten av staden, vilket gör att han till en början får kosta på sig en krona om dagen för resor. Bostaden omfattar två rum och kök — med betydligt mindre kvadratyta än i hemorten — och för det betalar han 157 kronor i månaden. I bägge fallen ingår centralvärme i priset. Sådana exempel visa väl ändå, att det är dyrare att bo i vissa samhällen än i andra. Då måste väl följden bli, att om människor, som bo på olika dyra orter, få lika stora löner, har den, som bor på den dyrare orten, en lägre realinkomst än den, som bor på den billigare.

Sedan var herr förste vice talmannen inne på en sak, som jag skulle vilja något beröra. Han sade, att de höga dyrortsersättningarna på vissa orter resultera i att folk flytta till dessa orter. Det är möjligt, att det i någon utsträckning förhåller sig så. Men här diskutera vi lönerna för statstjänarna, och för dem är det sannerligen inte så lätt att flytta utan vidare. Om det bor en stationskarl på billigaste ort och han säger att han vill flytta till Stockholm för att det är mycket bättre betalning där — det är inte troligt att han gör det, för i regel vet han att han vid en sådan flyttning förlorar i reallön i alla fall, men det kan ju tänkas att han framställer en sådan begäran — då

Lönereglering för befattningshavare i statens tjänst m. fl. (Forts.)
svarar befälet, att en sådan flyttning måste bero på om han verkligen behövs på den plats, dit han vill flytta, ty på varje plats kan ju bara placeras ett visst antal befattningshavare. Den synpunkt, som herr förste vice talmannen förde fram, gäller alltså i varje fall inte den fråga, som vi nu diskutera.

Sedan skall jag be att få säga några ord i anledning av att två talare, herr Mannerskantz och herr Holmbäck, hållit anföranden till förmån för de högre och högst avlönade tjänstemännen inom statsförvaltningen. Deras anföranden kunna tolkas på det sättet, att de för sin del vilja bibehålla och till och med öka det stora avstånd i lönehänseende, som under gångna tider existerade mellan de högsta och de lägsta tjänstemännen. Jag kan inte fatta herrarnas uttalanden på den punkten på annat sätt. Men då får jag lov att säga, att när jag en gång i min ungdom anslöt mig till ett vänsterparti, fick jag lära mig, att en av programpunkterna inom ett demokratiskt vänsterparti måste vara, att man skulle verka för att minska avståndet i inkomsthänseende mellan de högsta och de lägsta inkomsttagarna i samhället. Detta skulle kunna ske skattevägen eller på annat sätt. Det har jag levat efter och funnit vara en förnuftig princip när det gäller det politiska arbetet, och den principen kommer jag att arbeta för så länge jag är kvar i riksdagen. Jag erkänner gärna, att när det gäller att förvärva en eller annan framstående kraft åt statsförvaltningen, kan man möjligen göra ett undantag på den punkten, men när det gäller »profanum vulgus» tycker jag, att den demokratiska synpunkten skall gälla.

Nu förhåller det sig också så, att här föreliggande propositionsförslag innebär ett — låt vara svagt och trevande — försök att pressa ihop löneskalan, och det vill jag inte gå emot. Jag hälsar tvärtom med tillfredsställelse, att man vill åstadkomma en sådan sammanpressning. Jag kan alltså inte finna, att man ur *demokratiska* synpunkter kan intaga en ståndpunkt, som går emot en sådan utveckling, som dock givetvis måste ledas med en viss försiktighet och på ett förståndigt sätt, då man naturligtvis på detta område av samhället icke kan åstadkomma stora förändringar på en gång. Men den demokratiska utvecklingen leder och bör leda fram mot ett sådant mål, såväl i löneskalehänseende som i andra hänseenden.

Under gångna tider fanns det vissa förhållanden, som kanske — jag säger blott kanske — i någon mån motiverade ett större avstånd i lönehänseende mellan de högsta och högsta befattningshavarna, nämligen att man av de högsta befattningshavarna helt naturligt fordrade betydande kvalifikationer och teoretiska kunskaper — vilket man gör allttjämt — medan man, när det gällde de allra lägsta befattningshavarna, fordrade ganska litet i den vägen. Det är klart, att när det existerade sådana förhållanden, motiverades kanske i något högre grad ett längre avstånd mellan de högsta och lägsta inkomsttagarna. Nu har förhållandet blivit ett annat. Även för att bli antingen på de allra lägsta postererna i statsförvaltningen fordrades numera vissa skolor, vissa examina, vissa kurser, en viss kvalitets- och intelligensprövning m. m. Med ett ord sagt: rent intellektuellt och när det gäller kunskaper har avståndet minskats mellan de högsta och lägsta befattningshavarna, och detta motiverar också en fortsatt minskning av avståndet mellan de högsta och lägsta lönerna.

Ja, detta är min principiella uppfattning, och att den uppfattningen vunnit erkännande, torde nog vara orsaken till att på senare tider en viss sammanpressning av löneskalan börjat åstadkommas. Och den utvecklingen är riktig, och den går i demokratisk riktning.

Jag skall inte uppehålla mig vid några andra saker, som berörts i debatten, utan jag skall inskränka mig till att med det sagda yrka bifall till utskottets förslag.

Lönereglering för befattningshavare i statens tjänst m. fl. (Forts.)

Herr **Fahländer**: Herr talman! Jag begärde ordet närmast för att uttala min varmaste anslutning till den reservation, som avgivits av herr Andrén m. fl.

Jag tror, att de synpunkter, som herr Wagnsson skisserade över dessa problem, äro mycket bärande och att vi borde lägga dem till grund för våra sociala åtgärders utformning i framtiden. Däremot förvånar jag mig mycket över hållningen hos ledamöterna i statsutskottets andra avdelning, som i plenum givetvis bort bevaka skolsynpunkterna på ett helt annat sätt än som skett. Jag undrar om man får ta herr Karlssons i Munkedal utläggning som signifikativ i detta avseende, när han säger: »Vi ha inte ägnat denna fråga några djupsinniga juridiska funderingar.» Jag skulle vilja säga, att man inte ens tycks ha ägnat en tanke åt de enklaste praktiska konsekvenserna av den nu omtvistade bestämmelsen. Det är enligt mitt förmenande det minsta man kan säga.

Statsutskottets ärade ordförande har återigen givit ett belägg för hur lätt utskottet tagit på problemet. Han sade, att det är bara att öppna dörrarna och se till att allting är i ordning. Då skall jag be att få relatera en del ting från ett sammanträde i fredags, som jag hade med två skoldistrikt, som ville ha råd och upplysningar just beträffande dessa problem. Skolstyrelsens uppfattning var den, att lärarna skulle ta hand om utspisningen, och schemat såg ut så här: tre timmars undervisning, 35 minuters frukostrast och två timmars undervisning därefter. Under de 35 minuter som voro anslagna åt frukosten menade styrelsen att det skulle vara lämpligt, att skolans lärare var och en i sin sal — man hade ingen lokal särskilt för ändamålet — skulle duka fram, se till att barnen åt skickligt och ordentligt, duka av, torka bort spilld gröt eller välling och sedan omedelbart börja med två timmars undervisning på nytt!

Man frågar sig om det är rimligt att begära av en kår, att den skall arbeta så i ett sträck utan att få den minsta andhämtning eller rekreation för att med friska krafter kunna börja nya lektioner. När jag påpekade detta, förstodo skolstyrelseledamöterna själva, att det var orimligt. Men om vi i denna kammare lagfästa en sådan synpunkt som utskottets, är det ingenting som hindrar ett skoldistrikt att med stöd av dessa av riksdagen antagna uttalanden verkligen kräva, att dylika uppgifter skola utföras av distriktets lärare, vilket djupt vore att beklaga, icke minst ur undervisningens synpunkt. Herr Karlsson i Munkedal säger, att detta inte vore för mycket begärt av lärarna med hänsyn till den stora löneökning, som är beviljad statstjänstemännen och som uppgår till ett par hundra miljoner kronor. Jag tycker för min del, att det är för mycket begärt, att en enda kår skall få umgälla denna kostnadsökning för statens vidkommande: det vore något orimligt.

Jag befarar sålunda att statsutskottets ledamöter minst av allt ägnat frågan praktiska konsekvenser någon omtanke. Jag tror att vi, som ha praktisk erfarenhet när det gäller dessa frågor, bättre kunna så att säga skissera upp dem och förstå vad dylika arbetsuppgifter innebära. Hade utskottets ledamöter haft någon närmare kännedom om vilka olika detaljer, som här kunna ifrågakomma, skulle utskottet inte ha framlagt ett så improviserat förslag som det här föreliggande, vilket dessutom, enligt vad som tidigare anmärkts här, icke förekommit i samband med löneförhandlingarna. Jag skulle tro, att utskottet då tänkt sig för åtskilligt innan det satt in denna bestämmelse i betänkandet.

Överhuvud taget är det ganska märkligt, att riksdagen här på nytt skall göra ett uttalande i samband med barnbispisningen, när vi så sent som i våras utan erinran antogo vad utskottet då föreslog, nämligen att riksdagen skulle ge Kungl. Maj:t i uppdrag att närmare utforma de bestämmelser, som skulle reglera arbetsuppgifterna i samband med barnbispisningen. Skall riksdagen nu intaga en annan ståndpunkt och föregripa Kungl. Maj:ts utformning av dessa bestämmelser?

Lönereglering för befattningshavare i statens tjänst m. fl. (Forts.)

Enbart det faktum, att detta uttalande har kommit in i utskottets yttrande, fastän antagligen av ett misstag, vill statsutskottets ärade ordförande nu anföra som ett skäl för att inte stryka det. Ett misstag kan väl inte rättas genom att man låter det kvarstå! Enda möjligheten är att operera bort det.

Herr talman, jag ber att få yrka bifall till den av herr Andrén m. fl. avgivna reservationen.

Herr **Norman**: Herr talman! Jag har också begärt ordet för att tala om reservationen nr 2. Sedan jag begärt ordet, ha flera talare utvecklat en hel del av de synpunkter, som jag tänkte lägga på det här spörsmålet. Jag kunde lika gärna ha avstått, om jag inte haft ett rent personligt intresse av att här yttra några ord.

Jag vill då från början förutskicka, att jag inte har känt mig »stucken» såsom lärare av denna passus i utskottets motivering. Jag har den uppfattningen, att lärarkåren bör intressera sig för de olika slag av socialpedagogiska åtgärder, som undan för undan vidtagas, och jag tror att jag kan tillägga, att kåren i stort sett är mycket intresserad av dessa spörsmål utan tanke på särskild ersättning för det arbete, som lärarna nedlägga på området. Emellertid tycks statsutskottet ha haft på känn, att det förefinns en del irritationsmoment när det gäller det här spörsmålet, kanske närmast beträffande bespisningen, och det har tydligen varit huvudanledningen till att utskottet har tagit upp frågan.

Det råder ingen tvekan om att den här frågan bör klaras upp, och jag vill erinra om att jag personligen deltog i en aktion i fjol här i riksdagen för att få frågan uppklarad. Det var herr Forslund, som väckte en motion, vari begärdes en utredning om i vad mån och på vad sätt lärarpersonalen skulle kunna sysselsättas med de olika uppgifter, varom här är fråga. Det var en hel del lärare här i riksdagen, som undertecknade motionen. Bland annat gjorde jag det, och detta har varit huvudanledningen till att jag nu begärt ordet.

Nu har, som sagt, statsutskottet tydligen haft på känn, att det har förefunnits en del irritationsmoment beträffande vissa punkter, och så har utskottet helt hastigt velat klara upp det hela. Jag tror emellertid att detta har skett alltför mycket i hastigheten, och vi torde nog kunna konstatera, att de, som här talat för utskottsmajoriteten, också erkänt att det förhåller sig på det sättet. Herr Mannerskantz medgav till exempel, att vad man velat säga kanske blivit något för kategoriskt uttryckt. Herr Karlsson i Munkedal förklarade, att han inte hade någonting emot en mera skönlitterär utformning av den tanke, som utskottsmajoriteten velat ge uttryck åt. Jag tror, att jag i denna önskan om en »mera skönlitterär utformning» mera kan utlösa ett konstaterande av att tanken inte blivit tillräckligt klart uttryckt. Detta har ytterligare understrukits av statsutskottets ärade ordförande, som ville begränsa vad utskottsmajoriteten velat säga till någonting vida mindre än vad som är sagt.

Här ha framförts kritiska anmärkningar mot denna formulering, och jag har också en del kritiska invändningar att rikta mot den. Jag vänder mig till exempel emot att det talas om att dylika arbetsuppgifter, som — märk detta — inte äro specificerade i utlåtandet, inte skola förenas med särskild gottgörelse. Om man hårdtar den bestämmelsen, kan den leda till ganska besvärliga konsekvenser. Det förhåller sig ju nämligen så, att skoldistriktet inte få betala ut någonting till lärarna utöver vad som är fastställt i lönebestämmelserna. I en hel del skoldistrikt, och särskilt i sådana där vi ha en större lunchbespisning ordnad på ett ställe, tror jag att det nu ofta är så ordnat att de lärare, som sköta övervakningen, avgiftsfritt få deltaga i skollunchen. Jag känner till ett skoldistrikt strax utanför Stockholm, som har den bestämmelsen. Detta är ju en form av särskild gottgörelse för vad läraren offrar av sin lediga tid. Skulle man hårdra

Lönereglering för befattningshavare i statens tjänst m. fl. (Forts.)

vad här är skrivet, skulle alltså skoldistriktet inte ha rätt att ge denna gottgörelse hädanefter. Om jag då anknyter till vad herr Fahlander erinrade om, nämligen att hela frukostledigheten för läraren kan bli upptagen, skulle ju orimliga konsekvenser bli resultatet.

Det är nog önskvärt att frågan begrundas litet närmare, innan riksdagen gör så positiva uttalanden, som statsutskottets majoritet här har gjort. Jag vill erinra om att på förslag av statsutskottet gjorde riksdagen i fjol ett bestämt uttalande i anledning av den motion, som jag nyss talade om. Utskottet hade infordrat yttrande från olika myndigheter, däribland skolöverstyrelsen, som i sitt svar bland annat hade hänvisat till skäligheten av att den fyllnadstjänstgöring, som viss lärarpersonal har sig ålagd, lämpligen skulle kunna till en del fullgöras genom arbete med dessa olika socialpedagogiska uppgifter i skolan. I anslutning härtil yttrade utskottet följande: »Utskottet anser i likhet med skolöverstyrelsen, att frågan härom bör upptagas till närmare omprövning, och får, i anslutning till vad överstyrelsen anfört, framhålla, att utskottet förutsätter, att ifrågakvarande spörsmål göres till föremål för undersökning inom skolutredningens socialpedagogiska delegation.»

Jag tar för givet, att denna anvisning blivit beaktad. Man kan alltså konstatera, att spörsmålet om lärarpersonalens engagerande när det gäller olika socialpedagogiska uppgifter inom skolans område redan nu är föremål för övervägande. Man brukar inte under sådana förhållanden från riksdagens sida säga någonting ytterligare, och det skulle vara rätt märkligt om riksdagen skulle uttala här i dag, att lärarpersonalen inte skall ha någon rätt till ersättning för sådant arbete, i vilken utsträckning det än kommer att engagera kåren. När vi få ett förslag från den utredning, som nu arbetar, kan det vara tids nog att taga ståndpunkt till hur det bör ordnas med ersättning och dylikt. Det kan bli ganska besvärligt för skoldistriktet, om de inte få ha en viss rörelsefrihet i det här avseendet. Lärarpersonalen är nog inte så särskilt ovillig att arbeta utöver de strikt ålagda timmarna; tvärtom tror jag med skäl, att kåren är mycket intresserad av att deltaga i det arbete, som på detta område pågår. Men lärarpersonalen är litet känslig för att den ene inte skall åläggas mer arbete än den andre. Följden av en tillämpning strikt efter bestämmelserna skulle antagligen bli, att de större skoldistriktet skulle söka fördela arbetet så rättvist som möjligt på hela lärarpersonalen. Det vore kanske mycket opraktiskt att ordna det så. Jag tror, att skoldistriktet själva skulle vara glada över att ha en viss frihet att ordna efter lämplighet och att det därför vore oklokt att, innan förhållandena ha stadgat sig och klarhet vunnits om hur man lämpligen skall ordna det ena eller andra, göra något uttalande, som binder denna skoldistriktets handlingsfrihet. Det är säkerligen lyckligast, inte minst för skoldistriktet, om riksdagen inte gör något sådant uttalande just nu utan låter de bestämmelser, som här kunna komma i fråga, bli föremål för övervägande i ett annat sammanhang, när man mera har vuxit in i de nya förhållandena och bättre kan överblicka, i vilken utsträckning man har behov av att taga olika lärarkrafter i anspråk.

Jag hemställer om bifall till reservationen nummer två.

Herr Andersson, Gustav Emil: Herr talman! Då det i denna debatt har fallits så många hårda ord om oss bondeförbundare, anser jag mig som reservant berättigad att säga några ord.

Det har först påpekats, att den föreliggande propositionen är ett resultat av de underhandlingar, som ha förts, och följaktligen skulle även bondeförbundet vara bundet. Då vill jag erinra om att vår representant vid dessa underhandlingar inte reservationslöst anslöt sig till resultatet av dessa underhandlingar.

Lönereglering för befattningshavare i statens tjänst m. fl. (Forts.)
Och då riksdagen fattade beslut i föl i dyrortsgrupperingsfrågan, biträdde inte bondeförbundet detta beslut. Bondeförbundet är följaktligen obundet. Vi stå kvar på vår gamla ståndpunkt. Vi vilja ha dyrortsgrupperingen avskaffad så fort som möjligt. Vi anse, att var och en som gjort en likvärdig arbetsprestation på ett visst arbetsområde bör för denna arbetsprestation ha, åtminstone i realvärde, lika betalning, så att alla inom ett och samma arbetsområde kunna leva på likvärdig social standard.

Det är vår grundåskådning, och vi ha rätt att försvara den, om än andra anse att den är oriktig. Det är inte, som herr Anderson i Arboga sade, här bara fråga om partipolitiska spekulationer. När han vidare säger, att vi kunna tala om för vår ungdom hur oerhört bra det är på landsbygden och hur dåligt det är i storstäderna för de ungdomar, som komma dit, så är det ett resonemang, vars verkliga innebörd vi inte kunna fatta. Däremot känna vi till att det i många fattiga hem är omöjligt för föräldrarna att ge barnen en rimlig avlöning för deras arbete. Barnen kunna inte i nuvarande tider se någon framtid i att stanna på landsbygden, och det är detta, som driver dem till städerna och de bättre avlönade yrkena. Detta är någonting som ingen kan förneka. Att de sedan kanske råka i förhållanden i städerna som göra att det inte var så lockande som de trott utan bara en tom chimär, är en annan sak.

Jag kan inte förstå, att det skulle vara någonting otillbörligt att kräva en ungefärligen lika stor betalning för likvärdigt arbete oavsett om man bor i stad eller på landet. Jag skulle vilja fråga herrar socialdemokrater: varför lovade ni under den senaste valstriden, att ni skulle arbeta för att jordbrukets folk och annat landsbygdsfolk skulle få det lika bra i ekonomiskt avseende som andra? När vi nu kräva det, svarar en representativ socialdemokrat från statsutskottet, att våra krav bara är »partipolitisk propaganda». Ligger det inte mera bakom dessa löften, är det icke stor anledning att föra fram dem i valtider.

Jag måste säga att jag åhörde herr J. B. Johanssons anförande med den största förvåning. Jag har sällan hört ett mera vältaligt resonemang till försvar för att landsbygdens folk skall ha dåligt betalt. Han sade, att en förutsättning för att industrien skall decentraliseras och komma ut på landsbygden är att det är låga löner där. Följaktligen skall folket på landsbygden leva på låg standard. Det rimmar kanske med högerns ståndpunkt i frågan om spännvidden på dyrortsgraderingen: i föl voro 12 procent lagom för högern men i år 16. Högern har alltså avancerat till förmån för större spännvidd, under det att man med hänsyn till utjämningen i levnadskostnaderna hade kunnat tro att högern skulle acceptera en lägre spännvidd.

Herr J. B. Johansson frågade, vilka konsekvenserna skulle bli för landsbygdens folk, om bondeförbundets reservation bifölles. Det kan han tryggt fråga, eftersom hans parti och övriga partier stöda majoritetens mening och det därigenom inte kommer att bli något resultat av reservationen. Herr J. B. Johansson framhöll bland annat, att om reservationen skulle bifallas, skulle en konsekvens bli att hemmasöner och hemmadöttrar, som nu bara skatta för sina naturaförmåner, i fortsättningen också skulle få betala skatt för en kontantinkomst.

Man kan inte bättre illustrera förhållandena på landsbygden än genom att tala om att hemmasönerna och hemmadöttrarna inte ha kontant lön, utan bara naturaförmåner. Man får förutsätta att taxeringsnämnderna, som herr J. B. Johansson känner till, taxera riktigt. Det finns följaktligen för närvarande inte någonting att taxera hemmasönerna och hemmadöttrarna för annat än naturaförmåner. Jordbrukarna ha det så dåligt ställt att de inte kunna betala kontant lön. Men om det skulle bli bättre på landsbygden, skulle barnen få kon-

Lönereglering för befattningshavare i statens tjänst m. fl. (Forts.)

tant lön och beskattas för den, och det vore ju förskräckligt! Är det nu så, är det den tydligaste illustration till att vi ha rätt, när vi kräva bättre betalning för landsbygdens folk.

Vad beträffar att det skulle vara särskilt förmånligt att vissa industrier skulle kunna arbeta med ofantligt billig arbetskraft, vill jag fråga, om det verkligen kan vara något att rekommendera i vårt moderna samhälle, att vissa industrier skola förläggas till orter, där statsmakterna anse att allting är dyrt och följaktligen omkostnaderna böra vara stora och även de färdiga industriprodukterna bli dyra, under det att samtidigt andra industrier skola ha låga omkostnader och därför också de människor, som arbeta där, skola ha låga löner? Hur vill man, för att nu följa det resonemanget, t. ex. försvara att textilindustriarbetarna skola tillhöra de sämst avlönade industriarbetarna i landet? Jag tycker för min del, att de som arbeta i en så viktig industri som textilindustrien borde vara bättre betalda och komma upp i samma lön som andra industriarbetare. Det är säkerligen lika viktigt att det produceras textilvaror som andra industriprodukter, på samma sätt som det är lika viktigt att det produceras livsmedel som andra förnödenheter. Då bör man i det ena fallet lika väl som i det andra sträva efter att de, som arbeta i nyttig och nödvändig produktion, i möjligaste mån få en sådan avlöning att de kunna leva på en likartad standard.

Såsom en helt naturlig konsekvens av detta kommer också att vi anse, att tjänstemän som utföra likvärdigt arbete skola ha lika betalning, antingen de äro verksamma i stad eller på landet.

Talet om att det är så billigt att leva ute på landsbygden är så pass förlegat, att var och en som känner till förhållandena ute på landet borde veta att det inte är sant.

Tag som exempel den i dag så aktuella folkskollärarkåren. En folkskollärare som bor på billigaste ort kanske ett par mil från närmaste stad har betydligt lägre lön än hans kollega i staden, därför att den senare bor i en s. k. dyrort. Trots detta har läraren i staden alla dess bekvämligheter och större skatteavdrag. Läraren på landsbygden har lägre lön och lägre skatteavdrag, men måste ändå en eller ett par gånger i veckan resa till staden och köpa de förnödenheter han behöver till samma pris som läraren i staden, som kanske bara behöver gå några hundra meter framåt gatan för att göra sina inköp. Därtill kommer, att om de ha barn så är det billigare att låta dem studera om de bo på platsen än några mil därifrån.

Kan det vara rimligt att det skall vara en sådan skillnad? Kunna Sveriges folkskollärare anse, att det är riktigt att en del av dem skola bo så där obekvämt och ha dessa extra omkostnader, varigenom lörens realvärde ytterligare sjunker utöver den genom dyrortsgrupperingen befintliga skillnaden. Det kanske går som i Överkalix, där enligt vad Dagens Nyheter i dag uppger 15 folkskollärartjänster äro lediga därför att ingen vill bo där. Det beror nog till mycket stor del på att det är en avlägsen landsbygd. Hade det varit fråga om en större stad, är jag absolut övertygad om att det inte varit en sådan disproportion mellan besatta och lediga folkskollärartjänster som för närvarande i Överkalix. Man skulle kunna mångfaldiga detta exempel för att visa att den nuvarande dyrortsgrupperingen inte motiveras av de verkliga förhållandena, och därför anser jag att vi ha full rätt att hålla på att den så fort som möjligt avskaffas.

Jag vill ytterligare säga några ord om det resonemang som herr Hage förde. Han erkände att det är ungefär lika dyrt att bygga ett bostadshus ute på landsbygden som i staden. Ja, det är sant. Vad beträffar byggnadskostnaderna är det lika dyrt att bygga en en- eller tvåfamiljsvilla på landet av samma standard

Lönereglering för befattningshavare i statens tjänst m. fl. (Forts.)

som i en stad. I vissa fall är det dyrare att bygga på landsbygden genom att transporterna komma till, och de mindre byggmästarna på landet kunna inte alltid köpa byggnadsmaterialet lika billigt som byggmästarna i storstaden. Enda skillnaden är tomtpriserna. Men när byggnadskostnaderna äro ungefär lika stora, tycker då herr Hage att den som hyr ut i ytterkanterna av Stockholm skall förtjäna ungefär tre gånger så mycket som den som hyr ut på landsbygden? Så är ungefär proportionen för närvarande. I de olika hyrorna ligger visserligen ett försvar för att kostnaderna äro olika i stad och på landet. Jag erkänner villigt att det är en skillnad i kostnaderna för den som skall hyra, men inte för den som själv skall bygga bostad.

Vad bero nu de olika hyrorna på? Först och främst bero de på att husägaren i staden skall förtjäna mycket mer på att hyra ut än husägaren på landsbygden. Det sedan några tiotal år rådande dyrortsgraderingssystemet har också medverkat till att allting, som skall göras på dyrorten, blir allt dyrare. Alla där skola tjäna mycket mer, hur litet de än befatta sig med en sak. Det gäller alla som på något sätt ha med husen att göra, och då måste man räkna med att det blir så här dyrt.

Nu sade herr Hage, att det visserligen är ungefär lika dyrt att bygga bostadshus på landsbygden som i staden, men att vi inte ännu skola jämna ut det utan vänta några årtionden, tills det i allmänhet blir hög bostadsstandard på landsbygden. Det var åtminstone meningen i herr Hages anförande, man kan inte fatta det på annat sätt. Men varför vänta? Varför skall den som bor på landet få vänta några tiotal år, innan han får kompensation genom att en utjämning äger rum? Jag kan inte se något förnuft i ett dylikt resonemang.

Beträffande tjänstemännens flyttning till Stockholm sade herr Hage, att det vore meningslöst att utjämna lönerna, ty alla kunna inte komma dit. Det vet jag. Men det finns orimligt mycket mer tjänstemän i Stockholm än som behövs, tack vare den politik som har förts under långa tider och som gått ut på att allt skall centraliseras till Stockholm. Bolag, som driva sin rörelse på landsbygden, skola exempelvis ha sitt kontor i Stockholm och skatta här och därigenom beröva landsbygden den inkomst som borde tillkomma den. Centraliseringen av statsförvaltningen har fortsatt undan för undan för att det skall bli mer tjänstemän i Stockholm. Alltmer överföras hit arbetsuppgifter som t. ex. länsstyrelserna skulle kunna ombesörja, och detta föranleder anställande av ytterligare tjänstemän i Stockholm. Varför inte slå in på den andra vägen och decentralisera? Om nu majoriteten här i kammaren — däremot inte majoriteten av Sveriges folk — anser att dyrortsgraderingen skall bibehållas, varför då inte decentralisera, så att det blir billigare för statsförvaltningen? Och varför inte sätta stopp för att bolagen skola ha sina säten i Stockholm? Det vore mycket bättre för dessa bolag om de hade sina säten i landsorten, där de driva sin rörelse och där skatterna och lönerna bli billigare. Det vore ur alla synpunkter förmånligt.

Nej, trots allt vad som sägs om att det är dyrt i Stockholm, så finnas där synliga och osynliga förmåner för den enskilde tjänstemannen och arbetstagararen, som bolagsledningarna och andra anse vara så värdefulla, att de motivera en centralisering till Stockholm. Det är sådant vi anse inte vara riktigt.

Om man för övrigt vid personliga resonemang frågar tjänstemännen ute på de billigaste orterna, om de äro belåtna med de löner de ha och de förhållanden, under vilka de leva, jämfört med kollegerna i den moderna storstaden, tror jag inte någon säger, att han är så väldigt tacksam för att han har det så dåligt. De anse tvärtom.

Den ende nöjde, som jag träffat under mina resor och vid mina sammanträffanden med personer från olika folkgrupper i landet, är en lärarinnan

Lönereglering för befattningshavare i statens tjänst m. fl. (Forts.)

i min hemtrakt. Han var belåten med att hans fru hade en liten lön, och han unnade alla andra att ha det bra. Den mannen gjorde nu ingenting annat än var lärarinneman. Han led av notorisk arbetsskräck, och det kanske var därför som han ansåg att han inte behövde så mycket till livets uppehälle. Det är den ende i nära kontakt med tjänstemän, som jag träffat, som var mycket belåten med att det är dåligt betalt på landsbygden. Att vara lärarinneman är tydligen en särskilt avundsvärd syssla, eftersom han var så belåten.

Eljest säga tjänstemän på landsbygden t. ex. när man talar om de långa resorna till staden för inköp, att det är ganska dyrt, och man framhåller att kollegerna i staden inte ha någon motsvarande omkostnad.

Vi skulle kunna föra många resonemang för att visa, att vår ståndpunkt verkligen är berättigad. Jag har inte avsett att med mitt resonemang övertyga någon, utan jag har endast velat gendriva påståendet, att vi knappast ens skulle ha rätt att stå kvar på vår gamla ståndpunkt med krav på dyrortsgraderingens avskaffande och utjämning i ekonomiskt avseende mellan folk, som gör sin samhällsnyttiga gärning på landsbygden, och folk i städerna. Jag kan inte annat än som jag nyss gjorde med en viss skärpa vända mig mot framstående högermäns resonemang, att det skulle vara så förskräckligt olyckligt, om vi finge denna utjämning och dyrortsgraderingen avskaffades. Vi tro inte alls att det skulle få farliga konsekvenser för landsbygdens folk, utan vi tro raka motsatsen.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till den av herr Gränebo m. fl. avgivna reservationen.

Häri instämde herr *Friggeråker*.

Herr **Johansson, Johan Bernhard**, erhöll ordet för kort genmäle och anförde: Herr talman! När herr Andersson i Södergård tillvitar mig att jag värtaligt skulle ha talat för låga löner på landsbygden, är detta en fullkomlig förvanskning av mitt anförande. Likaså när han säger att jag skulle ha sagt, att förutsättningen för att industrien skall flytta ut på landsbygden är att lönerna där äro låga. Det är också en förvanskning av mitt anförande. Jag har konstaterat det faktum, som är styrkt genom föreliggande utredningar, att det finns en skillnad i levnadskostnaderna, och den komma vi inte ifrån. Det finns dyrorter och det finns billigare orter, och jag har bara när jag talat om industrien konstaterat, att det förhållandet att en ort är billig kan locka en industri till sig. Att tillvita mig, att jag skulle motsätta mig en löneökning på landsbygden, är fullkomligt oriktigt och osannfärdigt. Jag har också i andra sammanhang visat, att detta tal inte är sant. Men jag har tillåtit mig att påpeka konsekvenserna, om vi höja lönerna på landsbygden till samma nivå som i Stockholm eller någon annan dyrort, och jag har upplyst om att detta kan få återverkningar även på jordbruket genom höjda löner för lantarbetarna, vilket måste bli en nödvändig följd.

Till sist skulle jag endast vilja till herr Andersson i Södergård och hans meningsfränder rikta frågan: ha ni fört förhandlingar eller gjort undersökningar om möjligheterna att i en sådan situation få förhöjt pris på jordbrukets produkter? Det måste jag anse vara en nödvändig följd, om man flyttar ut stockholmslönerna på landet och tillämpar dem även på privat verksamhet.

Herr **Karlsson, Gustaf**: Herr talman! Det har från flera talare åtminstone indirekt gjorts gällande, att riksdagen knappast skulle ha rätt att göra något uttalande i fråga om de socialpedagogiska åtgärderna. Jag vill fästa kammarrens uppmärksamhet på att detta är en lönefråga, och det torde inte kunna

Lönereglering för befattningshavare i statens tjänst m. fl. (Forts.)
bestridas, att riksdagen kan göra ett uttalande i anslutning till det förslag om löneroglering som här föreligger.

När nu tredje avdelningen inom statsutskottet har fått lika ostridigt klart för sig, att det ute i de svenska bygderna råder vissa svårigheter i fråga om genomförandet av de beslut om socialpedagogiska åtgärder, som man har fattat, därför att en och annan lärare inte vill medverka — inte ens på minsta sätt i vissa fall — till genomförandet därav, ansåg tredje avdelningen det vara en praktisk angelägenhet att säga hur det bör vara.

Dessa socialpedagogiska åtgärder böra ingå i lärarens uppgifter, och det blir ju, såsom herr J. B. Johansson tidigare utvecklat, i flertalet fall inga stora uppgifter. Det är ju i främsta rummet de små distrikten det gäller. I de större distrikten, där det som en talare antydde finns tusentals barn, ordna ju kommunerna saken på ett helt annat sätt i de allra flesta fall; där bli lärarna i många fall helt friställda från uppgifterna. Under alla förhållanden kan ingen lärare få större uppgifter än han rimligen kan påtaga sig.

Det är inte fråga om att bestrida lärarnas rätt till måltidsro och allt annat, som man nu har sagt här. Det är, säger jag, en praktisk åtgärd, som i första hand statsutskottets tredje avdelning har förordat och som utskottets överväldigande majoritet har anslutit sig till. Avdelningen och utskottet ha gjort detta uttalande i förvissning om att det också blir en i praktiken tillfredsställande tillämpning. Varför skall det behöva bli sådana hårdragna tolkningar, som den ene läraren efter den andre här i kammaren i sina anföranden tror att det skall bli? Varför kan man inte lita på att kommunerna och de överordnade organen liksom riksdagen ta praktiskt på detta? Jag tycker att man kan förutsätta det.

Jag skall, herr talman, inte ge mig in på några längre utläggningar, men jag måste upprepa att jag i hög grad skulle beklaga, om det uttalande, som nu finns i utskottets yttrande, skulle tas bort. Så länge vi ha kvar den oformligheten, att riksdagen skall diskutera lönefrågor, få väl vi, och även lärarna, finna oss i att riksdagen säger sin mening. Det är inte alls så som herr Fahlander vill tolka det, att lärarna ensamma skulle få ombesörja ett merarbete som ett slags kompensation för den löneökning, som statstjänstemännen nu få och som kommer att kosta 200 miljoner kronor. Så kunde man faktiskt tolka herr Fahlanders anförande, om man skulle hårdraga hans uttryck. Det är inte fråga om det, utan endast om att få bort vissa irritationsmoment. Jag är alldeles övertygad om att lärarna själva veta att sådana finnas. Vi ha som sagt därvidlag ett skolexempel i överlärarnas förhållanden. Är det någon som kan bestrida, att det är riktigt vad jag har anfört om att vi reglerade överlärarnas löner i våras, men att de trots detta nu framfört krav på ersättning för arbetet med fortsättningskolan och för sekreterargöromål och dylikt? Jag tycker att kammarens ledamöter böra beakta detta en liten smula och även ta det med ett visst allvar.

Skulle det bli ytterligare stora svårigheter, har man ju förhandlingsvägen att tillgå. Den står fortfarande öppen. Men här har riksdagen sagt sin mening, och kan det framdeles komma att anföras fullgoda skäl för en jämkning, är jag alldeles övertygad om att riksdagen gör det. I närvarande stund är det nyttigt — jag höll på att säga nödvändigt — att riksdagen säger sin mening i denna fråga, och jag vidhåller således mitt yrkande om bifall till utskottets hemställan.

Herr Forslund: Herr talman! Jag är en av dem som motionerat i denna fråga, men det gjorde jag på ett tidigt stadium, då det var mera tveksamt hur det skulle gå till att införa barnbespisning i skolorna. Med den erfarenhet jag

Lönereglering för befattningshavare i statens tjänst m. fl. (Forts.)

har fått sedan dess har jag kommit till den uppfattningen, att lärarna anpassa sig efter de nya förhållandena och fullgöra de uppdrag som äro för-
enade därmed. I den kommun som jag representerar och där vi ha 1 200 å 1 300
barn, ha 50 procent av barnen anlitat barnbispisningen under senare år, och
i och med att vi nu genomföra den helt skola alla barnen utspisas. Men
inte har någon av de lärare, som jag haft att göra med, framställt något
krav på särskild ersättning, ty de skulle ju i alla fall ha tillsyn över barnen
under deras måltidsrast. Därutöver ha de under den gångna tiden haft vissa
uppgifter i samband med ransoneringen, och detta ha de även varit vänliga
utföra och fullgjort på ett mycket tillfredsställande sätt och utan ersättning.
Jag är för min del tacksam för det som blev resultatet av den motion som
jag på sin tid framförde. Ty det kan inte bli tal om att frigöra lärarna från
tillsynen över barnen under måltidsrasten mer än under andra raster under
arbetsdagen. Att barnen under en del av denna rast infinna sig i en matsal
och intaga måltid, befriar väl inte enligt gällande instruktioner lärarna från
skyldigheten att följa barnen dit. De skola ju alltid följa barnen och se vad
de möjligen kunna ställa till med under sin rast. Då skola de väl, när det
blir så väl ordnat att barnen få mat, inte plötsligt kunna underlåta att vara
tillsammans med barnen och ha uppsikt över dem.

Aldrig trodde jag att man i någon skolstyrelse kunnat komma på idén att
begära, att lärarpersonalen skulle tillreda eller servera maten. Finns det nå-
gon sådan, jag tänkte säga »flugmässig» skolstyrelse, som skulle komma på
den idén, är jag tämligen säker på att lärarna ha förstånd om att få den sa-
ken prövad i högre instans, och då få vi se, om verkligen det uttalande, som
utskottet här gör, skulle kunna leda till sådana konsekvenser som man fruk-
tar. Det synes mig som om man från lärarrepresentanternas sida skrudevade
upp denna fråga till proportioner, som den inte alls förtjänar, och som om man
i viss mån misskrediterade lärarna ute i bygderna, vilka på ett mycket till-
fredsställande sätt fullgjort det uppdrag, som de i fortsättningen även skola
utföra.

Jag kommer således, herr talman, till den uppfattningen, att det finns full-
giltiga skäl att i denna punkt vidhålla vad som enligt utskottsmajoritetens
mening är lämpligt.

Innan jag slutar skulle jag vilja säga ett ord till herr Holmbäck, som var
så bekymrad över att vi inte hålla de högre tjänstemännens löner uppe och
därigenom förhindra att de övergå till banker och försäkringsföretag. Jag
skall bara kort och gott säga: är det inte ett fel i samhällsmaskineriet att ban-
ker och försäkringsföretag ha möjlighet att på detta — jag höll på att säga
vårdslösa — sätt utbetala löner, som mycket överstiga vad staten i sin pröv-
ning anser vara skäligt för en sådan befattningshavare? Vad kan det vara
för rim och reson i att försäkringsbolagen, som samla upp pengar av många
gångar fattiga människor, skola betala sådana löner till sina direktörer, att
det får den verkan som herr Holmbäck talade om? Det finns inte anledning
för oss i riksdagen att säga, att man skall betala statstjänstemännen så att de
under alla förhållanden stanna kvar. Jag tror att professor Holmbäck har en
felsyn på denna fråga. Vad vi behöva göra är att se till att både försäk-
ringsväsendet och bankväsendet komma in under sådana samhälleliga förhål-
landen, att ingenting sådant som det av honom påtalade skall behöva in-
träffa.

Ordet lämnades härefter för kort genmäle till herr **Andrén**, som yttrade:
Herr talman! Jag förstår av herr Forslunds inlägg, att herr Forslund inte
har följt med den debatt som har förts i kammaren. Han har tydligen inte

Lönereglering för befattningshavare i statens tjänst m. fl. (Forts.)
heller någon uppfattning om det beslut, som han själv har varit med om att fatta på detta område.

Riksdagen antog i våras ett utlåtande — det var statsutskottets utlåtande nr 180 — där man var inne på skolbarnbespisningen, och i det sammanhanget skrev utskottet — jag är övertygad om att herr Forslund efter vanan röstade med utskottet — på följande sätt: »Utskottet har i likhet med departementschefen funnit övervägande skäl tala för att tjänstgörande lärare och lärarinnor icke böra få åtaga sig att ombesörja skolbarnbespisningen utom i undantagsfall vid mycket små skolor med ringa barnantal och efter därtill inhämtat tillstånd av vederbörande folkskolinspektör.»

Genom antagandet av detta utlåtande har alltså riksdagen förutsatt att vid vissa skolor den anordningen skulle få vidtagas, som herr Forslund, om jag inte hörde fel, betecknade såsom »flugig».

Herr Hage: Herr talman! Bara några korta ord till herr Andersson i Södergård — han vände sig ju i sitt anförande bl. a. till mig. Jag skulle då särskilt vilja ta fasta på hans uttalande, att vi i lönehänseende böra behandla landsbygden och de billigare orterna på samma sätt som vi behandla dyrorterna. Men det är just detta, som dyrortsgraderingen syftar till! Då det faktiskt förhåller sig på det sättet, att en krona inte har samma värde på en dyrort som på en billigare ort, så måste väl konsekvensen bli, att lönen i kronor räknat måste bli något olika på den ena och på den andra orten, om samma reallön skall utgå på bägge platserna. Jag erkänner, att det kan finnas en del ofullkomligheter i systemet, men i stort sett tror jag, att hela denna tankegång är riktig. Den är rättvis, och den tillgodoser på bästa sätt både dyrorten och den billiga orten.

Sedan är det ju en annan sak, att efter hand som skillnaden i kostnader mellan de olika orterna här i landet försvinner — och utvecklingen går väl i den riktningen just nu — kunna vi naturligtvis räkna med att till slut kanske komma fram till ett fullständigt avskaffande av dyrortsgraderingen. Men detta avskaffande skall ske vid den tidpunkt, då kronan verkligen har fått någorlunda samma värde i Stockholm som på den billigaste orten i landet. Då böra vi vara färdiga med genomförandet av denna reform, som bondeförbundarna syfta till.

Herr Andersson i Södergård sade också någonting om bostadsbyggandet på landsbygden. Han tog fasta på ett yttrande som jag fällde, att det kostar lika mycket att bygga på en billig ort som på dyr ort — och det torde också i stort sett förhålla sig på det sättet. Men när herr Andersson sedan frågar, varför vi då inte skola utgå från samma hyror på olika orter så bör han bemärka, att det finns billiga orter, där det knappast finns en enda nybyggnad och där alltså inte den motivering för en högre hyra föreligger, som finns så snart man har byggt upp nya bostäder, som *kosta mera i uppförande*. Det är ett faktum, att det endast är en ringa procent av bostadsbeståndet på stora delar av landsbygden, som består av nya hus, under det att resten av bostadsbeståndet är uppförd under tider med billigare byggnadskostnader, vilket motiverar billigare hyror. Men det finns naturligtvis också nybyggda hus på landsbygden, och beträffande dessa är det svårt att komma ifrån — det erkänner jag gärna — en något högre hyra med hänsyn till de högre byggnadskostnaderna. Men dessa hus utgöra en så ringa procent av hela antalet hus på landsbygden, att de icke kunna få spela så stor roll vid avvägningen av dyrortsgraderingen. Ty man måste väl ta hänsyn till det förhållandet, att det stora flertalet hus, kanske 95 procent av bostäderna, ha blivit uppförda under tider med billigare byggnadskostnader.

Lönereglering för befattningshavare i statens tjänst m. fl. (Forts.)

Så tror jag man resonerar och måste resonera i allmänhet. Men det kommer väl en tid, då större delen av bostadsbeståndet också på de billigare orterna tillhör de nybyggda bostädernas kategori, och i och med att hyrorna på landsbygden bli bestämda med hänsyn till detta inträder efter mitt sätt att se den tidpunkt, då vi kunna börja att vid bedömandet av denna fråga säga, att hyreskontot är ungefär lika stort på de olika platserna och att detta förhållande alltså bör avfärga sig på ställningstagandet till dyrortsgraderingen.

Herr Anderson, Gustaf Iwar: Herr talman! Bara en kort replik till min namne, herr Andersson i Södergård.

Han hävdade på sitt partis vägnar mycket kraftigt detta partis rätt att fortsätta med sin politik beträffande dyrortsgraderingen. Javäl, det har partiet rätt att göra. Men det bör väl också vara min obestriddliga rätt att beteckna detta med dess riktiga namn, och det är: ren partipolitik. Bondeförbundet behöver i dagens läge inte frukta för några konsekvenser, som ett bifall till deras krav skulle medföra.

Herr förste vice talmannen: Herr talman! Det har under debatten gjorts gällande, att det skulle vara av rent partitaktiska skäl, som det parti jag tillhör skulle ha framfört frågan om dyrortsgraderingen i debatten. Så är emellertid inte förhållandet, utan denna fråga ingår som ett led i de allmänna strävanden vi ha att förbättra de ekonomiska och sociala förhållandena för landsbygdens befolkning.

Det har ju nu blivit en förändring i dyrortsgraderingen jämfört med tidigare rådande förhållanden, och denna förändring skulle sannolikt inte ha kommit till stånd utan bondeförbundets insats. Vi anse att vi alltfört böra sträva efter en utjämning i dessa avseenden.

Här har nu framhållits, att det just inte är någon större skillnad mellan olika orter i fråga om levnadskostnaderna utom den som sammanhänger med hyresförhållandena, och herr Wagnsson riktade särskilt till mig en erinran för att jag inte hade påpekat detta. Men anledningen till att jag inte hade gjort detta var ju den, att det inte bygges så mycket nya hus på landsbygden — man har helt enkelt inte råd till det. Hur går det när två unga människor vilja sätta bo och gifta sig? Inte ha de råd att bygga upp en bostad, det finns ingen färdig bostad till hands för dem, och det kanske knappast kan ordnas med arbetsförhållandena heller. Vart skola de ta vägen? De få söka sig till städerna och samhällena.

Det är så många orsaker som härtill medverka, icke minst statsmakternas åtgöranden, och jag ber kammarens ärade ledamöter beakta vad statsmakterna åtgjort för att öka och förbättra bostadstillgången i städerna. Hur många miljoner anslås inte årligen för detta ändamål. Riksdag efter riksdag har anvisat betydande belopp för att få fram billiga och bra bostäder i städerna, och inte minst vid den senaste riksdagen, då det ställdes billiga pengar till förfogande för nybyggnader till byggnadernas fulla värde, och bidrag och lån skola ju lämnas i olika former? Detta kommer inte i samma utsträckning landsbygden till godo. Om vi faga närmare del av dessa förhållanden skola vi finna, att de åtgärder, som statsmakterna i dessa hänseenden vidtaga, bidraga till inflyttningen till tätorterna. Det behövde snarare vidtagas åtgärder för att minska den.

Vi vilja inte vara med om att befästa förhållanden, som vi anse medföra orättvisor. Men för att få rättvisa till stånd måste man gå till grunden med de olika frågorna och undersöka i vilken mån de påverka varandra. Jag tror att det är skäl i att vi beakta detta mer än vi hittills ha gjort. Den fråga, som nu föreligger, är bara en bland de många som äro ogynnsamma för landsbygden.

Lönereglering för befattningshavare i statens tjänst m. fl. (Forts.)

Det var med en viss förvåning jag hörde statsutskottets ärade ordförande uttala den meningen att det var en fördel att ha tillgång till billig arbetskraft på landsbygden. Men det resonemanget måste ju leda till att man i så stor utsträckning som möjligt sökte behålla löneskillnaden mellan de s. k. billigare och dyrare orterna och därigenom främja inflyttningen. Som ytterligare ett skäl mot dyrortsgraderingens avskaffande framhöll herr J. B. Johansson, att det genom en förhöjning av arbetslönerna på landsbygden skulle leda till en fördyring av livsmedlen. Men inte får väl den omständigheten att man vill ha billiga livsmedel vara ett tillräckligt skäl för att man inte skall anse sig kunna höja arbetslönerna för dem, som arbeta vid jorden, till samma nivå som för andra grupper? Livsmedlen äro väl ändå av sådan betydelse för vårt folk, att vi ha råd att betala dem, som framställa dessa livsviktiga varor åt oss, samma ersättning som utgår till dem, som tillverka sådana varor som vi mången gång skulle kunna undvara.

Den princip, som statsmakterna under de senare åren ha gått in för, har ju varit den, att de som arbeta i jordbruket, alltså med livsmedelsframställning, böra få en ersättning som är likvärdig med den som utgår till personer inom andra yrken. Jag anser alltså att de motiv, som i detta avseende ha framförts i debatten för dyrortsgrupperingens bibehållande, inte äro bärande.

Herr Johansson, Johan Bernhard: Herr talman! Även herr förste vice talman har förvanskat mitt uttalande. Han försöker framställa det på det sättet, att jag inte skulle vara för en höjning av priserna på landsbygdens och jordbrukets produkter.

Jag konstaterade bara, att om stockholmspriserna skola flyttas ut på landsbygden måste jordbruksprodukternas priser höjas för att jordbruket skall kunna bli lönsamt — och i de strävandena vill jag gärna medverka, ty jag anser att det är en nödvändig sak. Jag frågade också, om bondeförbundets talesmän hade undersökt möjligheterna för att få denna höjning av jordbrukspriserna, som jag anser vara en tvingande nödvändighet, genomförd.

Herr Lindén: Herr talman! Jag instämde i debattens början med herr Wagnsson, och jag hade för min del tänkt låta saken därvid bero. Nu har emellertid min ärade vän Gustaf Karlsson i Munkedal icke en, utan två gånger byggt upp sitt resonemang på det påståendet, att lärarna här i landet skulle vara ovilliga att medverka till genomförandet av vissa socialpedagogiska åtgärder. Det må då tillåtas mig att dels i min egenskap av skolman och dels kanske främst i min egenskap av ordförande i den utredningskommitté, som sysslade med skolmåltiderna, säga, att hela utredningens samstämmiga uppfattning torde ha varit den, att man inom Sveriges lärarkår hade mött en mycket stor förståelse för socialpedagogiska åtgärder och en mycket stor villighet att medverka till deras genomförande.

Inom den socialpedagogiska delegationen var — det vill jag gärna avslöja — den här frågan naturligtvis uppe, och personligen tillhör jag dem som mena att skolan skall byggas ut till en central i den svenska socialvårdens tjänst. Det är för mig lika självklart och naturligt att lärarna skola engageras i skolans socialvårdande uppgifter som att de skola vara undervisare; därom råder ingen tvekan. Jag vill inte heller neka till att jag inte skulle se med någon rädsla eller någon känsla av att någon orättfärdighet beginges mot lärarkåren, om det tydligt och klart skreves in i lärarnas tjänstgöringsskyldigheter, att dessa socialpedagogiska omsorger skola åvila lärarkåren i den mån man behöver utnyttja den. Många lärare äro ense med mig därom.

På den punkten behöver man alltså inte diskutera, men jag har velat säga

Lönereglering för befattningshavare i statens tjänst m. fl. (Forts.)

detta för att inte det tal, som herr Gustaf Karlsson förde till torgs, skall kunna tolkas som en riktig uppfattning om den svenska lärarkåren.

År 1941 fingo vi folkskolans avlösningsreglemente. Detta baserades på då gällande arbetsuppgifter. Nu ha emellertid en del socialpedagogiska åtgärder blivit genomförda — vi ha den skolhygieniska verksamheten, skoltandvården o. s. v., och andra åtgärder hålla på att genomföras, såsom införandet av skolbad och skolmåltider — men det är endast i vissa skoldistrikt som detta är fullt genomfört. I andra skoldistrikt är det delvis genomfört och i många inte alls. Då ser jag saken på det sättet, att även om man erkänner att lärarna skola ha skyldighet att medverka till de socialpedagogiska åtgärderna, bör under den mellantid, som går innan dessa åtgärder blivit genomförda överallt, rättvisa skapas på sådant sätt, att de lärare, som till skillnad från en del andra lärare drabbas av denna skyldighet, också böra få någon rätt till ersättning. Vad utskottet har skrivit beträffande skolmåltiderna innebär ju, att skoldistriktet faktiskt skola vara förhindrade att ens låta den eller de lärare, som göra vakttjänst vid skolbarnsbespisningen, gratis äta av den mat som där serveras. Nu veta vi ju allesammans, som sitta här och som ha sysslat med dessa saker, att skoldistriktet som regel lämna lärarna den gottgörelsen, att dessa få deltaga gratis i bespisningen. Detta är kanske inte lagligt i och för sig, men det blir absolut mycket mindre lagligt om riksdagen i dag antager utskottets uttalande. Ty det gäller, som herrarna ha sett, inte bara frågan om kontant ersättning, utan det gäller även sådant som här är betecknat som »särskild gottgörelse».

Jag har velat säga detta, herr talman, för att göra klart att det under alla förhållanden inte från min sida föreligger någon ovilja mot att skyldigheter föreskrivas. Inte heller begär jag att den svenska staten redan nu skall vara i stånd att bedöma t. ex. en skälig löneklassplacering med hänsyn till framtida utvidgningar i vad som kräves av lärarna genom socialpedagogiska åtgärder. Men det förefaller mig som om enkel rättvisa krävde, att de relativt få lärare, som under utvecklingskedet måste taga befattning med saken, skulle kunna i rättvisans namn beredas någon gottgörelse eller något lönetillägg och att det i varje fall inte bör föreskrivas något sådant kategoriskt förbud, som uppenbarligen har föresvävat statsutskottet.

Det står för mig i dag, herr talman, inte någonting annat åter än att ansluta mig till den reservation, som har avgivits av herr Andrén m. fl.

Herr **Karlsson, Gustaf**, erhöll nu ordet för kort genmäle och anförde: Herr talman! Herr Lindén förvanskade innehållet i mitt inlägg, då han påstod att jag skulle ha sagt, att lärarna voro ovilliga att biträda vid genomförandet av dessa socialpedagogiska åtgärder. Det har jag aldrig någonsin sagt, herr talman; det skall framgå av det stenografiska protokollet.

Vad jag har påstått hela tiden är, att det i vissa fall finns irritationsmoment, och det är i främsta rummet för att få bort dessa som man nu har velat göra ett sådant uttalande som utskottet här har gjort. För den stora gruppen av lojala lärare betyder ju detta reellt ingenting — de medverka lojalt och betrakta detta som någonting som skall ingå i deras tjänst — men det bringar enligt statsutskottets mening reda och klarhet om detta uttalande göres; det blir en ståndpunkt som statsmakterna kunna stå på.

Jag har alltså velat framhålla, att jag ingalunda generellt har beskyllt lärarna för att vara ovilliga. Men att det finns en och annan i skoldistriktet som sätter sig på tvären torde vara klart, och det är som sagt detta jag i främsta rummet tänker på.

Lönereglering för befattningshavare i statens tjänst m. fl. (Forts.)

Ordet lämnades härefter för kort genmäle till herr **Lindén**, som yttrade: Herr talman! Ingen kan vara gladare än jag om jag har missuppfattat herr Gustaf Karlsson i Munkedal, men nog trodde jag mig kunna läsa ut ett påstående om ovilja från lärarnas sida i hans uttryck, att han hade »försport att lärarna vägrat sin medverkan till genomförandet av någon socialpedagogisk åtgärd».

Herr **Holmbäck**: Herr talman! I mitt anförande för ett par timmar sedan försökte jag visa upp, att den sänkning av reallönen för de högre statstjänstemännen, som under de sista årtiondena ägt rum och som fortfarande pågår, kan medföra en övergång av de dugligaste till enskild tjänst, till advokatyrket, till industrien m. m. Jag försökte visa, att en dylik övergång redan har börjat, och jag anförde en del exempel i detta hänseende.

Jag bevakade debatten länge, men jag var borta från den för en stund sedan, och under min frånvaro höll herr Forslund ett anförande och gav mig en replik på mitt anförande. Han sade bland annat, enligt vad jag har fått refererat för mig, att man skall försöka ställa bankväsendet och försäkringsväsendet under samhällelig kontroll, så att banker och försäkringsbolag icke kunna betala så höga löner som de nu göra och därigenom konkurrera med staten.

Jag tror att man får bedöma den frågan på följande sätt. När en bank eller ett försäkringsbolag betalar en hög lön, så är det absolut inte någon välgörenhet från företagens sida. Det finns det ingen anledning att antaga. Den höga lönen betalas därför att företaget anser att det har nytta av att få i sin tjänst just den person som är i fråga. Av de exempel på övergång från statstjänst till enskild tjänst under den sista tiden, som jag nämnde, var det ett fall som gällde en synnerligen framskjuten jurist, vilken övergick till ett stort bankföretag. Det bankföretag, som det är fråga om, har under många decennier, snart ett århundrade, ansetts vara av en utomordentlig soliditet. Det har haft synnerligen stora framgångar — och naturligtvis också motgångar, men det har aldrig råkat i någon depression av allvarlig art. Det har överhuvud taget ett utomordentligt renommé och har gjort vårt land stora tjänster, bland annat kanske därför, att detta bankföretag genom tiderna har förstått, att det i sin ledning borde ha folk som hörde till det yppersta som kunde letas upp. Jag tror för min del, att när detta bankföretag nu anställde den jurist, som det är fråga om, så var det ett uttryck för fullkomligt samma princip.

Herr Forslund anför nu emellertid, att man skall införa en kontroll över bankerna och försäkringsbolagen, så att de inte kunna betala ut så höga löner. Ja, det kan man tänka sig. Huruvida det kommer att bli till gagn för det svenska bankväsendet och försäkringsväsendet att det inte kan anställa så duglig arbetskraft i sin ledning, som eljest skulle vara fallet, lämnar jag emellertid osagt.

Det är alltså fråga om en kontroll för att till statens förmån minska konkurrensen. Naturligtvis kan man tänka sig en kontroll med åtföljande minskning av konkurrensen då det gäller bankerna och försäkringsväsendet, men man kan ju aldrig genom en dylik kontroll hindra folk från att gå över till advokatyrket eller till industrien eller till annan verksamhet. Bland de fall jag anförde var det ett som gällde ett kammarrättsråd, som är en bland våra största specialister på skatteväsendets område; han har grundat Svensk skattetidning, som ju spelar en ledande roll. Han har inte gått till en bank, utan han har övergått till ett annat företag, som anser att det har nytta av att betala en dylik jurist betydligt mera än vad han skulle ha i statstjänst.

Jag tror alltså, att en beskäring av konkurrensmöjligheterna på en punkt inte skulle spela någon roll på det sätt som herr Forslund tänker sig, utan den

Lönereglering för befattningshavare i statens tjänst m. fl. (Forts.)

skulle bara medföra att den dugligaste arbetskraften skulle gå till andra yrken, där den kunde få bättre betalt.

Jag tror, herr talman, att läget för närvarande är följande. Många av våra bästa studenter, som kanske för tjugu—trettio år sedan skulle ha blivit jurister, bli nu teknici, därför att de anse att de få en bättre framtid på det området. Och många bland våra bästa studenter, som ägna sig åt den juridiska banan, bli advokater i stället för statsjänstemän, därför att de tro att de få det bättre så.

Herr **Forslund**: Herr talman! Jag vill säga ett par ord om det där referatet, som herr Holmbäck har fått från någon kamrat här i kammaren.

Jag har icke använt ordet kontroll, utan jag har talat om en sådan ordning, att det skulle kunna räcka med samhällslöner även inom bankerna och försäkringsföretagen. Här har ju samhället provat och — kanske med en viss utjämning — fastställt vilka löner som skäligen böra utgå, och jag anser att en prövning i samma anda bör kunna ske när det gäller lönerna i en bank eller ett försäkringsföretag.

Det förhåller sig dock så, att bankernas och försäkringsföretagens personal som helhet betraktad ingalunda utgör någon överbetalld grupp. Det är egentligen befattningshavarna i toppen som äro oerhört högt avlönade, och det var beträffande dem professor Holmbäck här gjorde sin jämförelse och inte beträffande löneläget överhuvud taget i bankerna och försäkringsföretagen. Men man får komma ihåg att staten åtminstone i viss mån har gått in för en utjämning. Och när professor Holmbäck själv här talar om att byråchefstjänsterna befinna sig i ett löneläge, som närmar sig 20 000 kronor per år, så tycker jag det är obefogat att låta höra någon jämmer över att dessa befattningshavare skulle vara för lågt betalda.

Herr **Holmbäck**: Herr talman! Vad herr Forslund kallar för samhällslöner är väl samma sak som det jag har kallat kontroll. Det är alltså bara en fråga om ord. Jag vet mycket väl att de lägre banktjänstemännens löner äro utomordentligt mycket lägre än de högstas, men vad vi här diskutera är ju, huruvida inte de verkligt duktiga, således ledarna, äro värda sina pengar. Det lilla jag haft tillfälle att studera tjänstemännen och deras insatser har givit mig den uppfattningen, att den dugliges insatser äro utomordentligt mycket större än den medelgodes eller den dåliges. Vad angår byråchefslönerna på 20 000 kronor har jag inte kommit med någon jämmer. Jag har bara påpekat att reallönen är lägre än den var för trettio år sedan.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, yttrade herr talmannen, att, utom beträffande motiveringen, vartill herr talmannen ville återkomma efteråt, hade i avseende på det under behandling varande utlåtandet yrkats dels att vad utskottet hemställt skulle bifallas, dels ock att det förslag skulle antagas, som innefattades i den av herr Gränebo m. fl. vid utlåtandet avgivna reservationen.

Därefter gjorde herr talmannen propositioner enligt berörda yrkanden och förklarade sig finna propositionen på bifall till utskottets hemställan vara med övervägande ja besvarad.

Herr **Andersson, Gustav Emil**, begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 288, röstar

Ja;

Lönereglering för befattningshavare i statens tjänst m. fl. (Forts.)

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den av herr Gränebo m. fl. vid utlåtagandet avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *von Heland* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 105;

Nej — 20.

Därjämte hade 2 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Vidkommande motiveringen, fortsatte herr talmannen, hade yrkats dels att utskottets yttrande skulle godkännas, dels ock att nämnda yttrande skulle godkännas med uteslutande av det stycke, som avsåges i den av herr *Andrén* m. fl. vid utlåtagandet avgivna reservationen.

Sedermera gjorde herr talmannen propositioner enligt dessa båda yrkanden och förklarade sig anse propositionen på godkännande av utskottets yttrande oförändrat vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Andrén* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som beträffande motiveringen i statsutskottets utlåtande nr 288 godkänner utskottets yttrande, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, godkännes utskottets yttrande med uteslutande av det stycke, som avses i den av herr *Andrén* m. fl. vid utlåtagandet avgivna reservationen.

Sedan denna voteringsproposition ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Andrén* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 77;

Nej — 38.

Därjämte hade 10 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Vid förnyad föredragning av bevillningsutskottets betänkande nr 58, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag till förordning om ändring i uppbördsförordningen den 31 december 1945 (nr 896), bifölls vad utskottet i detta betänkande hemställt.

Föredrogos ånyo första lagutskottets utlåtanden:

nr 58, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändring i lagen den 18 september 1943 (nr 691) om villkorlig frigivning; och

nr 59, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i strafflagen m. m.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Vid förnyad föredragning av sammansatta andra lag- och jordbruksutskottets utlåtande nr 1, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om förlängning av tiden för vissa servitut, m. m., bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Herr **Holmbäck** erhöll på begäran ordet och anförde: Herr talman! Vid den första av de två voteringarna i anledning av statsutskottets utlåtande nr 288 tryckte jag på nejknappen. Det hade varit min mening att trycka på jaknappen, och vid uppresningen röstade jag givetvis ja.

Herr talmannen yttrade, att han efter samråd med andra kammarens talman finge tillkännagiva, att gemensam omröstning komme att anställas vid kamrarnas sammanträden onsdagen den 11 innevarande månad.

Anmälde sammansatta andra lag- och jordbruksutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 523, till Konungen i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om förlängning av tiden för vissa servitut, m. m.

Skrivelseförslaget godkändes under förutsättning att utskottets hemställan i utlåtande nr 1 bifölles även av andra kammaren.

Justerades protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 3.12 eftermiddagen.

In fidem
G. H. Berggren.
